

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Markéta Šubová

Využití metod attachmentu při práci s náhradními rodinami

Olomouc 2016

vedoucí práce: Mgr. Jaromír Maštalíř, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla jsem v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 22. dubna 2016

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Jaromírovi Maštalíři, Ph.D. za jeho odborné, ochotné a trpělivé vedení. Poděkování patří také paní Mgr. Janě Šílarové. Dále děkuji všem účastníkům výzkumného šetření za ochotu a vstřícnost. Děkuji i organizaci ISIS (doprovázející organizace pro náhradní rodiny), prostřednictvím které bylo výzkumné šetření realizováno. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat mé rodině za podporu, trpělivost a povzbuzování po dobu mého studia.

Obsah

Úvod	5
TEORETICKÝ RÁMEC	6
1 Attachment	6
1.1 Charakteristika attachmentu	7
1.2 Osoby s nejistým attachmentem a s poruchou attachmentu	10
1.3 Intervence u osob s nejistým attachmentem a s poruchou attachmentu	12
1.3.1 Reparabilita nejistého attachmentu a poruch attachmentu	12
1.3.2 Dyadická vývojová psychoterapie (DDP)	14
1.3.3 Pesso Boyden System Psychotherapy (PBSP)	15
1.3.4 Vytváření knihy života	16
1.3.5 Další možnosti intervence	17
2 Náhradní rodinná péče v ČR	20
2.1 Teoretické pojetí a legislativní ukotvení náhradní rodinné péče	20
2.2 Formy náhradní rodinné péče	21
2.2.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče	21
2.2.2 Osvojení (adopce)	22
2.2.3 Pěstounská péče	23
2.2.4 Poručenství	25
2.3 Cesta dítěte do náhradní rodiny	25
2.4 Intervence v náhradní rodinné péči	27
3 Přístup práce s náhradními rodinami využitý v rámci výzkumného šetření	31
3.1 Témata jednotlivých setkání	31
3.2 Charakteristika jednotlivých setkání	32
3.3 Organizace a průběh jednotlivých setkání	33
PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 Cíl práce a výzkumné otázky	35
5 Metodologie výzkumného šetření	36
5.1 Etické aspekty výzkumného šetření	36
5.2 Charakteristika výzkumného souboru a způsob sběru dat	37
5.3 Triangulace	39
5.4 Metody sběru dat	40
5.4.1 Polostrukturovaný rozhovor	40
5.4.2 Zúčastněné pozorování	41
5.4.3 Artefakty - typ dokumentu jako zdroj kvalitativních dat	42
5.5 Způsob analýzy dat	42
6 Výsledky výzkumného šetření	43
7 Interpretace získaných dat, doporučení pro praxi a limity výzkumného šetření	51
7.1 Interpretace získaných dat	51
7.2 Doporučení pro praxi	60
7.3 Limity výzkumného šetření	62
Závěr	64
Použitá literatura a zdroje – seznam citací	66
Seznam příloh	70

Úvod

Téma diplomové práce si autorka zvolila z toho důvodu, že by se v budoucnu chtěla orientovat na problematiku attachmentu, konkrétně na možnosti intervence u osob s nejistým attachmentem a poruchou attachmentu – citového pouta. Při psaní diplomové práce autorka navazuje na svou bakalářskou práci, ve které poměrně podrobně pojednala o teorii attachmentu. V této práci se zaměříme na attachment v kontextu náhradní rodinné péče. Dle Vrtbovské (2010) je podoba attachmentu základem pro vytváření identity jedince, pro navazování vztahů s druhými lidmi, pro celkové chápání světa a vytváření hodnotového systému jedince. Děti v náhradních rodinách jsou jednou z cílových skupin, u kterých se poměrně často objevují problémy s citovým poutem, je proto vhodné a účelné v náhradních rodinách provádět intervenci, která by směřovala právě na oblast citového pouta. Náhradní rodič se pro dítě, jež má ve své péči, může stát stabilní bezpečnou osobou, která je pro zdravé citové pouto nepostradatelná. Intervence, tedy zásah a pomoc ze strany odborníků, může být pro náhradní rodiče velice přínosná a podporující (Langmeier, Matějček, 2011). Prostřednictvím této práce se autorka zaměřila na realizaci a následné zhodnocení určitého druhu intervence v náhradní rodinné péči. Jednalo se o intervenci speciálního pedagoga v uvedené oblasti, která měla předem stanovený účel a cíl, a vycházela jak z teoretických poznatků, tak z dosavadních zkušeností autorky.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části - teoretický rámec práce a část praktickou. Teoretický rámec práce tvoří tři kapitoly. První kapitola je věnována problematice attachmentu. V následující kapitole jsme popsali systém náhradní rodinné péče v ČR. Poslední kapitola práce ilustruje přístup práce s náhradními rodinami, jež byl využit v rámci výzkumného šetření.

Praktickou část diplomové práce jsme rozčlenili na čtyři kapitoly. V první kapitole jsme uvedli cíle práce a výzkumné otázky. Další kapitola popisuje metodologii výzkumného šetření. Zde jsme uvedli etické aspekty výzkumného šetření, charakterizovali jsme výzkumný soubor a způsob sběru dat. Dále jsme popsali metody sběru dat a způsob analýzy dat. Součástí je i podkapitola věnována triangulaci. V následující kapitole jsme předložili výsledky výzkumného šetření a poslední kapitolu jsme věnovali interpretaci získaných dat, doporučením pro praxi a limitům výzkumného šetření. Předkládaná práce vychází z kvalitativního výzkumu. Využili jsme tři metody sběru dat. První metodou byl polostrukturovaný rozhovor, dále metoda zúčastněného pozorování, jejíž výsledkem je Deník o průběhu realizovaných setkání (Příloha 3) a třetí metodou sběru dat byly artefakty.

TEORETICKÝ RÁMEC

Teoretický rámec práce jsme rozdělili na tři kapitoly. První kapitola je věnována problematice attachmentu. Definujeme zde pojem attachment a uvádíme základní charakteristiku teorie attachmentu. Dále charakterizujeme osoby s nejistým připoutání a s poruchami připoutání a uvádíme možnosti intervence u těchto jedinců. V následující kapitole popisujeme institut náhradní rodinné péče v ČR. Uvádíme zde jednotlivé formy náhradní rodinné péče a možnosti intervence v oblasti náhradní rodinné péče. Poslední kapitola první části práce ilustruje přístup práce s náhradními rodinami využitý v rámci výzkumného šetření.

1 Attachment

Při překladu pojmu attachment se čeští autoři přiklánějí k výrazům „přimknutí“, „citová vazba“, „vztahová vazba“ nebo „připoutání“. Nejvhodnějším českým ekvivalentem pojmu attachment se však jeví „**citové pouto**“ (Vrtbovská in Šubová, 2014). V celé této práci budeme pro označení pojmu attachment používat všechny výše uvedené termíny.

Zakladatelem teorie attachmentu je britský psychiatr a vývojový psycholog John **Bowlby**, který attachment definuje jako „trvalé emoční pouto, charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou, zejména v podmínkách stresu“ (Bowlby in Kulísek, 2000, str. 406). Attachment je biologicky naprogramovaný systém, který nám umožňuje přežití, tedy držení se v blízkosti matky, která poskytuje péči a bezpečí (Bowlby, 2010).

V první kapitole vymezíme základy teorie attachmentu, jelikož praktická část diplomové práce je postavena právě na základech této teorie. Kapitola je rozdělena do tří podkapitol. V první podkapitole uvádíme základní charakteristiku attachmentu, pojednáme zde o znacích attachmentu a taktéž o tom, jakou může mít citové pouto podobu. Druhá podkapitola je věnována charakteristice osob s nejistým citovým poutem a osob s poruchou citového pouta. Ve třetí podkapitole se zaměříme na intervenci u osob charakterizovaných v druhé podkapitole, uvedeme zde jednotlivé psychoterapie a metody, jež jsou cíleny na léčbu attachmentu.

1.1 Charakteristika attachmentu

Na podobu citového pouta má zpravidla vliv především rodina či výchovné prostředí, např. charakter péče, výchovný styl, apod. Citové pouto prochází jednotlivými fázemi svého vývoje (Bowlby, 2010). Periodizaci vývoje citového pouta dle svých pozorování uvádí hned několik autorů, např. M. Ainsworthová, M. Mahlerová či R. Spitz (Kulísek in Šubová, 2014). Níže uvedeme výčet fází ve vývoji citové vazby dle Bowlbyho (2010).

- Fáze 1: Orientace s omezeným rozpoznáváním postavy (Fáze před vznikem citového přilnutí).
- Fáze 2: Orientace a signály zaměřené k jedné rozeznávané postavě nebo k několika (Zárodky citového přilnutí).
- Fáze 3: Udržování blízkosti k rozeznávané postavě prostřednictvím lokomoce a signálů (Vyhraněné citové přilnutí).
- Fáze 4: Utváření partnerství korigovaného k cíli (Období cílesměrného vztahu a partnerství).

Jednotlivé fáze jsou blíže deskribovány v bakalářské práci autorky (Šubová, 2014, str. 22-25). Zde jsme se rozhodli deskribovat pouze fázi třetí a to z toho důvodu, že tato fáze je považována za klíčovou fázi ve vývoje citového pouta, jelikož právě v této fázi dochází k připoutání dítěte k pečující osobě. Podoba citového pouta v tomto období i v dalším životě jednotlivce bývá z velké části závislá na tom, jaké vztahy dítě v tomto období zažívalo (Bowlby, 2010).

Fáze 3: Udržování blízkosti k rozeznávané postavě prostřednictvím lokomoce a signálů (Vyhraněné citové přilnutí)

Tato fáze začíná okolo šestého až sedmého měsíce a pokračuje až do třetího roku dítěte. Nástup této fáze se ale může i opozdit, a to obzvláště u dětí, které měly s pečující osobou málo kontaktu. V průběhu tohoto období se začíná chování dítěte k matce organizovat jako korigované k cíli. Dítě si vybírá své vazebné postavy, především matku, která je pro něj bezpečnou základnou. V tomto období je citová vazba k pečující osobě jasně viditelná. Podle výzkumů Ainsworthové se vazebné chování projevuje pláčem dítěte při matčině odchodu z místnosti a dále také vítáním matky při jejím návratu, zvedáním rukou a pobrukováním (Bowlby, 2010). Separace má v této fázi těžké následky. Spitz hovoří o možné anaklitické depresi (Kulísek, 2000), kterou Hartl (2010, str. 93) definuje jako: „specifický typ separační

úzkosti, který vzniká přerušením silné citové vazby mezi matkou a malým dítětem; dítě projevuje naprostou apatii, odmítá jídlo, pláče; případně provázena křečemi.“

Na základě interakcí dítěte a matky ve výše uvedené fázi vývoje citového přilnutí se vytváří tzv. **vnitřní pracovní model** neboli model reprezentací. Tento model obsahuje pocity, názory, očekávání a způsoby chování, které jsou spojeny s osobou, jež o dítě v ranném dětství pečuje (Kulísek in Šubová, 2014). Vnitřní pracovní model se stane jakousi mapou, dle které dítě obvykle orientuje své chování a vnímání. Na základě této mapy se rozvíjí osobnost jedince a je dle ní vytvářen i postoj jedince k mezilidským vztahům (Vavrda in Šubová, 2014).

Je důležité zmínit i význam moderní neurobiologie a neuropsychologie. Výzkumy těchto oborů potvrzují vliv okolí a charakteru péče na vývoj mozku, potvrzují i jeho vliv na podobu citového pouta. V bakalářské práci autorky se můžeme blíže seznámit s tím, jak negativní zkušenosti v prvních třech letech života dítěte mohou ovlivnit vývoj mozku a současně i citové pouto (Šubová, 2014).

Co se týká podoby citového pouta v dalším životě jednotlivce, můžeme uvést dva relativně rozdílné názory autorů. Kulísek (2000) uvádí, že vnitřní pracovní model je velmi rezistentní vůči změnám a k jeho transformaci je třeba dlouhodobé působení. Jednou z možností, jak jej přetvořit, může být psychoterapie zaměřená na získání vědomého náhledu na reprezentace vztahů. O možnostech intervence zaměřené na attachment bude pojednáno v dalších kapitolách. Naproti tomu Grossmann in Brish (2011) poukazuje na skutečnost, že vnitřní pracovní model je zpočátku flexibilní a v průběhu vývoje se pak postupně ustálí a rozvíjí se v psychickou reprezentaci, tzv. reprezentaci vztahové vazby, jež se v průběhu života ještě může pozměnit důležitými zkušenostmi s jinými vztahovými osobami. Dnes je již všeobecně známo, že citové pouto obvykle lze do určité míry modifikovat. Toto zjištění potvrzují např. i dlouhodobé výzkumy prof. Koluchové, o kterých bude zmíněno v kapitole *1.3 Intervence u osob s nejistým attachmentem a s poruchou attachmentu..*

Postupně se dostáváme k tomu, jakou může mít citové pouto konkrétní podobu. Existuje několik typů citového pouta, nebo-li attachmentových vzorců. Jednotlivé typy attachmentu lze diagnostikovat např. podle diagnostické metody, jejíž autorkou je Mary Ainsworthová. Tato metoda se nazývá „Neobvyklá situace“. V následujícím textu bude o jednotlivých typech attachmentu zmíněno jen krátce, jelikož jejich charakteristiku, stejně jako charakteristiku zmíněné diagnostické metody, již autorka uvedla ve své bakalářské práci (Šubová, 2014).

Prvotní výzkumy Ainsworthové (1973) rozlišily tři základní attachmentové vzorce, mezi něž patří:

- **jistý (bezpečný) attachment;**
- **vyhýbavý attachment;**
- **úzkostný attachment.**

Druhý a třetí typ attachmentu lze zařadit pod jeden pojem, kterým je nejistý attachment (připoutání). Mainová a Solomonová (1990) později identifikovaly čtvrtý vzorec attachmentu, kterým je **Dezorganizovaný-dezorientovaný attachment**, jež spadá taktéž pod nejisté připoutání. Uvedené první tři typy attachmentu patří mezi základní attachmentové vzorce, které však ještě nemusí představovat poruchu attachmentu. Pokud je dítě bezpečně připoutáno, mluvíme o bezpečném attachmentu. Dále můžeme hovořit o úzkostném a vyhýbavém attachmentu, jež zpravidla vzniká u dětí, které byly vychovávány nepřístupným a necitlivým rodičem, někdy se tato nejistá připoutání objevují i ve funkčních rodinách. Hovoříme-li však o poruchách attachmentu, máme na mysli dezorganizovaný – dezorientovaný attachment, tedy čtvrtý již zmíněný attachmentový vzorec, dále **reaktivní attachment** a **žádný attachment** (Kulísek, 2000). Vavrda (2005) upozorňuje, že attachmentové vzorce představují spíše krajní typy a že v praxi se setkáváme s velkou řadou přechodových forem.

Uvedli jsme pojem porucha citového pouta, jež je podle MKN-10 označována jako **Reaktivní porucha přichylnosti dětí (F94.1)**. Dle této klasifikace „porucha začíná v prvních pěti letech života a je charakterizována přetrvávajícími abnormalitami v dětském vzorci sociálních vztahů, které jsou sdruženy s emočními poruchami a které jsou reaktivní na změny zevního prostředí (např. bázlivost a nespavost, špatná sociální interakce se stejně starými, agrese k sobě a druhým, trápení, v některých případech nedostatečný růst). Tento syndrom se pravděpodobně vyskytuje jako výsledek výrazného nezájmu rodičů, zneužívání dítěte nebo špatného zacházení s ním.“

Považujeme za důležité upozornit i na všeobecně známou skutečnost, že je pro budoucí vývoj dítěte důležité, aby vyrůstalo v rodině. Je velice významné a zásadní, aby u dítěte došlo k citovému přilnutí, ke kterému může dojít pouze v rodině. I kdyby se dítě připoutalo k necitlivé matce, je to pořád pro budoucí vývoj dítěte lepší, než kdyby k citovému připoutání nedošlo vůbec. Pokud se dítě připoutá, třeba i nejistě, je poté schopné se v budoucnu znovu a lépe připoutat například k pěstounům, je schopné alespoň do jisté míry vytvářet vztahy s druhými lidmi. V opačném případě, kdy vůbec nedojde k připoutání, dítě ztrácí schopnost

milovat, necítí se bezpečně, nedůvěřuje lidem a rozvíjí se asociální chování. Proto je tak důležité, aby dítě vyrůstalo v rodině (Langmeier, Matějček, 2011; Bowlby, 2010).

1.2 Osoby s nejistým attachmentem a s poruchou attachmentu

V předchozí kapitole jsme uvedli, jakou podobu může mít citové připoutání. Nyní se zaměříme na charakteristiku osob s nejistým attachmentem a s poruchou citového pouta. Je důležité ještě upozornit na skutečnost, že existuje široké spektrum problémů souvisejících s attachmentem, sahajícího od nedůvěry vůči prostředí až po vážnější poruchy attachmentu. Všechny tyto osoby však mají jedno společné, zpravidla nezažily bezpodmínečné přijetí svými rodiči, v raném období svého vývoje se necítily bezpečně, a to z důvodu dlouhodobé psychické deprivace (Anderson, Cohen, Paine, 2013).

„**Psychická deprivace** je psychický stav vzniklý následkem takových životních situacích, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu“ (Langmeier, Matějček, 2011, str. 26). Nejisté připoutání a poruchy attachmentu obvykle vznikají následkem psychické deprivace. Tyto problémy se týkají dětí, jež vyrůstaly v ústavní péči, dále dětí v náhradní rodinné péči a v neposlední řadě také dětí, které sice vyrůstaly ve své biologické rodině, ale jejich psychické potřeby nebyly naplněny, byly týrané či zneužívané (Vavřda in Šubová, 2014).

Je nutné uvést i termín **komplexní vývojové trauma** (rané trauma), jelikož nejisté připoutání a poruchy attachmentu mohou vznikat i následkem komplexního vývojového traumatu. Tento termín je zatím používán pouze jako název pro klinický obraz spojený s vážnými problémy u dětí, které za sebou mají historii zneužívání, zanedbávání či týrání. Tyto negativní zážitky mohou zasahovat do vývoje bezpečného citového pouta. Termín ale ještě stále není zařazen do žádného systému psychiatrických diagnóz (Vrtbovská in Šubová, 2014).

Bomber in Vrtbovská (2010, str. 62) uvádí rizikové faktory, jež mohou ohrožovat kvalitu připoutání dítěte k matce:

- předporodní stres, např. matka si ubližuje nebo zažívá domácí násilí;
- užívání alkoholu a /nebo drog během těhotenství;
- choroba rodiče před narozením či po něm, např. předporodní nebo poporodní deprese;
- dítě je nedonošené;
- lékařské komplikace během růstu v děloze a při narození;

- úmrtí v rodině;
- zanedbávání;
- citové týrání;
- sexuální zneužívání;
- fyzické týrání;
- domácí násilí;
- nestabilní domov, střídání pečovatelů, domovů;
- chudoba a s ní spojené sociální vyloučení, ztráta víry v budoucnost;
- dítě handicapované, rodiče nebo pečovatele nezvládnou svoje emoce ani péči;
- opuštění dítěte po narození, v raném věku;
- duševní onemocnění nebo závažnější potíže rodičů, pečovatelů;
- rané umístění dítěte do dětského centra;
- několikerá umístění do dětských domovů během raných let dítěte.

Hughes in Vrtbovská (2010, str. 82) předkládá specifické problémy, kterými trpí děti s nejistým připoutáním.

Dítě:

- je rigidně zaměřeno na ovládání všech dospělých a nových situací;
- neustále manipuluje, místo aby důvěřovalo;
- mělo jen malé zkušenosti s empatií dospělého, který reaguje jen na jeho nejlepší zájmy;
- má množství nedostatků ve svém citovém, behaviorálním a kognitivním vývoji;
- předpokládá nové trauma, neustále zobecňuje na základě starého traumatu;
- odmítá své špatné já, ale v hloubi duše se cítí špatně. Je proto neustále zatěžováno nevědomým vnitřním bojem a odmítáním sebe sama;
- neustále zažívá hanbu a s ní spojený hněv, to způsobuje dětinské lhaní a podvody, zapírání;
- své vlastní volby a rozhodnutí není schopno koordinovat. Jedná se o projevy náhlých impulsů, intenzivních tužeb po uspokojování bez vztahu s druhým člověkem nebo záchvatů paniky a vzteku.

1.3 Intervence u osob s nejistým attachmentem a s poruchou attachmentu

Ve třetí části první kapitoly se zaměříme na možnosti intervence u osob, jež mají problémy s připoutáním. Tyto problémy s připoutáním jsou zpravidla následkem psychické deprivace. V prvním oddílu tedy upozorníme na reparabilitu psychické deprivace. V dalších oddílech se seznámíme s konkrétními druhy intervence. Uvedeme psychoterapie a metody, jež jsou určeny právě pro naši cílovou skupinu, tedy pro osoby s nejistým připoutáním a s poruchami attachmentu. O některých níže uvedených psychoterapiích a metodách autorka poměrně podrobněji pojednala již ve své bakalářské práci (Šubová, 2014). Vzhledem k výzkumným cílům a výzkumným otázkám praktické části této práce však považujeme za důležité uvést alespoň základní charakteristiku jednotlivých psychoterapií a metod.

1.3.1 Reparabilita nejistého attachmentu a poruch attachmentu

Psychická deprivace může mít různé následky, o kterých je pojednáno v dnes již klasickém díle „Psychická deprivace v dětství“, jejímiž autory jsou prof. Langmaier a prof. Matějček (2011). Jedním z následků psychické deprivace bývají právě i problémy s připoutáním. Autoři ve svém díle pojednávají o prognóze a nápravě deprivčních poruch. Dříve převládaly názory, že následky psychické deprivace v raném věku jsou hluboké a nevratné. Pozdější studie však ukázaly, že i nejzávažnější případy deprivčních poruch se po umístění do dobře fungující pěstounské rodiny mohou do určité míry modifikovat (Richmond, Herscher; Lewis, Van Fermežová in Langmaier a Matějček, 2011). Mezi studie, jež se zabývaly nápravou deprivčních poruch, patří např. výzkumy dětí v pěstounské péči pod vedením prof. Koluchové (1987). Podrobný průběh a výsledky rozsáhlého výzkumu prof. Koluchové shrnuje ve své publikaci „Diagnostika a reparabilita psychické deprivace“ (1987). Náhradní rodina, ve které má dítě jednu primární pečující osobu, se jeví jako nejvhodnější způsob pro nápravu psychické deprivace.

Dle výše uvedeného bychom tedy mohli říci, že psychická deprivace je reparabilní a k její nápravě nejlépe dochází v dobře fungujících náhradních rodinách. O intervenci v náhradní rodinné péči bude pojednáno v kapitole 2.4. *Intervence v náhradní rodinné péči*. V dalších oddílech podkapitoly uvedeme intervenci u osob s nejistým připoutáním a u osob s poruchou attachmentu. Uvedeme jednotlivé psychoterapie a další metody, jež jsou zaměřené na léčbu

citového pouta. Jedná se zároveň i o terapeutické služby pro péči o děti v náhradní rodinné péči.

Nelze říci, že se problémy s připoutáním vyskytují u všech dětí v NRP. Můžeme však říci, že jsou problémy s připoutáním u dětí v náhradní rodinné péči zpravidla poměrně časté. Jak uvádí Brish (2011), diagnostikovat problémové připoutání není snadné. Stále ještě neexistuje specifický testovací nástroj k vyšetření citového pouta. Diagnóza „porucha citové vazby“ je proto spíše klinickou diagnózou. Upozornit bychom měli i na diferenciální diagnostiku. Poruchy připoutání bývají často neúmyslně zaměňovány za jiné diagnózy, např. za ADHD (porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou), bipolární afektivní poruchu či za poruchu artistického spektra (Vrtbovská 2010).

Bowlby používal pro objasnění léčby poruchy citového pouta metaforu stromu. „Pokud v prvním období růstu kmene něco naruší jeho zdravý růst, kmen je ohnutý, poraněný a strom vyrostе pokrivený. Léčba se musí podobat narovnání kmene u kořenů. Bude směřovat k prvotním vztahům s rodiči a bude léčit minulost“ (tamtéž, 2010, str. 80).

Terapie osob, které prožily rané trauma v období do tří až pěti let, patří k nelehkým a emocionálně značně náročným úkolům. Již jsme zmínili, že problémy s připoutáním mohou vznikat i u dětí s komplexním vývojovým traumatem. Mezi následky vývojového traumatu patří např.: disharmonický vývoj, neschopnost zvládat běžné sociální a emocionální situace úměrně věku, extrémní obranné reakce a úzkost, dítě je manipulující, odpojené, prolhané, utíká do svého světa, je agresivní nebo „za sklem“. Pro takové dítě bývá nemožné se s důvěrou sblížit s bezpečným dospělým, jenž mu chce pomoci. Pro léčbu mohou být následky vývojového traumatu překážkou pro využití těch typů terapie, které zahrnují logickou práci, rozhovor, uvědomování a vhled, práci s hodnotami apod. U dětí s raným traumatem se zpravidla málo osvědčují metody založené na volné hře, kognitivně-behaviorální přístupy a tradiční rodinné práce s rodinou, jenž jsou efektivní, pokud má dítě k rodičům dostatečně silné citové pouto a za sebou má příznivý raný vývoj (Vrtbovská, 2010). Hughes in Vrtbovská (2010, str. 82) uvádí: „Tradiční psychoterapeutické přístupy jsou často pro děti se slabým připoutáním nedostatečné. Nemají ani intenzitu, ani rozsah potřebný k vyvolání terapeutické změny“.

1.3.2 Dyadická vývojová psychoterapie (DDP)

Autorem DDP je Daniel Hughes, americký dětský psycholog a psychoterapeut. Další důležitou osobou spojenou s tímto psychoterapeutickým přístupem je Artur Becker-Weidman, významný žák Hughese. Do České republiky se DDP dostala v roce 2005, v roce 2009 pak vznikla profesní skupina ASTRA, která u nás provádí psychoterapeutické výcviky DDP. Tato profesní skupina je zastřešena organizací Natama, která se zaměřuje na náhradní rodinnou péči. Zakladatelkou, lektorkou a odbornou garantkou skupiny ASTRA je Dr. Vrtbovská, která absolvovala výcviky u Dr. Hughese a dokončila také výcvik v DDP u Arthura Beckera-Weidmana Ph.D. (Natama, 2015).

„Rozhodl jsem se nazvat tento terapeutický model dyadickou vývojovou psychoterapií, protože je založen na premise, že vývoj dětí a mladých lidí je závislý na vztazích s rodiči a významně ovlivňovaný tím, jaká je kvalita vztahu mezi dítětem a rodičem. Tento vztah – zejména s ohledem na jistotu citové vazby dítěte a rozvoj citových vztahů – vyžaduje neustálý dyadický (vzájemný) řetězec zkušeností zažívaných společně – dítětem a rodičem. Rodič je naladěný na vnitřní prožívání dítěte a jeho subjektivní zkušenosti, dává jim smysl a komunikuje o nich s dítětem. Vše se odehrává při úplném přijetí dítěte, ve hře, v atmosféře zájmu, zvědavosti a vcítění.“ (Hughes in Vrtbovská, 2010, str. 81).

V DDP se směřuje ke zvnitřnění nového vnitřního pracovního modelu dítěte. Cílem DDP je dítěti umožnit, aby se znovu a lépe připoutalo. Nové bezpečné připoutání je možné jen v případě existence stabilní rodičovské postavy, může se jednat o příbuzného, pěstouna, adoptivního rodiče, vychovatele nebo i biologického rodiče. Terapeut je v průběhu terapie průvodcem, jenž spolu s rodičovskou postavou pomáhá dítěti, aby integrovalo traumatické zážitky z raného dětství. V této terapii je pro úspěch velice důležité vytvoření důvěrného vztahu mezi rodičovskou postavou a terapeutem. Terapeut s rodičovskou postavou tvoří spolupracující tým nebo-li tzv. „alianci spojenců“. Přístup terapeuta je direktivní a empatický. Terapeut řídí proces terapie, vede a vytyčuje jednotlivé kroky v průběhu celého procesu. Terapeut dává dítěti příležitost, aby se samo cítilo takové, jaké je a aby současně cítilo, že je přijato na verbální i neverbální úrovni. Takto terapeut dítěti znemožňuje kontrolu nad situacemi, která je pro tyto děti typická. Dítě je postupně vtahováno do blízkého vztahu a pomalu a neochotně svěřuje kontrolu jiné osobě. Dítě začíná myslet a cítit odlišným způsobem. V další části této terapie přenáší terapeut tuto schopnost na náhradního rodiče (Vrtbovská in Šubová, 2014).

Pro DDP je typické vědomé používání pěti postojů a způsobů chování, které se odehrávají na tzv. PLACE. Následující text uvádí Vrtbovská (2010, str.92).

PLACE (místo) je léčivý prostor, jenž rodičovská postava a terapeut vědomě vytvářejí proto, aby dítě mohlo projít uzdravovacím procesem. PLACE charakterizuje kvalitu a způsob, jakým terapeut a rodičovská postava přistupují k dítěti. Základem úspěchu dyadické vývojové terapie je udržování léčivého místa rodičovskou postavou v domácím prostředí a terapeutem a rodičovskou postavou v průběhu sezení. PLACE tvoří pět níže uvedených postojů a způsobů chování.

- *Playfulness* = *Hravost* (kreativita, radost, otevřenost nápadům)
- *Love* = *Láska* (dobrota, bezpodmínečnost, radost z blízkosti)
- *Acceptance* = *Přijetí* (přijímání emocí a celého dítěte či dospělého, to však neznamená souhlas s chováním)
- *Curiosity* = *Zvědavost* (zájem, reflexe, pátrání, objevování)
- *Empathy* = *Vcítění* (reflexe, umění cítit a vidět svět očima dítěte)

1.3.3 Pesso Boyden System Psychotherapy (PBSP)

Terapie je zaměřená na dospělé klienty, na rozdíl od DDP, která je určena převážně pro děti. PBSP se zaměřuje na to, aby klient mohl v rámci terapie vyléčit dětská traumata, naplnit své deficitní vývojové potřeby, zvládnout mezery ve svých rodinných sítích, a tím dovést proces svého vývoje k dospělé autonomii. PBSP vychází přímo z raných vývojových potřeb dítěte a ze shodných principů, jaké objevil Bowlby a další psychologové v oblasti attachmentu. PBSP může být realizována individuálně či skupinově (Vrtbovská, 2010).

Autory tohoto psychoterapeutického přístupu jsou manželé Albert Pesso a Diane Boyden-Pesso. Oba byli původně tanečníky, díky tanci tato terapie také vznikla. Za počátek této terapie lze považovat rok 1961. Manželé Pessovi zjistili, že při taneční improvizaci je možné opětovně prožít již dlouho zapomenuté traumatické zážitky z dětství a současně přišli i na způsob, jak je nechat vyplynout na povrch. Následně se oba začali věnovat studiu psychologie a postupně vytvořili novou psychoterapeutickou metodu (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská in Šubová, 2014).

V PBSP je terapeutické sezení označováno jako „struktura“. V průběhu struktury se terapeut s klientem vrací do minulosti a rekonstruuje emocionální procesy v současné době. Tato

terapie je postavena z velké části na základech neurobiologie a neuropsychologie. Z výzkumů těchto dvou oborů víme, že to, co se děje v našem vědomí, vychází z velké části z naší dlouhodobé paměti, ve které bývají kromě jiných informací uloženy i nenaplněné vývojové potřeby a traumatické zážitky. Hlavním cílem PBSP je umožnit klientovi prožít „korektivní zkušenost“, jenž mu pomůže záznam v jeho paměti pozměnit (tamtéž, 2014).

V této terapii je terapeutický vztah postaven na jiném základě než u jiných psychoterapeutických směrů. Princip „léčivého vztahování se a léčivé interakce s druhým bezpečným člověkem“ není realizován mezi osobnostmi terapeuta a klienta, jako je tomu u jiných směrů, ale je realizován mezi klientem a „ideální postavou“¹ (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009). Terapeut má úlohu bezpečného průvodce, organizátora a dovedného pomocníka, ale sám do role blízké léčivé role nevstupuje. Vztah mezi terapeutem a klientem lze nazvat spoluprací. Pessovi tento vztah nazývají „otevřeným prostorem možností“². Zde můžeme pozorovat paralelu s DDP, kde má terapeut velice podobnou úlohu (Vrtbovská, 2010).

Výcviky PBSP u nás v České republice probíhají již od roku 1998, a to prostřednictvím organizace REMEDIUM. Terapie se k nám dostala zásluhou Yvonney Lucké a Michaela Vančury. Nejbližší výcvik bude zahájen na jaře roku 2017. PBSP je jako terapeutický systém velice přehledně shrnut v publikaci „Úvod do Pesso Boyden System Psychomotor“, ze které jsme zde poměrně často čerpali.

1.3.4 Vytváření knihy života

Vytváření knihy života aneb práce s životním příběhem je metoda či technika, nejedná se však o psychoterapeutický model, která je určena především dětem, které vyrůstají mimo svou biologickou rodinu (Ryan, Walker, 2006). Technika je tedy určena i dětem, jež mají problémy s připoutáním, taktéž dětem v náhradní rodinné péči. Ryan a Walker (2006) taktéž upozorňují, že metoda nemusí být ve všech případech tím nejlepším způsobem, jak dítěti pomoci. Závisí vždy na konkrétním případě dítěte a na jeho individuálních zvláštностech. I přesto se jedná

¹ „Ideální postava“ je „virtuální obraz postavy, která se tehdy a tam zachová správně.“ Tento koncept vychází z poznání, že člověku je vrozen a dán určitý vzorec, jak mají být správně a ideálně naplňovány jeho potřeby. Nejčastějšími ideálními postavami v PBSP jsou „ideální rodiče“ (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009, str. 153).

² „Otevřený prostor možností“ dává klientovi svobodu pro hledání a nacházení sebe samého. (Vrtbovská, 2010).

o další formu intervence u osob s problémy s připoutáním, o jakousi další možnost podpory, která jim může být velice přínosná.

Jedná se o kreativní zpracování životního příběhu dítěte, které spočívá v zaznamenání minulosti dítěte nejčastěji do knihy, jejíž podobu a formu si určí samo dítě, podle toho, co ho baví. Na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí lze nalézt např. i předtištěnou formu této knihy. Práce na životním příběhu umožňuje dítěti srozumitelně pochopit, co se v jeho životě dělo a kdo je kdo v jeho životě. Tato metoda může dítěti pomoci se vyrovnat se svou minulostí, porozumět svým kořenům, což dítěti umožňuje vytvoření pozitivního vztahu k sobě a také k druhým lidem (Vlčková, 2015). Kdo může s dítětem pracovat na životním příběhu? Vhodný může být každý dospělý, který dítěti rozumí a má pro něj pochopení. Důležité je především navázat s dítětem dostatek důvěry. Často se na práci s životním příběhem podílí náhradní rodiče, sociální pracovník, v některých případech i psychoterapeut (Ryan, Walker, 2006).

V roce 2006 vyšla publikace s názvem „Vytváření knihy života: Pomáháme dítěti porozumět jeho minulosti“, jejímiž autory jsou T. Ryan a R. Walker. Zde se můžeme blíže seznámit se samotným průběhem vytváření knihy života. Organizace Natama a Amalthea, jež se zaměřují na náhradní rodinnou péči, taktéž pravidelně pořádají semináře o práci s touto metodou.

1.3.5 Další možnosti intervence

Na níže uvedené možnosti intervence bychom chtěli pouze poukázat. Naším záměrem bude uvést základní charakteristiku těchto metod, nikoli podrobné seznámení s problematikou. Považujeme za důležité tyto metody alespoň zmínit, abychom poukázaly na poměrně široké možnosti intervence, které by mohly přicházet v úvahu u osob s nejistým připoutáním a u osob s poruchami připoutání.

Videotrénink interakcí (VTI)

Jedná se o metodu intervence, která je využívána hned v několika oblastech, avšak zde se zaměříme pouze na oblast práce s rodinou (biologickou i náhradní). V oblasti práce s rodinou je VTI využíván především při poruchách interakce rodič – dítě nebo jako efektivní způsob podpory komunikace s cílem nastolit, posílit či obnovit prospívající komunikaci v rámci vztahu mezi rodičem a dítětem. Rodič, biologický či náhradní, je podporován pracovníkem, který je v této metodě označován jako VTI trenér. Podpora spočívá v reflektování nad

editovaným videozáznamem. VTI trenér vybírá pro reflektování takové fáze videa, jež poukazují na úspěšnou interakci, což může podpořit cíle rodiče ve smyslu zlepšení komunikace i celkové situace v rodině (SPIN – VTI, 2012). V zahraničí je tato metoda známá pod názvem „Video Home Training“. V ČR poskytuje vzdělávací programy této metody Národní centrum pro VTI, jehož zřizovatelem je občanské sdružení SPIN.

Program „dívej se, čekej a žasni“

Cílem metody je u rodiče podpořit tři dovednosti, jež jsou důležité pro to, aby se k němu mohlo dítě bezpečně emočně připoutat. Držení – rodič je dítěti zcela k dispozici, aniž by vůči němu měl nějaké nároky. Zvládnutí – rodič přijímá a připouští všechny pocity, které dítě při hře vyjadřuje. Následně jsou pak pocity pro dítě smysluplné a snesitelné. Reflektivní funkce – rodič se u sebe učí rozvíjet schopnost vnímat a správně interpretovat, co se s ním děje, na co myslí a co cítí. Následně je pak schopný předvídat, co se děje s dítětem, co chce dítě vyjádřit tím, co dělá, jak se u toho cítí. V zahraničí je metoda známá pod názvem „watch, wait and wonder“. Pro využití tohoto programu je nutné absolvovat odborné školení, které v ČR realizuje organizace Amalthea (Černá, 2013).

Dotyková terapie pro děti

Jedná se o metodu, která je zaměřena konkrétně na děti s poruchou citového pouta. Metoda je v zahraničí známa pod názvem „Child touch therapy“. Principem dotykové terapie jsou velmi citlivé a systematické doteky, díky kterým může dítě zažívat celkovou pohodu. Děti, které mají problémy s připoutáním, v útlém dětství zpravidla zažily také senzoryckou deprivaci. Můžeme předpokládat, že hmat, který je prostředkem této terapie, je v zásadě smysl nejdůležitější, jelikož je prvním smyslem, který se v děloze matky vyvíjí. Hmat rovněž stimuluje tvorbu oxytocinu, hormonu štěstí, to vede k uklidnění jak pro dítě, tak pro rodiče. Doteky jsou významné především pro vytvoření vzájemného pouta mezi rodičem a dítětem. Terapie je vhodná především pro náhradní rodiče vychovávající dítě s poruchou připoutání a může vést ke znovuvytvoření citového pouta dítěte (Anderson, Cohen, Paine, 2013).

Nedirektivní terapie hrou

Jedná se o psychotherapeutický přístup, který využívá pro děti přirozené médium hry a hraček v prostředí bezpečného, přijímajícího a empatického vztahu. Základem terapie je právě vztah terapeuta a dítěte. Nedirektivní terapie hrou je určena dětem předškolního a mladšího školního

věku. Je určena pro všechny děti v uvedených vývojových obdobích, jež zažívají potíže různého typu (např. problémy ve škole, při rozvodu rodičů, ve vztazích s jinými dětmi), nebo se chovají způsobem, který rodiče znepokojuje. Terapie však může pomoci i dětem, jež mají problémy s připoutáním. Hra je pro děti přirozený způsob komunikace, stejně jako je pro dospělé přirozeným prostředkem komunikace rozhovor (Kleinová, 2008). V zahraničí je tato metoda známá pod názvem „Play Therapy“. V ČR bude na konci dubna tohoto roku zahájen první běh výcviku v této terapii. Výcvik zastřešuje Společnost pro vzdělávání v PCA (Person Centered Approach, Přístup zaměřený na člověka) ve spolupráci se slovenským Inštitútem Terapie Hrou.

Filiální terapie

Filiální terapie bývá taktéž nazývána jako trénink k posílení rodičovských dovedností. Jedná se o speciální desetitýdenní program pro rodiče, který pomáhá podpořit vztah mezi dítětem a rodičem použitím hravé půlhodinky jednou týdně, a to v domácím prostředí rodiny. Rodiče se jednou týdně scházejí na rodičovských skupinách, na kterých se učí pod vedením terapeuta empaticky reagovat na pocity dítěte, budovat jeho sebevědomí, pomáhají dítěti učit se sebekontrolu a zodpovědnosti. Pokud rodič svému dítěti porozumí a své porozumění mu dává najevo, může dojít k vytvoření pevnému vztahu (Černá, 2013).

2 Náhradní rodinná péče v ČR

V druhé kapitole pojednáme o náhradní rodinné péči v ČR. Náhradní rodinná péče má u nás poměrně velmi dlouhou a bohatou historii, v souvislosti s touto problematikou existuje rovněž velké množství témat. Vzhledem k výzkumným cílům praktické části uvedeme především základy náhradní rodinné péče. Kapitola je rozdělena na čtyři části. V první části objasníme nynější systém náhradní rodinné péče v ČR. V druhé části dále uvedeme jednotlivé formy náhradní rodinné péče. Ve třetí části se budeme věnovat důvodům umístění dětí do náhradních rodin a v poslední části kapitoly se zaměříme na možnosti intervence v oblasti náhradní rodinné péči.

2.1 Teoretické pojetí a legislativní ukotvení náhradní rodinné péče

Legislativní úprava náhradní rodinné péče v České republice doznala v poslední době významných změn, zejména v období let 1990 – 2013. V tomto období byla základní právní úprava obsažena v zákoně č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, který byl novelizován v letech 1998 a 2013. V roce 1999 byl přijat zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, čímž byl zrušen zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Rozsáhlé změny, které se dotkly oblasti náhradní rodinné péče, přinesla novela již zmíněného zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí., která nabyla účinnosti 1.1.2013. O rok později, dne 1.1.2014, nabyl účinnosti nový občanský zákoník a tím byl zrušen zákon o rodině. Úpravu rodinného práva včetně úpravy institutů náhradní rodinné péče nyní zahrnuje druhá část nového občanského zákoníku (Vyskočil, 2014).

Náhradní péče v České republice je nyní primárně upravena těmito zákony:

- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále OZ);
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále ZSPOD).

Dle nynější právní úpravy můžeme rozdělit pojem náhradní péče na *náhradní rodinnou péči* a *ústavní výchovu*. Dítě má právo na zabezpečení své výchovy. Nemůže-li být z různých důvodů vychováváno ve své biologické rodině, má právo, aby mu byla zajištěna náhradní výchova. Při hledání řešení osudu takového dítěte má vždy **přednost náhradní rodinná péče před ústavní výchovou**, to je dáno občanským zákoníkem i mezinárodními smlouvami, kterými je náš stát vázán (Bubleová, 2014). „Dlouhodobé výzkumy odborníků

(prof. Matějček, prof. Langmeier, prof. Koluchová) i dlouhodobé sledování pediatriů dokládají, že děti, které nepoznaly život ve funkční rodině, v dospělosti často selhávají – obtížně navazují hlubší vztahy, neznají svou hodnotu, postrádají smysl života a pocit, že se mohou zařadit do společnosti. Ve srovnání s dětmi přijatými do adopce či pěstounské péče mívají problémy se samostatným či rodinným životem, jejich vlastní děti často končí v ústavních zařízeních.“ (brožura: Průvodce nových rodičů in Nožířová, 2012, str. 38).

Náhradní rodinná péče (dále NRR) je „souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče“ (Nožířová, 2012, str. 11). Matějček (1999, str. 31) NRP definuje takto: „forma péče o děti, kdy je dítě vychovááno náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině“.

2.2 Formy náhradní rodinné péče

Jednotlivé formy NRP bývají taktéž nazývány jako typy či instituty NRP. V následujících oddílech popíšeme základní charakteristiku dílčích forem NRP, taktéž uvedeme, v jakém případě a za jakých podmínek, dle nynější právní úpravy, mohou přicházet v úvahu. Formy NRP jsou následující:

- svěření do péče jiné osoby než rodiče;
- osvojení (adopce);
- pěstounská péče, do které spadá rovněž pěstounská péče na přechodnou dobu;
- poručenství (Bubleová, 2011).

2.2.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče

Právní vymezení nacházíme v § 953-957 OZ, ve znění pozdějších předpisů.

Svěření do péče jiné osoby než rodiče přichází v úvahu jako první, pokud se rodiče z různých důvodů o dítě nestarají. Při výběru vhodné osoby (dále pečující osoba) dá soud obvykle přednost příbuznému dítěti, avšak může to být i jiná osoba, která je dítěti blízká. Dítě zůstává v původní rodině či u známých osob. Svěření do péče jiné osoby než rodiče musí být v zájmu dítěte, tato osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí a musí skýtat záruku zdárné výchovy. Pečující osoba dítě vychovává a pečuje o něj, její práva a povinnosti jsou vymezena soudním rozhodnutím. Rodičům trvá vyživovací povinnost (Bubleová, 2011).

2.2.2 Osvojení (adopce)

Právní vymezení nacházíme v § 794-845 OZ, ve znění pozdějších předpisů.

Psychologický slovník (Hartl, 2010, str.379) osvojení definuje jako „...přijetí cizího dítěte za vlastní adoptivními rodiči...“. Osvojení je naprosto nejčastější forma NRP v České republice. Adoptivní rodiče mají vůči osvojovanému dítěti rodičovskou zodpovědnost, vyživovací povinnost a jiné právní závazky, ale i nároky. Vztah mezi osvojencem a osvojitelem je přesně takový, jaký je mezi biologickým rodičem a dítětem. Osvojením se absolutně ruší vzájemná práva mezi osvojeným dítětem a jeho biologickou rodinou. Osvojenec získává příjmení svých nových rodičů a mimo jiné má např. i dědické právo. Na matrice jsou v rodném listě osvojenice na místě rodičů zapsáni osvojitelé (Nožářová, 2012).

Formy osvojení

S účinností nového občanského zákoníku náš právní řád rozlišuje jen osvojení zletilého a nezletilého. Dle nynější právní úpravy již nerozlišujeme osvojení zrušitelné a nezrušitelné, jako tomu bylo dříve. Po uplynutí 3 let od rozhodnutí o osvojení již osvojení nelze zrušit, a to ani z vážných důvodů, s výjimkou případů, kdy je osvojení v rozporu se zákonem (Bubleová, 2014).

Bubleová (2014, str. 10) uvádí taktéž následující **Podmínky pro osvojení dítěte**, jež vycházejí z nynější právní úpravy. Osvojit lze dítě:

a) Se souhlasem rodičů dítěte

Matka osvojovaného dítěte může dát souhlas s osvojením nejdříve šest týdnů po narození dítěte, tzn. až po šestinedělí. Souhlas může dát i otec. Rodiče mohou odvolat souhlas s osvojením do tří měsíců ode dne, kdy byl souhlas dán. Existují i podmínky, za kterých může být souhlas odvolán po uplynutí této doby.

b) Bez souhlasu rodičů

Souhlasu rodiče osvojovaného dítěte není k osvojení třeba, pokud rodič:

- byl zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas k osvojení;
- není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout;
- se zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti.

Jsou-li uvedené skutečnosti dány u obou rodičů, je potřeba souhlasu poručníka případně opatrovníka, což platí i v případě, že oba rodiče zemřeli nebo že rodičovství k osvojovanému dítěti nebylo určeno. Dle občanského zákoníku není třeba k osvojení souhlasu rodiče, který zjevně nemá o dítě zájem, o čemž soud rozhoduje rozsudkem, a to v samostatném řízení, jehož je rodič účastníkem. Rodič zjevně o dítě nemá zájem, neprojevuje-li soustavně o dítě opravdový zájem. Ze zákona je stanovena domněnka, že nezájem rodiče o dítě je zjevný, trvá-li alespoň 3 měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu.

c) Vyjádřením osvojovaného dítěte

Podle nového občanského zákoníku je třeba pokaždé souhlasu osvojovaného dítěte s osvojením, je-li starší 12 let, s výjimkou případů, kdy dítě není schopno posoudit důsledky souhlasu, nebo byl-li by takovýto postup vyžadující souhlas v zásadním rozporu se zájmy dítěte. Pokud je dítě mladší 12 let, dává souhlas jménem dítěte opatrovník, kterým by obvykle měl být orgán sociálně-právní ochrany dětí.

2.2.3 Pěstounská péče

Právní vymezení nacházíme v § 958-970 OZ, dále v § 47 ZSPOD, ve znění pozdějších předpisů.

Matějček (1999, str. 34) definuje pěstounskou péči jako „zvláštní formu státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali“.

Stejně jako u ostatních institutů náhradní péče je i zde předpokladem umístění dítěte do pěstounské péče (dále PP) soudní rozhodnutí. Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů, vyžaduje-li zájem dítěte svěřením do takové péče. Jestliže se osobní péče o dítě ujme osoba příbuzná nebo dítěti blízká, soud jí dá přednost před jinou osobou. Soud je povinen si u orgánu sociálně-právní ochrany dětí vyžádat informace o osobě, která se má stát pěstounem, taková osoba musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. PP vzniká rozhodnutím soudu a končí v době, kdy se dítě stává zletilé. Zrušena může být rozhodnutím soudu, avšak jen z důležitých důvodů, ale vždy musí být zrušena, požádá-li o to pěstoun (Vyskočil, 2014).

Rozsah práv a povinností pěstouna

Pěstoun o dítě osobně pečuje, při péči o osobu dítěte vykonává přiměřená práva a povinnosti rodičů. Pěstoun nicméně na rozdíl od rodičů nemá vyživovací povinnost k dítěti, právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Pěstoun má i soudem stanovenou povinnost umožnit styk dítěte s rodičem (tamtéž, 2014).

Bubleová (2014) uvádí **dva typy pěstounské péče**, které vychází z nynější právní úpravy:

a) Pěstounská péče

Do PP jsou svěřovány děti, jež nemají výchovu zajištěnou ve své původní rodině, ať již dlouhodobě či krátkodobě. Kontakt s biologickou rodinou je v případě PP podporován, pokud není v rozporu se zájmy dítěte nebo pokud soud nestanoví jinak.

b) Pěstounská péče na přechodnou dobu

Právní vymezení nacházíme v § 27 ZSPOD, ve znění pozdějších předpisů.

Institut pěstounské péče na přechodnou dobu u nás existuje již od roku 2006, více pozornosti se mu však dostalo až s přijetím novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Účelem této formy NRP je poskytovat ohroženým dětem okamžitou pomoc v případě nefunkčnosti původní rodiny. Rodičům je dán čas, aby si mohli upravit své poměry tak, aby byli schopni převzít dítě znovu do své péče, pokud k tomu nedojde, tento institut dále poskytuje dětem zázemí, dokud se nenajde jiná vhodná stabilní rodina. S tím souvisí zvýšené nároky na pěstouny, proto je věnován větší důraz na výběr vhodných pěstounů. Jedná se tedy zejména o institut krizový a pouze přechodný. Umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu může nařídít soud předběžným opatřením na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat maximálně jeden rok. Krajský úřad vede pro účely zajištění tohoto typu PP evidenci osob, které ji mohou vykonávat. V případě potřeby musí být osoby vedené v evidenci připraveny přijmout dítě do PP, za což pobírají pravidelnou měsíční odměnu pěstouna.

2.2.4 Poručenství

Právní vymezení nacházíme v § 928-942 OZ, ve znění pozdějších předpisů. Soud stanoví dítěti poručníka v těchto případech:

- rodiče dítěte zemřeli;
- byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti;
- byl pozastaven výkon rodičovské zodpovědnosti;
- nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, tedy nejsou nositeli rodičovské zodpovědnosti.

Ustanovený poručník je zákonným zástupcem dítěte a může, ale nemusí o dítě osobně pečovat. V případě, že poručník péči o dítě osobně vykonává, má on i dítě nárok na stejné hmotné zabezpečení jako pěstoun. Mezi poručníkem a dítětem ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem. Výkon funkce poručníka je pod pravidelným dohledem soudu. Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci, týkající se dítěte, vyžaduje schválení soudem.

2.3 Cesta dítěte do náhradní rodiny

Hlavním důvodem umístění dítěte do náhradní rodiny bývá ztráta či selhání jeho biologické rodiny v plnění základních rodinných funkcí, zejména funkce socializačně výchovné. Rodiče buď zemřeli, anebo žijí, avšak o dítě se nemohou, nedovedou, nebo neumějí starat. Zároveň je míra zanedbávání jejich péče tak vysoká, že vývoj dítěte je vážně ohrožen či dokonce již poškozen (Radvanová, 1980).

Dnes systém náhradní rodinné péče řeší případy skutečně osiřelých dětí jen ojediněle. V naprosté většině se setkáváme spíše s případy tzv. sociálně osiřelých dětí, jež mají alespoň jednoho z rodičů, kteří se však o ně nemohou, nechtějí či neumějí starat. První variantou řešení takové situace bývá svěřování dítěte do péče širší rodiny nebo do péče osob blízkých. Až druhou volbou bývá hledání osob z okruhu prověřených zájemců o NRP vedených v evidenci krajského úřadu (Středisko náhradní rodinné péče, 2014).

Dítě může být svěřeno do náhradní rodiny:

z původní rodiny; z porodnice; z kojeneckého ústavu; z dětského domova nebo jiného školského zařízení; ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc včetně dětského centra; ze zařízení pro osoby se zdravotním postižením; z azylového domu (tamtéž, 2014, str. 7).

Proces zprostředkování NRP

Zájemce o NRP musí ze zákona projít jednotlivými kroky, aby se stal adoptivním nebo pěstounským rodičem. Následující kroky uvádí Natama (2016).

1. Podání žádosti na místním úřadě.
2. Úřad shromáždí informace a dokumentaci o žadatelích, navštíví ho v domácnosti, vše prověří.
3. Úřad pošle materiály na krajský nebo magistrální úřad v místě bydliště žadatele.
4. Krajský či magistrální úřad má na starosti přípravu a psychologické posouzení žadatele, shromáždí potřebnou dokumentaci. Tyto a následující kroky mohou mít na starosti i jiné tímto pověřené organizace.
5. Krajský, magistrální úřad či jiná pověřená organizace vše posoudí a vydá rozhodnutí o tom, zda je nebo není žadatel vhodným adeptem na adopci nebo pěstounství a pro jaké dítě je vhodným rodičem.
6. Zájemce se stane „čekatelem“, dokud mu krajský, magistrální úřad či jiná pověřená organizace oznámí, že byl vytipován jako adoptivní rodič pro konkrétní dítě.
7. Zájemce dostane možnost se s dítětem seznámit a později si je vzít domů.
8. Do měsíce od seznámení se zájemce rozhodne, pokud bude vše v pořádku, podá žádost k soudu o svěřeni dítěte do své péče

V případě pěstounské péče je uzavírána Dohoda o provedení pěstounské péče. Uzavření této dohody upravuje ZSPOD, ve znění pozdějších předpisů. Budoucí pěstoun uzavírá dohodu s obecním úřadem, obecním úřadem obce s rozšířenou působností, krajským úřadem či s organizací, která má k tomuto pověření. Organizace, která má pověření k uzavírání Dohody o provedení pěstounské péče je organizací, jež je tzv. pověřenou osobou k výkonu sociálně-právní ochrany, rozsah výkonu této činnosti je dán ZSPOD, ve znění pozdějších předpisů. Pověřené osoby poskytují sociálně-právní ochranu na základě rozhodnutí o pověření k výkonu takové činnosti.

2.4 Intervence v náhradní rodinné péči

Termín intervence dle Hartla (2015, str. 239) znamená „v užším slova smyslu cílený, předem promyšlený zásah, zpravidla zaměřený na zmírnění tíživé osobní situace sledované osoby; jakýkoli postup nebo technika směřující k přerušení, zamezení nebo úpravě probíhajícího procesu.“ Pojmu intervence v NRP rozumíme jakýkoli zásah do fungování náhradní rodiny, který bude mít za cíl především její dobré fungování.

Intervence v NRP probíhá ve většině případech prostřednictvím organizací, jež jsou zaměřeny na NRP. Jedná se o nevládní neziskové organizace, kterých v ČR existuje poměrně velké množství. Pro zajímavost uvedeme jen některé z těchto organizací. Bližší informace k organizacím, jež jsou zaměřeny na NRP lze nalézt na webových stránkách těchto organizací. Zde uvedeme bližší informace pouze o organizaci ISIS, jelikož právě prostřednictvím této organizace bylo realizováno výzkumné šetření k této práci.

Vybrané organizace, jež jsou zaměřeny na NRP

- Natama (Praha)
- Amalthea (Chrudim, pobočka v České Třebové)
- Fond ohrožených dětí (Praha a dalších 8 poboček)
- ISIS - občanské sdružení pro pomoc náhradním rodinám (Olomouc)
- Středisko náhradní rodinné péče (Praha)

ISIS - občanské sdružení pro pomoc náhradním rodinám, z. s.

Jedná se pro doprovázející organizaci pro náhradní rodiny, jež byla založena v r. 1992. Tato organizace je v Olomouckém kraji jedinou úzce specializovanou organizací na práci s náhradními rodinami. Hlavním cílem spolku je zlepšení funkčnosti náhradních rodin, prevence problémů a optimalizace vývoje přijatých dětí. Hlavní činností je poskytování odborných a odlehčovacích služeb. Mezi hlavní projekty patří poradensko-vzdělávací pobyty (ISIS, 2012).

Práce a služby v oboru NRP

Organizace, jež se zaměřují na NRP poskytují široké spektrum služeb. Níže uvedeme činnosti a služby, které tyto organizace poskytují. Nutno upozornit, že ne všechny existující organizace poskytují všechny uvedené služby. Pokusíme se však obecně shrnout služby, jež jsou náhradním rodinám v našem státě poskytovány prostřednictvím neziskových organizací. Pro shrnutí služeb jsme vycházeli s webových stránek organizací Natama, Amalthea a ISIS.

Náhradním rodinám jsou poskytovány různé druhy služeb, které jim napomáhají k funkčnosti a odolnosti rodiny, k řešení obtížných situací a podporují také zdárný vývoj dětí svěřených do jejich péče. Poskytování služeb náhradním rodinám tvoří **tzv. proces podpory náhradních rodin**. Tento pojem uvádíme právě z toho důvodu, že je součástí výzkumného cíle této práce. Definici procesu podpory náhradních rodin lze nalézt v první kapitole praktické části.

Mezi služby, jež jsou náhradním rodinám poskytovány patří např.:

Specializované poradenství

Jedná se o odborné sociální poradenství, tedy vyhodnocování situace rodiny, informování e-mailem, po telefonu i osobně, další odborné poradenství a reference na další služby. Dále zde spadá i poradenství psychologické a speciálně-pedagogické. V rámci psychologického poradenství se jedná o poradenství pro zájemce o adopci a pěstounskou péči, pro adoptivní a pěstounské rodiče, pro děti a dospívající z náhradních rodin a v neposlední řadě také pro mladé lidi, kteří byli vychovávaní v náhradních rodinách.

Výcviky a příprava žadatelů

Jedná se o úzce specializovaný vzdělávací a výcvikový program pro žadatele o NRP. Poznatky obsahují teorii o raném vývojovém traumatu a emocionálních a sociálních obtížích dětí s negativní rodinnou historií. Příprava žadatelů je součástí vyhodnocení žadatelů, má skupinovou i individuální část (Vrtbovská, 2011).

Vzdělávání náhradních rodičů

Pěstouni mají ze zákona povinnost ročně splnit 24 hodin vzdělávání, které bývá realizováno na pobytových akcích a také formou kurzů běžících na pracovištích jednotlivých organizací. Hlavní témata vzdělávání jsou z oblasti rodinného života, partnerství, rodičovství, vývoje a výchovy dětí.

Nová rodina je spolu – podpora péče

Služba je poskytována dětem a náhradním rodičům poté, co příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí potvrdí zprostředkování péče o konkrétní dítě v konkrétní rodině. Tato služba se zaměřuje na nejtěžší období prvního roku od seznámení s dítětem přes přechod dítěte do rodiny až po období postupné integrace dítěte do rodiny. Důležitou oblastí této služby je práce na rodinné identitě dítěte již od počátku umístění (Vrtbovská, 2011).

Supervize pěstounské rodiny a péče

Jedná se o službu, jejíž smyslem je odborné provázení pěstounských rodičů. Cílem je zvyšovat možnosti rodiny, které pečují o děti, jež jim byly svěřeny do jejich péče. Služba je určena především pro pěstouny vykonávající profesionální pěstounskou péči. Hlavním smyslem supervize je ochrana umístěného dítěte. Účelem je pak podpora profesionálního rozvoje pěstouna a provázení pěstouna složitými procesy, které život v náhradní rodině přináší (tamtéž, 2011).

Podpůrné skupiny pro děti v NRP

Při organizování akcí pro náhradní rodiny lze pozorovat úlevu dětí, když zjistí, že jsou i jiné děti, které nevyrostají se svými rodiči. Podpůrné skupiny jsou možností, díky které mezi sebou děti v NRP mohou sdílet, co si ze své minulosti pamatují, jaká je jejich náhradní rodina apod. Sdílení je možné v bezpečném prostředí, které je chráněno vedením lektora, jež řídí diskuzi dětí a s pomocí aktivit rozpoutává a současně koriguje vzájemné reakce dětí. Díky podpůrným skupinám mohou děti zažívat podporu od skupiny, jejíž jsou součástí (Semerádová, Černá, 2013). Podpůrné skupiny pro děti v NRP některé organizace označují také jako **Speciální program pro děti a dospívající**, který je založený především na využití vhodných sociálně psychologických her. U dospívajících se často uplatňují i skupinové diskuzi o důležitých životních otázkách, jakou jsou např. rodina, práce, vztahy či hodnoty. Program zpravidla vedou studenti psychologie a speciální pedagogiky, kteří s organizacemi dlouhodobě spolupracují a mají pravidelnou supervizi (Sobotková, 2012).

Pořádání poradensko-vzdělávacích pobytů

Na těchto pobytech mají náhradní rodiče nejen možnost si splnit ze zákona povinné vzdělávání, ale mohou se zde také setkávat i s jinými náhradními rodiči, se kterými mohou vzájemně sdílet své zkušenosti, poznatky a jiné. Na těchto pobytech tedy dochází ke vzájemnému **setkávání náhradních rodin**. Náhradní rodiče mohou probrat, co nového se děje v rodinách. Vzájemné sdílení radostí i starostí přispívá k překonání běžných i náročných situací v rodinách. (Sobotková, 2012). V době, kdy se náhradní rodiče vzdělávají, zpravidla probíhá speciální program pro děti vedený studenty oborů psychologie a speciální pedagogiky.

Odlehčovací služby

Odlehčovací služby se obvykle poskytují hlídáním dětí v herně a to v době vzdělávacích akcí nebo poradenské konzultace. V odůvodněných případech bývá hlídání dětí poskytováno také tehdy, když náhradní rodič potřebuje vyřídit důležité záležitosti. Mezi odlehčovací služby je řazeno i konání výtvarných aktivit v rámci tvůrčích dílen a doučování dětí.

Telefonická krizová linka

Organizace zaměřené na NRP pro své klienty obvykle provozují i telefonickou krizovou linku.

Sestavení individuálního plánu péče o dítě

Individuální plán péče o dítě vychází z komplexního vyhodnocení dítěte. Plán stanoví jednotlivé kroky k zajištění kvality péče o dítě v konkrétní a aktuální situaci. Tento plán by měl být závazný pro veškeré podílející se organizace a pečovatele, tedy pro úřady, odborné organizace a služby, náhradní rodiny (Natama, 2011).

Kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou

Jde o specifickou službu, jež umožňuje bezpečný kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou, což dítěti pomáhá k vytvoření zdravé identity (Vrtbovská, 2011). Jedná se o asistovaný kontakt za účasti třetí nezávislé osoby, která funguje jako mediátor, je prostředníkem při sjednání místa a času schůzky. Třetí nezávislá osoba je kvalifikovaným pracovníkem, který usměrňuje průběh samotného kontaktu, v případě ohrožení bezpečí dítěte reaguje, případně kontakt ukončí. Před i po průběhu samotného kontaktu je zajištěno odborné „ošetření“ všech účastníků. Všechny zúčastněné strany jsou obeznámeny s průběhem a pravidly setkání. (Náhradním rodinám, 2016).

Terapeutické služby pro péči o děti v NRP

Jde o specializaci v oboru psychoterapie. Tyto služby se zaměřují na rané trauma, attachment a terapeutické rodičovství (Natama, 2011). Mezi jednotlivé terapeutické služby patří např.: Dyadická vývojová psychoterapie, Terapie hrou, Pecho Boyden System Psychomotor terapie, Rogersovská terapie nebo Systemická rodinná terapie. O uvedených terapiích se blíže dočteme v kapitole *1.4. Intervence u osob s nejistým attachmentem a s poruchou attachmentu.*

3 Přístup práce s náhradními rodinami využitý v rámci výzkumného šetření

Ve třetí kapitole pojednáme o přístupu, který byl využit v rámci výzkumného šetření. Záměrem praktické části práce bude realizovat setkání s náhradními rodinami, která budou následně podrobena evaluaci, tedy zhodnocení, proto je důležité uvést, jaký přístup byl při realizaci jednotlivých setkání využit.

Uvedli jsme, že budou realizována „setkání“. Tento pojem byl užit pro označení speciálního programu, jež autorka realizovala v rámci výzkumného šetření. Proběhlo celkem pět setkání, kterých se účastnily tři náhradní rodiny, tedy náhradní rodiče společně s dětmi, jež mají svěřené ve své péči. Blíže bude o charakteristice výzkumného vzorku pojednáno v podkapitole 5.2. *Charakteristika výzkumného souboru a způsob sběru dat.*

3.1 Témata jednotlivých setkání

Jednotlivá setkání byla tématicky zaměřena.

V následující tabulce jsou uvedena zaměření jednotlivých setkání:

1. setkání	Motivační setkání, doteky
2. setkání	Pocit bezpečí
3. setkání	Hra a doteky
4. setkání	Komunikace
5. setkání	Hra a doteky

Témata jednotlivých setkání byla zvolena dle předchozích zkušeností autorky. S uvedenými tématy a s většinou obsahu jednotlivých setkání se autorka již dříve setkala. Přibližně s polovinou zvolených technik a aktivit se autorka setkala v rámci sebezkušenosti. Tuto sebezkušenost autorka získala v rámci studia speciální pedagogiky, také na různých kurzech. Další techniky autorka již dříve prováděla spolu s kolegy při vedení skupinových programů pro děti z náhradních rodin. Zbylé techniky, přibližně třetina, byly čerpány z odborné literatury.

Při výběru témat byla brána v úvahu i teorie attachmentu. Zvolená témata by se dala nazvat prvky attachmentu. Pojem „**prvky attachmentu**“ autorka chápe tak, že vybraná témata

korespondují s teorií attachmentu. Existence, fungování a přiměřený výskyt těchto prvků je ve vztahu mezi pečující osobou a dítětem pro jistý attachment významný a důležitý. Téma „hra a doteky“ se objevilo ve více setkáních, jelikož se autorka domnívá, že tyto prvky attachmentu jsou ve vztahu mezi pečující osobou a dítětem obzvláště důležité.

3.2 Charakteristika jednotlivých setkání

Základní charakteristikou jednotlivých setkání bylo využití prvků attachmentu. Tento pojem jsme již vysvětlili v předchozí podkapitole. Na setkáních byly prováděny společné zážitkové techniky, které měly za cíl rozvíjet citové pouto mezi dítětem a pěstounem. Cílem jednotlivých setkání bylo také dosáhnout toho, aby zvolené aktivity vzbudily u náhradních rodičů a dětí, jež mají svěřené ve své péči, uvolnění a odpočinek, a to na základě jejich společné účasti a spolupráce. Byly vybrány metody, které by mohly podporovat rozvoj citového pouta mezi dítětem a jeho pečující osobou. Vybrané metody souvisely s vybranými tématy jednotlivých setkání. Ve zvolených metodách a technikách byly využity především prvky expresivních terapií. Konkrétní náplň jednotlivých setkání, tedy jejich obsah, se nachází v Příloze 1.

Expresivní terapie

„Expresivní terapie jsou postavené (a vycházejí) na umělecké expresi, tedy vyjádření vnitřních (v případě některých osob potlačených) pocitů a vztahů k lidem prostřednictvím specifického prostředku, uměleckého media“ (Müller, 2014, str. 63). Vymětal in Müller (2014) upozorňuje na potenciál expresivních terapií redukovat úzkost a uvolnit díky tomu skryté tenze člověka. Müller (2014, str. 63) dále uvádí, že u expresivních terapií „se jedná o terapeutické využití specifických projevů (buď vnímáním a prožíváním jejich výsledků, nebo aktivní účastí na jejich procesu) vyvolaných specifickými médii a uskutečňovaných v rámci umělecké či paraumělecké tvorby. Vnitřní klasifikaci expresivních terapií lze provést dle příslušného média, jež je zde hlavním prostředkem a podněcovatelem žádoucích změn.“ Podle toho, s jakým druhem umění pracujeme nebo-li s jakým médiem pracujeme, rozlišujeme jednotlivé druhy expresivních terapií (tamtéž, 2014).

Tyto terapie využívají múzických prostředků (uměleckých prostředků), proto se klasifikují podle pětice základních múz, tedy druhů umění (Valenta, 2014). Následuje klasifikace expresivních terapií dle Valenty (2014, str. 213):

- arterapie v užším pojetí (využívá prostředků výtvarného umění);
- dramaterapie a teatroterapie (využívá prostředků vlastních divadlu/dramatu);
- muzikoterapie (prostředky hudebního umění);
- taneční a pohybová terapie (taneční umění);
- biblioterapie, poetoterapie (slovesné umění).

3.3 Organizace a průběh jednotlivých setkání

Organizaci a průběh jednotlivých setkání popíšeme pomocí *organizace a klasifikace průběhu skupinových sezení*, kterou uvádí Kratochvíl (1995, str. 36-55, 86-93). Na rozdíl od Kratochvíla však zůstaneme u pojmu setkání, místo pojmu sezení. V našem případě se totiž nejednalo o psychoterapii, které se Kratochvíl ve své publikaci věnuje. Jak jsme již uvedli, v našem případě se jednalo pouze o realizování jednotlivých setkání s náhradními rodinami, ve kterých byly prováděny zážitkové aktivity, které by mohly podporovat rozvoj citového pouta mezi náhradními rodiči a dětmi, jež mají náhradní rodiče svěřené ve své péči. I přesto se autorka při přípravě jednotlivých setkání inspirovala zmíněným autorem.

Organizace setkání

Jednotlivá setkání byla realizována na pracovišti organizace ISIS, v místnosti, jež je k takovým účelům samostatně vyčleněna. Účastníci při setkáních seděli v křeslech, které byly uspořádány do kruhového tvaru, mimo konání aktivit, ke kterým byl potřebný větší prostor a bylo potřebné zapojit pohyb. O počtu osob, složení účastníků, frekvenci a délce trvání jednotlivých setkání je pojednáno v podkapitole 4.2 Charakteristika výzkumného souboru, ještě podrobněji pak v Příloze 2: Deník o průběhu jednotlivých setkání.

Zahájení setkání: Při prvním setkání proběhlo seznámení účastníků s účelem jednotlivých setkání, s jejich frekvencí i délkou. Dále proběhlo vzájemné seznámení jednotlivých rodin. Při seznamování však bylo výhodou, že se jednotliví účastníci již znali, a to nejen mezi sebou, ale i s autorkou práce, která osobně vedla jednotlivá setkání ještě společně s kolegyní, kterou rodiny znaly také³. Dále byly při prvním setkání stanovena jednotlivá pravidla pro konání všech setkání. Účastníci si pravidla stanovili sami, zároveň však byli i nepřímo vedeni k tomu, aby se vyskytlo zejména následující:

³ Všechny osoby, jež se setkání účastnily, jezdí pravidelně na poradensko-vzdělávací pobyty s organizací ISIS.

- otevřenost a upřímnost;
- budeme se k sobě chovat slušně;
- mlčenlivost a důvěrnost;
- právo říci stop;
- budeme se vzájemně respektovat.

Průběh jednotlivých setkání

V případě našeho přístupu práce s náhradními rodinami měla setkání následující znaky.

- *Setkání s plánovaným program*

Během přípravy na setkání bylo předem určeno, jaké úkoly je třeba splnit. Konkrétně byly naplánovány jednotlivé aktivity a techniky.

- *Polotrukturované setkání*

Setkání měla předem naplánovaný program, podle kterého se mělo postupovat. Zároveň však byl i prostor pro menší změny a úpravy, a to podle momentální potřeby účastníků. Nicméně vždy byla dodržena následující struktura: úvod, stěžejní část a závěr.

- *Setkání s pomocným využíváním technik*

- *Způsob zahajování setkání*

Setkání byla zahajována dvojitým způsobem, a to podle typu naplánovaných aktivit a také dle momentální potřeby účastníků.

1. Setkání zahajována úvodní technikou (nějaká forma rozproudění či rozehrátí, tzv. warm-up).
2. Setkání zahajována přistoupením k plnění plánovaných úkolů.

Vždy však bylo setkání ještě před úvodní technikou či před přistoupením k plnění plánovaných úkolů zahájeno úvodním kolečkem, ve kterém každý z účastníků mohl říci, jak se má, co nového se během posledních dnů přihodilo apod.

- *Způsob ukončení setkání:*

Setkání bylo vždy se závěrem. Setkání pravidelně ukončovalo závěrečné kolečko, tzv. závěrečná reflexe, ve které každý z účastníků mohl zhodnotit dění na setkání, své dojmy a pocity.

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část práce je svou povahou kvalitativní a je rozdělena do čtyř částí. V první části vymezujeme cíl práce a výzkumné otázky. Další část pojednává o metodologii výzkumného šetření. Uvádíme zde etické aspekty výzkumného šetření, charakteristiku výzkumného souboru, triangulaci, metody sběru dat a způsob analýzy dat. V třetí části předložíme výsledky výzkumného šetření. Poslední část je věnována interpretaci získaných dat, doporučením pro praxi a limitům výzkumného šetření.

4 Cíl práce a výzkumné otázky

V úvodu přípravy výzkumného šetření byly vymezeny níže uvedené výzkumné cíle a výzkumné otázky.

Cíl výzkumného šetření č. 1: „Realizovat a následně evaluovat proces podpory náhradních rodin.“

Cíl výzkumného šetření č. 2: „Sumarizovat získaná zjištění vycházející z výzkumných otázek, limitů/benefitů osob účastnících se setkání“⁴.

Od výše uvedených cílů výzkumného šetření byly vymezeny následující tři **výzkumné otázky**:

Výzkumná otázka č. 1 k cíli práce č. 1: Jaké podoby, na základě realizovaných setkání, nabývá vzájemný vztah mezi dětmi v náhradní rodině a jejich pečující osobou, a to z pohledu náhradních rodičů?

Výzkumná otázka č. 2 k cíli práce č. 1 a 2: „Jaká jsou specifika organizovaných setkání s náhradními rodinami a jaký přínos má pro náhradní rodiny realizování aktivit, jichž se účastní společně dítě i jeho pečující osoba?“

Výzkumná otázka č. 3 k cíli práce č. 2: „Jakých atributů nabývá popisovaná zkušenost osob účastnících se jednotlivých setkání?“

⁴ Pojem „setkání“ je definován v podkapitole 2.6. Přístup práce s náhradními rodinami využitý v rámci výzkumného šetření.

5 Metodologie výzkumného šetření

Pro diplomovou práci byl z důvodu charakteru výzkumných cílů a otázek zvolen kvalitativní výzkum. Creswell in Hendl (2012, str. 48) jej definuje takto: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

5.1 Etické aspekty výzkumného šetření

Před zahájením výzkumného šetření byl s náhradními rodinami ústní i písemnou formou sjednán *Informovaný souhlas* s využitím dat k tvorbě diplomové práce. Náhradní rodiny do výzkumného šetření vstupovaly dobrovolně, a to po vzájemné a oboustranné ústní i písemné podobě Informovaného souhlasu. Tento dokument se nachází v příloze této práce. Podepsaný originál se nachází v zabezpečené podobě u autorky diplomové práce. Součástí Informovaného souhlasu je i *Prohlášení*, ve kterém je následující:

- Participant/účastníci výzkumného šetření prohlašují, že byli informováni o podstatě výzkumného šetření, dále byli také seznámeni s cíli, metodami a postupy, které byly při výzkumném šetření používány.
- Participant výzkumného šetření souhlasili s účastí na jednotlivých setkáních, jež v rámci výzkumného šetření probíhala, dále také souhlasili s poskytnutím rozhovoru, jež byl nahráván na diktafon.
- Participant výzkumného šetření souhlasili s tím, že všechny získané údaje budou anonymně zpracovány, použity jen pro účely výzkumného šetření a že výsledky výzkumného šetření mohou být anonymně publikovány.
- Participant výzkumného šetření byli informováni, že mají možnost kdykoliv od spolupráce na výzkumném šetření odstoupit, a to i bez udání důvodů.

Součástí etických aspektů výzkumného šetření je především anonymizace dat. V rámci této práce nebyla použita žádná reálná jména. Náhradním rodinám byla přidělena pořadová čísla, se kterými se pracovalo při analýze a interpretaci získaných dat. Jednotlivým dětem byla přidělena fiktivní jména.

Další důležitou součástí etických aspektů je erudice autorky práce, která je studentkou navazujícího magisterského studia Univerzity Palackého v Olomouci, obor speciální pedagogika. Při výzkumném šetření tedy autorka mohla využít poznatky, jež získala během svého studia, taktéž čerpala z dosavadních zkušeností. Autorka již třetím rokem působí v organizaci ISIS, prostřednictvím které bylo výzkumné šetření realizováno. V této organizaci se autorka pravidelně podílí na realizaci poradensko-vzdělávacích pobytů pro náhradní rodiny, na kterých vykonává asistentku vedoucí skupiny dětí. Autorka práce rovněž v roce 2015 působila v Dětském domově v Olomouci, kde vykonávala dozor nad dětmi v době letních prázdnin. Autorka absolvovala kurzu s názvem Expresivně formativní metody a jejich využití v pedagogické praxi.

5.2 Charakteristika výzkumného souboru a způsob sběru dat

Výzkumný soubor byl vybrán pomocí záměrného účelového výběru, jež popisuje Miovský (2006, str. 135) jako „cílené vyhledávání účastníků podle určitých vlastností“. Konkrétně se jednalo o záměrný účelový výběr přes instituci, kterou byla organizace ISIS, jež je doprovázející organizací pro náhradní rodiny. Prostřednictvím této organizace byl vybraným rodinám, které jsou klienty této organizace, předán dopis, ve kterém byly tyto rodiny požádány o spolupráci na plánovaném výzkumném šetření.

Výzkumný soubor tvoří tři náhradní rodiny. Kritériem výběru byl pouze věk dětí v NRP, a to v rozmezí 9 – 13 let. Uvedené kritérium bylo stanovené na základě náročnosti zvolených aktivit. Ve zkoumaném vzorku se objevil i sedmiletý chlapec a to z toho důvodu, že byl součástí rodiny, ve které byly ještě další dvě děti, jež odpovídaly kritériu výběru.

V následující tabulce jsou uvedeny základní informace o jednotlivých náhradních rodinách, které se účastnily výzkumného šetření:

	Počet členů rodiny účastnících se setkání	Náhradní rodič/e	Forma NRP	Věk náhradních rodičů	Počet dětí účastnících se setkání	Pohlaví dětí	Věk dětí	Jména dětí (pracovní označení)
R1	4	Žena	PP	50	3	dívka	10	Bára
						chlapec	12	Karel
						chlapec (v příbuzenské PP, pěstounka je babičkou dítěte)	7	Ondra
R2	2	Žena	příbuzenská PP (pěstounka je babičkou dítěte)	55	1	dívka	11	Natálie
R3	3	manželský pár	PP	žena: 45 muž: 50	1	chlapec	13	Marek

Vysvětlivky: R = rodina (R1 = rodina č. 1, R2 = rodina č. 2, R3 = rodina č. 3)

PP = pěstounská péče

Pro upřesnění informací o náhradních rodinách, jež se účastnily výzkumného šetření, uvedeme ještě další potřebné informace. Realizace našeho výzkumného šetření probíhala prostřednictvím pěti setkání s náhradními rodinami. Účastníky jednotlivých setkání byli náhradní rodiče (v R1 pouze pěstounka, v R2 taktéž pouze pěstounka, v R3 pěstouni – manželský pár) a děti, jež mají tito pěstouni ve své péči. Všechny děti, které se účastnily setkání, byly v pěstounské péči. Setkání se neúčastnily biologické děti náhradních rodičů. Na setkáních se tedy nepracovalo s celou rodinou.

Setkání probíhala v období říjen 2015 – březen 2016, přímo na pracovišti organizace ISIS. Délka setkání byla vždy 90 minut. Jednotlivá setkání vedla autorka této práce. Jak již bylo uvedeno, proběhlo celkem pět setkání. První tři setkání probíhala skupinově, další dvě

individuálně. Náplní jednotlivých setkání byly aktivity s využitím prvků attachmentu⁵. O přístupu, jež byl využitý při výzkumném šetření, tedy o přístupu při vedení jednotlivých setkání bylo pojednáno v samostatné podkapitole 2.6 *Přístup práce s náhradními rodinami využitý v rámci výzkumného šetření*.

5.3 Triangulace

Pro užití kvalitativního přístupu ve výzkumném šetření byl záměrně využit prvek triangulace. „Pod pojmem triangulace se rozumí kombinace různých metod, různých výzkumníků, rozdílných zkoumaných skupin nebo osob, rozdílných lokálních a časových okolností a teoretických perspektiv, jež se uplatňují při zkoumání určitého jevu“ (Hendl, 2012, str. 147). Dle Miovského (2006) je triangulace technikou, pomocí které kontrolujeme validitu získaných dat.

Chrastina, Ivanová (2010) vymezují následující typy triangulace:

- triangulace metodologická (triangulace metod),
- triangulace výzkumníků,
- triangulace obsahová (triangulace zdrojů; triangulace dat; datová triangulace),
- triangulace teoretická (triangulace perspektiv),
- triangulace respondentů,
- triangulace vícenásobná.

Pro potřeby našeho výzkumného šetření byla zvolena **triangulace obsahová** a **triangulace respondentů**. Data byla získána pomocí tří metod, jež budou uvedeny v další podkapitole. Respondenty byli účastníci výzkumného šetření (náhradní rodiče) a samotná autorka, která využívala informace z Deníku o průběhu jednotlivých setkání (Příloha 2), který je výsledkem metody zúčastněného pozorování.

⁵ Pojem „**prvky attachmentu**“ je vysvětlen v kapitole 2.6 *Přístup práce s náhradními rodinami využitý v rámci výzkumného šetření*

5.4 Metody sběru dat

Metody sběru dat vychází ze zvoleného kvalitativního výzkumu. Pro realizaci výzkumného šetření byly využity (s oporou v metodologické triangulaci) tři metody – polostrukturovaný rozhovor, zúčastněné pozorování a artefakty. Zdrojem sběru dat byl mimo jiné i Deník o průběhu jednotlivých setkání (Příloha 2), který autorka sestavila na základě metody zúčastněného pozorování.

5.4.1 Polostrukturovaný rozhovor

Pro výzkumné šetření byl záměrně zvolen tento typ kvalitativního dotazování. Autorka měla dopředu stanovené okruhy otázek, účel a cíle rozhovoru. Součástí rozhovoru byly otevřené otázky, které účastníky podněcovaly k hlubšímu zamyšlení. Účastníci rozhovoru měli díky otevřeným otázkám také možnost vyjádřit se svými slovy a dle vlastního uvážení.

Rozhovory byly realizovány celkem u 3 účastníků (3 pěstouni), a to po ukončení procesu realizace jednotlivých setkání s náhradními rodinami. Dotazování autorka pojala jako evaluační rozhovor nebo-li rozhovor ex-post, jelikož se jednalo o závěrečný rozhovor, jehož cílem bylo zhodnotit průběh jednotlivých setkání.

Při realizaci rozhovoru bylo výhodou, že se autorka s účastníky vzájemně zná, a to přibližně dva roky, což do jisté míry mohlo ovlivnit větší otevřenost a upřímnost účastníků při sdělování informací.

Rozhovory byly nahrávány na diktafon a trvaly přibližně 30 min. O deklarování anonymity bylo pojednáno v kapitole Etické aspekty výzkumného šetření. Nahrávky byly přepsány do textové podoby a uschovány v zabezpečené podobě. Všechny tři rozhovory proběhly v klidném a nerušeném prostředí. Jeden rozhovor proběhl v domácím prostředí účastníka. Další dva rozhovory byly prováděny na pracovišti organizace ISIS.

Autorka si stanovila následující okruhy otázek:

1. Jak jste celkově vnímala setkání, jež byla realizována?
2. Pokud byste se zamyslela a alespoň zhruba si vzpomněla na jednotlivá setkání, tak mohla byste, prosím, říci, co vám setkání přinesla?
3. Co vám setkání přinesla, vám jako pěstounce, také vaší rodině? Co vám to dalo ve vztahu k vašim dětem? Jaký to mělo vliv na vaši rodinu?
4. Jaká vnímáte pozitiva a omezení skupinových setkání?

5. Jaká vnímáte pozitiva a omezení individuálních setkání?
6. Byla podle vás tato setkání vhodnou doplňkovou podporou pro rodiny s dětmi v NRP?
7. Doporučila byste tato setkání i dalším náhradním rodinám? Pokud ano, tak proč?
8. Pokuste se, prosím, popsat podobu a charakter vzájemného vztahu mezi vámi a dítětem, jež máte ve své péči.

5.4.2 Zúčastněné pozorování

Metodu zúčastněného pozorování autorka prováděla v průběhu procesu podpory náhradních rodin, tedy v průběhu jednotlivých setkání. Tato metoda byla autorkou zvolena z důvodu hlubší deskribce vzájemného vztahu dítěte a jeho pečující osoby, dále také z důvodu zhodnocení průběhu jednotlivých setkání s náhradními rodinami.

Miovský (2006, str.152) zúčastněné pozorování popisuje jako „formu pozorování, kdy se pozorovatel přímo pohybuje v prostoru, kde se vyskytují jevy, které pozoruje. V průběhu pozorování tak dochází mezi pozorovatelem a pozorovaným jevem k interakci“. Handl (2012, str. 193) uvádí, že zúčastněným pozorováním je možné popsat, co se děje, kdo nebo co se účastní dění, kdy a kde se věci dějí, jak se objevují a proč“.

Handl (2012) dále zmiňuje, že je v průběhu procesu zúčastněného pozorování možné dle potřeby využít různé prostředky pro získání dat. V případě našeho výzkumného šetření bylo v rámci zúčastněného pozorování využito audionahrávek z jednotlivých setkání, které autorka použila pro doplnění informací do Deníku o průběhu jednotlivých setkáních, který se nachází v příloze č. 2.

Zúčastněné pozorování, jež bylo použito pro získávání dat, bylo otevřené. „Otevřené zúčastněné pozorování je takové pozorování, při kterém se pohybujeme v terénu, jsme přímými účastníky situací a jevů, které pozorujeme, a současně účastníci výzkumu vědí o tom, že provádíme výzkum a že za tímto účelem provádíme svá pozorování, záznamy a že se získanými daty bude dále nakládáno v souladu s cíly a plánem studie“ (Miovský, 2006, str. 153).

5.4.3 Artefakty - typ dokumentu jako zdroj kvalitativních dat

Třetí metodou sběru dat byl jistý typ dokumentu, který může být dle Miovského (2006) taktéž zdrojem kvalitativních dat. Tyto dokumenty jsou nazývány tzv. artefakty. Jednalo se o kresby, a malby, tedy výtvořů účastníků v rámci setkání. Tyto výtvořů lze zařadit mezi projektivní metody, které tvořů velmi zajímavou kolekci nástrojů vhodných k získání kvalitativních dat. Svoboda in Miovský (2006) rozděluje projektivní metody na verbální, grafické a manipulační. V našem případě se jednalo o grafické projektivní metody. Artefakty jsou součástí Deníku o průběhu jednotlivých setkání (Příloha 3).

5.5 Způsob analýzy dat

Data, jež byla získána pomocí polostrukturovaného rozhovoru, byla nejprve přepsána do textové podoby - tzv. transkripce a lze je nalézt v příloze 3. Zpracování dat autorka započala několikerým pročtením transkripce, během kterého autorka transkripci graficky zpřehlednila pomocí komentářů a barevného vyznačování těch částí, které se jevily podstatné s ohledem na dopředu stanovené kategorie, jež byly vytyčeny na základě výzkumných otázek a výzkumných cílů práce. Grafické zpřehlednění transkripce bylo prováděno pouze za účelem snadnější orientace v transkripci.

Získaná data byla dále analyzována pomocí metody zachycení vzorců („gestaltů“). Základní princip této metody analýzy dat „spočívá v tom, že v datech vyhledáváme určité opakující se vzorce (případně témata) a ty zaznamenáváme. V podstatě jde o vyhledávání určitých obecnějších principů, vzorců či struktur, které odpovídají specifickým zaznamenaným jevům vázaným na určitý kontext, osobu, atd.“ (Miovský, 2006, str. 222).

6 Výsledky výzkumného šetření

Následuje předložení výsledků, které byly získány pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Citáty v dílčích kategoriích jsou uvedeny dle doslovné transkripce rozhovorů, kterou lze nalézt v Příloze č. 3. Za každým citátem se v závorce nachází zkratka (R1 = rodina č.1, R2 = rodina č.2, R3 = rodina č. 3). Dle těchto zkratek lze přiřadit citát ke konkrétní náhradní rodině. Základní informace k jednotlivým rodinám jsme uvedli v kapitole 5.2 *Charakteristika výzkumného souboru a způsobu sběru dat*. Znovu upozorňujeme, že mezi další výsledky výzkumného šetření patří také *Deník o průběhu jednotlivých setkáních* (Příloha 3), který je výsledkem metody zúčastněného pozorování. Součástí Deníku jsou taktéž artefakty, tedy výtvořiny účastníků setkání.

Kategorie č. 1: Hodnocení setkání

Všichni účastníci rozhovoru hodnotili realizovaná setkání kladně a pozitivně.

„No, bylo to moc fajn, taková dobrá atmosféra, že ty děti to jako přijímaly, že nebrblaly, že tam musí chodit nebo tak...Jako ty jsi taková osobnost, oni tě mají hrozně rádi, to je důležitý“ (R1)

„Bylo to všechno takový jako fajn. Jako dalo mi to hodně pozitivního, že opravdu jako se dá různě jako takovýma těma a jsou takový jako prkotiny, ale dá se tím vyjádřit vztah nebo cit jednoho k druhému.“ (R2)

„Jako jo, příjemný... Takové klidné odpoledne.“ (R3)

Někteří z účastníků rozhovoru uvedli, že během setkání nevnímali žádná omezení. Ve výpovědích účastníků rozhovoru sice zazněly limity a omezení, ale ty nespadají do této kategorie. Limity a omezení, jež účastníci zmínili, uvedeme především v kategorii č. 4: Limity a omezení setkání.

„No, tak žádný omezení. Já jsem nevnímala žádný omezení. To bylo naopak bezva, že tvoříme spolu, tam ty obrázky. Tak jsme si jako hráli spolu, jo.“ (R1)

„Jako cítila jsem se velice dobře, žádný jako negativa z toho nemám.“ (R2)

Kategorie č. 2: Přínos organizovaných setkání

Do této kategorie jsme zařadili především odpovědi účastníků na otázku, zda jim realizovaná setkání něco přinesla nebo naopak odnesla a co jim setkání přinesla v rámci vztahu mezi nimi jako pěstouny a mezi dětmi, jež mají svěřené ve své péči. Tato kategorie se mírně překrývá s kategorií č. 5: Setkání jako doplňková podpora pro rodiny s dětmi v NRP. I přesto jsme tyto dvě kategorie nakonec nechali oddělené, jelikož v páté kategorii na setkání nahlížíme více globálně. Výpovědi v páté kategorii souvisí s důvody doporučení realizovaných setkání i dalším rodinám s dětmi v NRP, kdežto v kategorii č. 2 jsou výpovědi spíše individuální a osobní povahy.

Začneme s obecnými přínosy organizovaných setkání. Někteří účastníci rozhovoru uvedli, že si díky setkáním odpočinuli, že zde relaxovali a že se na setkáních odreagovali.

„Jo, já jsem to měla jako relax, že po mně doma nikdo nic nechtěl a že byl klid, když to řeknu takhle.“ (R3)

Účastnice rozhovoru z rodiny (R2) navíc kromě možnosti se odreagovat také uvedla, že si díky setkáním uvědomila, že se nemusí bát se i v pozdějším věku odvázat.

„Tak přineslo mně to jako že vlastně tam se některý ty věci třeba se brali prostě jako hravou formou, třeba ten strom nebo ta pizza a takový, že člověk tam prostě bez zábran se do toho pustil, že jako nemusíte mít strach, že na vás bude někdo koukat jak na blbce. Takže tam mi to jako prostě dalo hodně to pozitivní, že fakt jako se tam člověk i jako odreagoval, jako dost se tam odreagoval, protože bylo to takový jako zajímavý. Prostě dalo mi to takový jako, že i v pozdějším věku se člověk nemusí bát se odvázat. Jo, v tomhle tom slova smyslu.“(R2)

Přínosem setkání byl pro rodinu R3 také společně trávený čas.

„No, že jsme strávili odpoledne spolu všichni, protože většinou nám to nevychází. No a jinak Marek tady byl celkem zklidněnej, takže ty odpoledne jsem považovala za takový relax“ (R3)

Velice podobný přínos měla setkání i pro účastnici rozhovoru z R1, která si na setkáních uvědomila, jak je v rodině důležité dělat věci spolu a dohromady.

„No, každopádně jsem si uvědomila, že je důležitý dělat věci spolu. Já se o to snažím, jo...Takže jako snažím se co nejvíc věci dělat s nima dohromady, vaříme spolu a tak....Večeře nebo když něco uvařím, tak děláme spolu a u toho oni se taky učí a co nejvíc se snažím dělat s nima.“ (R1)

Pěstounka z R1 uvedla ještě další přínosy, jež pro ni měla realizovaná setkání. Uvedla, že na setkáních mohla pozorovat, jak se děti, jež má svěřené ve své péči, chovají v kolektivu, jaké mezi sebou mají vztahy a jak se k sobě navzájem chovají (bratr a sestra). Pěstounka dále uvedla, že se na setkáních o sobě navzájem také něco dozvěděli, měla na mysli členy své rodiny.

„No, že jsem mohla pozorovat, jak oni se chovají. Třeba když jsou na ISIS ve skupince, tak my tam nejsme, že. No, tak jestli spolupracují nebo tam ta Bára si drží od těla toho Karla.“ (R1)

„No, jako že spoustu věci jsme se dozvěděli o sobě taky.“ (R1)

Pro pěstounku z R2 byla přínosem setkání i možnost sdílet s ostatními, předávat si navzájem zkušenosti.

„Prostě my máme třeba takový problémy, ti mají takový, takže to prostě nějak řešili. Kdyby náhodou došlo třeba k nějaké takové situaci u nás, tak už vím, jak to řešit, jak to řešili ti ostatní.“(R2)

Některé účastnice rozhovoru uvedly také přínosy setkání, jež jsou osobní povahy. Dotkly se oblasti vztahu mezi nimi jako pěstovankami a dětmi, jež mají ve své péči. Pěstounka z R3 byla překvapená, že chlapci, kterého má ve své péči, najednou na setkání nevadily doteky. Po setkání, které bylo zaměřeno na doteky, chlapec s pěstouny začíná navazovat taktilní kontakt.

„Co vyrostl, od těch 10 let, nějak nemusel takový to dotýkání a takový, neměl to rád....Ale tohle se mu celkem prostě líbilo, když viděl, že to dělají i ostatní, jak viděl, že na tom nic není....pak zase chodil, že chce škrabat na zádech, že chce masírovat, což dlouho dobu nebylo, určitou dobu. Takže teď chodí.“(R3)

Pěstounka z R2 uvedla, že se její vnučka, kterou má ve své péči, se na setkáních více otevřela. Podle ní, měla její vnučka na setkáních možnost zažít pocit, že v tom není sama, že existují i další děti, které žijí v pěstounské péči.

„... tam se Natálka tak jako celkem otevřela, že už není taková, jak byla ze začátku, že byla taková jako prostě hodně bojácná, nekomunikativní. A tam že se prostě jako otevřela, že už se s ní dá po tohle už i doma jako líp pracovat...Cítí se, že vidí, že není sama, že opravdu je spousta dětí, kteří žijí v pěstounských rodinách,“ (R2)

Kategorie č. 3: Specifika organizovaných setkání

Do třetí kategorie jsme zařadili odpovědi účastníků rozhovoru na otázku: Jaká vnímáte pozitiva a omezení skupinových a individuálních setkání? Odpovědi byly různé. Žádný z účastníků rozhovoru však zcela neodsoudil žádnou z forem organizování setkání – skupinová a individuální. Nicméně všechny účastnice rozhovoru uvedly výhody i nevýhody obou forem setkání, které lze nalézt v subkategoriích této kategorie.

Jedna z účastnic rozhovoru se vyjádřila k obsahu jednotlivých setkání. Pěstounce se nejvíce líbilo první (téma: doteky) a čtvrté setkání (téma: komunikace), nelíbilo se jí třetí setkání (téma: hra a doteky) a aktivity, při kterých se malovalo. Její libost či nelibost jednotlivých setkání dle jejích slov ovlivnilo chování a momentální rozpoložení chlapce, kterého má ve své péči, na jednotlivých setkáních. Setkání se jí líbilo, pokud byl chlapec klidný a zaujatý prováděnými aktivitami.

„No, dnešní setkání, abych pravdu řekla, se mně líbilo nejvíc, jako, protože se to líbilo i Markovi. A pak se mně celkem líbilo to setkání, kde se dělala ta pizza...Ty stromy se mi moc nelíbily, protože se mu to zrovna nechtělo dělat.“

Subkategorie 3.1: Individuální setkání

U této formy setkání žádný z účastníků rozhovoru neuvedl nevýhody. Zazněly jen výhody, mezi které dle náhradních rodičů patřily následující:

- účastníci se při aktivitách mohli více odvázat;
- na aktivity bylo k dispozici více času;
- účastníci měli více prostoru pro svá vyjádření;
- děti nevyrušovali.

„To jsme se tak jako mohli víc odvázat že a bylo víc času. (smích) Ale to skupinový taky dobrý zase.“ (R1)

„Tohle bylo lepší. Když jsme tady byli jenom s Natkou, tak Marek byl klidnej. Když nás tady bylo víc a byl tady třeba Kája a byl tady malý Ondra, tak Marek už se celkem rád přidá k těm lumpárnám a víc vyrušuje.“ (R3)

„Pozitiva, když je nás tady míň, stihneme toho trošičku víc...Nepřekřikují se, mezi sebou nepožďuchujou, když je nás tady míň.“ (R3)

„No tak to skupinový, že tam člověk neměl tak široký prostor se otevřít a prostě řešit to, protože tam bylo víc lidí, takže se tam toho muselo řešit jako víc. Kdežto tady to bylo dobrý, že jsme byly jen dvě rodiny, takže jsme měli víc času.“

Subkategorie 3.2: Skupinová setkání

Co se týká skupinové formy setkání, při rozhovorech zazněla pouze jedna jediná výhoda: *„A tam zase člověk si užil víc legrace“ (R2)* Nevýhody skupinových setkání jsme převedli do výhod individuálního setkání, viz výše. Signifikantním specifikem skupinových setkání se dle výpovědi jedné z účastnic rozhovoru zdála být i skutečnost, že se mezi sebou jednotliví účastníci setkání poměrně dobře znali. Účastníci mezi sebou nemuseli mít ostych.

„protože my se vlastně mezi sebou známe, takže víme, že se nemusíme bát nebo mít nějaký ostych, protože my o sobě vlastně víme všechno a nějaké takové ty společné aktivity nám nevadí. My se potkáváme rádi...“ (R3)

Zajímavým aspektem, který se týká skupinové formy setkání a který zazněl při rozhovoru, byla nelibost jedné z pěstunek směrem k vyjádření jiné pěstounky. Účastnice rozhovoru, která se zmínila o své nelibosti k vyjádření jiné pěstounky, při rozhovoru upozornila na chybu při stanovení jednotlivých pravidel pro konání setkání.

Tam jsem si uvědomila, na tom prvním společným, jak od Marka ta maminka, ona tam naplno řekla před ním takové věci, které já bych v životě před dětma neřekla, takhle mě připadá, že ho strašně shodila toho kluka. Hm. Že ji prostě zbil nebo že má ty záchvaty vzteku...jako kdyby tam byli samí dospěli, tak neřeknu, ale před těma dětma, jak oni se na něho potom dívají, jak ho berou v kolektivu...Nebo naopak to může někoho začít inspirovat, že si bude taky dovolovat potom na rodiče,“ (R1)

Kategorie č. 4: Limity a omezení setkání

Účastnice rozhovoru z R1 hned při zodpovězení první otázky upozornila na projevy v chování jednoho z dětí, které má ve své péči. Projevy v chování tohoto dítěte ji při setkání znejistily. Jednalo se o chlapce, který v den konání setkání nebyl zamedikován.

„...akorát ten Ondra, když tam byl, tak to nás trošku vykolejilo, protože měl takový ty svoje, nedostal ten prášek.“ (R1)

Na další limity poukázala i účastnice rozhovoru z R3, její rodině nevyhovovaly některé typy aktivit, konkrétně malování.

„...tatínka třeba nebavilo malování, jo. To je jenom taková jedna jediná věc, protože on nerad třeba kreslí. Ale mně třeba to nevadí.“ (R3).

Další omezení jsme zařadily již do kategorie č. 3: Specifika setkání. Jednalo se o omezení z důvodu momentálního rozpoložení dítěte, kdy jeho aktuální nálada negativně ovlivnila provádění jednotlivých aktivit.

„Ty stromy se mi moc nelíbily, protože se mu to zrovna nechtělo dělat.“ (R3)

Poslední, ale přesto vyznané omezení, které při rozhovorech zaznělo, jsme již zařadily v subkategorii 3.2: Skupinová setkání. V tomto případě se dle pěstounky z R1 jednalo o chybu při stanovení jednotlivých pravidel pro konání setkání.

Kategorie č. 5: Setkání jako doplňková podpora pro rodiny s dětmi v NRP

Do páté kategorie jsme zařadili odpovědi účastníků rozhovoru na otázku: Byla podle vás tato setkání vhodnou doplňkovou podporou pro rodiny s dětmi v NRP a doporučila byste tato setkání i dalším náhradním rodinám? Pokud ano, tak proč? Všichni účastníci rozhovoru odpověděli, že setkání pro ně byla vhodnou doplňkovou podporou a že by setkání doporučili i dalším náhradním rodinám.

„No, určitě.“ (R1)

„Jo, jako jo...Jako jo, to my chodíme rádi.“ (R3)

„Určitě. Já si myslím, že je to velice vhodný...“ (R2)

Důvody, proč doporučit setkání i dalším náhradním rodinám byly dle účastníků rozhovoru následující:

- naskytne se možnost společně trávit čas;
- možnost náhradních rodičů sdílet zkušenosti;
- emocionální podpora náhradních rodičů.

„Protože někdy třeba nemají rodiny na sebe čas vůbec...Tak je to aspoň trošku dokope, že něco dělají společně a oni si to uvědomí, o co přichází, že se něco navzájem o sobě dozví třeba.“ (R1)

„Až tam si to člověk uvědomí, že prostě se to dá skloubit, protože v dnešní chaotické době člověk nemá čas každý den nějak toto, takže toto je takový jako velký zpestřen...tam se člověk

dozví spoustu nových věcí...Že to podpoří, jako že prostě opravdu to tak mělo být, že to prostě není selhání toho člověka.“ (R2)

„No, zaprvé uvidí a dá se poznat, že si nemůžou myslet, že jen jejich dítě je takové a že to nechce dělat, protože je jich ve skupince víc, tak vidí, že druzí jsou na tom třeba stejně. A nemusí si ty rodiče připadnout takový, jako že ho třeba nezvládají. Něco se zas dozví, když my sem přijdeme, tak my si stihneme sdělit i mezi sebou, co nového nebo si vyměníme nějaké poznatky, takže je to taky celkem dobrý...Aspoň jsem viděla, jak to chodí. Jsem si myslela, že máme hrozný dítě, jako že je nezvladatelný. Když jsme tady byli ve skupince s R1, tak si myslím, že to pěstounka z R1 myslím taky nemá lehký s tím Ondrou.“ (R3)

Kategorie č. 6: Vzájemný vztah mezi náhradními rodiči a dětmi, jež mají ve své péči

V této poslední kategorii se zaměříme na odpovědi účastníků rozhovoru na následující otázku: Pokuste se, prosím, popsat podobu a charakter vzájemného vztahu mezi vámi a dítětem, jež máte ve své péči. Odpovědi byly velice různorodé.

Pěstounka z R1 se zaměřila na charakteristiku dětí, které má ve své péči.

„Karel třeba je takovej, má respekt, úctu, chová se tak jako gentleman už teďka...S Bárrou občas se to vyostří...Dokáže to jako zase tak nějak vykompenzovat tím, že dokáže být milá, to oběti rozdávat a tak...No, Ondra...Ten je zlatíčko, miloučkej a všechno. On se dokáže pomazlit...No, a když se naštvě, tak taky se, jako. Ale zase netříská, třeba nerozsbíjí věci a takový.“ (R1)

Jinak k této otázce přistoupila pěstounka z R2, která popsala, jak se snaží ke své vnučce, kterou má ve své péči, přistupovat, jak na ni výchovně působí.

„Já jí nechci prostě nic nařizovat nebo na ni křičet nebo takový. Já se snažím jí to v klidu vysvětlit, jo. U nás akorát teda, když už to přesáhne určitou mez...Tak jí stačí, když na ni zvýším hlas a zavolám na ni: Pavlínó⁶! ... A to ví, že už to došlo vrcholu. Já jako na ni nechci řvát, já jí nechci bít, já jí nechci trestat, protože tady tím si prošla, jo. Ona si vlastně prošla psychickým týráním...“ (R2)

Zatímco pěstounka z R3 se zaměřila na popis toho, co k chlapci, kterého má ve své péči, cítí, jak chlapce vnímá.

⁶ Biologický otec dívky se jmenuje Pavel.

„Já jsem ho nikdy nebrala, jako že ho máme jakoby pěstouni, ale vždycky jsem ho brala jako našeho vlastního...Já ho prostě беру tak, jak je, a mám ho ráda takového, jaký je, ať je jaký je. Furt je to prostě nás Marek, jo. Za to, že je nemocný, za to nemůže...My jsme rádi, že ho máme, já ho mám ráda.“ (R3)

Ve výpovědích účastníků rozhovoru se však objevily i prvky deskripce vzájemného vztahu mezi nimi, jako pěstouny, a dětmi, jež mají ve své péči

„No, tak já prostě s Natkou se snažím udržet takovej kamarádskej vztah, jo.“ (R2)

„Tak máme mezi sebou pěkněj vztah nebo nevím, jak to jako vyslovit.“ (R3)

7 Interpretace získaných dat, doporučení pro praxi a limity výzkumného šetření

Následuje kapitola, ve které interpretujeme získaná data, předkládáme a vysvětlujeme jednotlivá zjištění výzkumného šetření. Na základě těchto zjištění a zkušeností autorky práce byla sestavena doporučení pro praxi, jež se nachází v druhé části této kapitoly. V neposlední řadě uvádíme i limity výzkumného šetření.

7.1 Interpretace získaných dat

Zaměříme se zde současně na zhodnocení setkání s náhradními rodinami a na jednotlivá specifika průběhu těchto setkání. Jednotlivá specifika průběhu setkání jsme rozdělili na několik aspektů, které do jisté míry vychází ze způsobu analýzy získaných dat, tedy z jednotlivých kategorií, jež byly pro analýzu získaných dat vytvořeny. Dílčím aspektům budou věnovány samostatné odstavce. Evaluace setkání i jejich jednotlivá specifika jsou výsledkem aplikace dvou metod – polostrukturovaného rozhovoru a zúčastněného pozorování. Pro interpretaci dat bude odkazováno především na Deník o průběhu jednotlivých setkání (dále jen Deník), který je výsledkem zúčastněného pozorování a lze jej nalézt v Příloze č. 3. Při odkazování na Deník uvedeme přesné poznámky z Deníku, které budou označeny kurzívou. Doslovné citace účastníků setkání, jež se v Deníku nacházejí, zde budou uvedeny v uvozovkách. Pro interpretaci dat bude v některých částech rovněž odkazováno na citáty dle doslovné transkripce rozhovorů, také na teoretický rámec práce.

Setkání jako doplňková podpora pro rodiny s dětmi v NRP

Pro všechny účastníky výzkumného šetření byla realizovaná setkání vhodnou doplňkovou podporou pro rodiny s dětmi v NRP. Všichni účastníci by taktéž doporučili setkání i dalším náhradním rodinám. Při jednom z rozhovorů se objevil i návrh pěstounky tento typ setkání zrealizovat na pobytech organizace ISIS. Důvody, proč doporučit setkání i dalším náhradním rodinám jsou následující:

- rodinám se naskytne možnost společně trávit čas;

- rodiny se na setkáních o sobě mohou navzájem dozvědět něco nového, ale mohou také hravou formou zjistit, jak se členové jejich rodiny aktuálně cítí, na co myslí apod.;
- setkání pro rodiny mohou být jakýmsi zpestřením.

Následující poznámky z Deníku potvrzují skutečnost, že se na setkáních náhradní rodiny mohou dozvědět něco nového o přítomných členech své rodiny.

Pěstounka vypadala velice překvapeně. Dle mého názoru nečekala, že se Karlovi návod k obsluze přístroje takto vydaří. Navíc se jednalo o projektivní techniku, takže Karlův návod k obsluze měl i poměrně velkou výpovědní hodnotu o něm samotném. Pěstounka: „No, to je úžasný! No, to je nádherný!“ (5. setkání – 1. skupina – Návod k obsluze přístroje)

Pěstounka projevila radost. Byla potěšená informací, jež na dnešním setkání získala. Pěstounka se prostřednictvím aktivity „Rodinné minové pole“ dozvěděla, že děti, jež má ve své péči, umí hezky navigovat. Díky tomu se dozvěděla, jaká je aktuální vývojová úroveň dětí. Rozvykládala se o tom, jak katastrofálně na tom děti byly v době, kdy si je vzala do své péče. (3. setkání – 1. skupina – Rodinné minové pole - Závěrečná reflexe)

Nakreslením symbolů a vysvětlení jejich významu se účastníci dozvěděli, jak se jednotliví členové jejich rodiny aktuálně cítí, na co myslí apod. Např. Ondra myslel na počítačové hry, Barča nakreslila smajlíka, jehož význam je vysvětlený v Deníku, Karel namaloval duhu... (3. setkání - 1. skupina - Vytváření společné mapy nálady a pocitů)

Prostřednictvím realizovaných setkání se náhradním rodičům dále naskytne možnost se potkávat i s dalšími náhradními rodiči, dochází k setkávání náhradních rodin, díky kterým si náhradní rodiče mohou předávat různé zkušenosti, sdílet různé informace apod. Setkání je pak pro náhradní rodiče určitou podporou, jelikož zde mají náhradní rodiče možnost poznat skutečnost, že každá náhradní rodina má nějaké problémy, že nejsou jediní, kteří s dětmi, jež mají ve své péči, mají problémy, že i jiní náhradní rodiče si občas neví rady. Toto zjištění koreluje i s tím, co jsme uvedli v kapitole 2.4 Intervence v NRP. Konkrétně jsme se zmínili o pořádání poradensko-vzdělávacích pobytů, na kterých dochází k setkávání náhradních rodin. Sobotková (2012) uvádí, že náhradní rodiče mohou společně probrat, co nového se děje v rodinách. Vzájemné sdílení radostí i starostí přispívá k překonání běžných i náročných situací v rodinách.

Úvodní část dnes zabrala poměrně dlouho dobu, cca 30 minut. Pěstounky z R2, R3 se v rámci úvodní techniky poměrně hodně rozvykládaly o tom, co je nového, z čeho mají radost, co je trápí, apod. Dala jsem tedy pěstounkám prostor, jelikož jsem měla pocit, že si to všechno potřebují povykládat. (4. setkání – 2. skupina – úvod setkání)

„Bylo nás tu docela hodně, skvělá atmosféra, obohacení vzájemné s ostatními dvěma rodinami.“ (citace z artefaktu 1. setkání)

Hodnocení a přínos organizovaných setkání

Účastníci výzkumného šetření proběhlá setkání hodnotili převážně kladně a pozitivně, a to jak při rozhovoru, tak v závěrečných reflexích jednotlivých setkání. Zaznamenali jsme však i limity a omezení, jež setkání provázela, k těm se dostaneme v dalším textu, konkrétně v následujícím aspektu, jež je nazván Limity a omezením realizovaných setkání. Realizovaná setkání měla pro náhradní rodiny níže uvedené přínosy.

- Možnost sdílet zkušeností s ostatními náhradními rodiči.
- Možnost společně trávit čas.

Tento přínos během rozhovorů zazněl hned několikrát, avšak v Deníku nelze nalézt poznámku, která by s tímto zjištěním přímo korelovala. I přesto je dle mínění autorky tento přínos jeden z nejvýznamnějších přínosů realizování setkání. Náhradním rodičům a dětem, jež mají ve své péči, se na setkáních naskytne možnost společně strávit čas, což má významný vliv na budování vztahu mezi náhradním rodičem a dítětem, jež má ve své péči.

- Možnost odpočinku, relaxace a odreagování.

Pěstounky uvedly, že si dnes na setkání odpočinuly a zároveň se i zasmály. I Marek s Natálkou zhodnotili setkání pozitivně. Dodala bych, že na dnešním setkání byl oproti všem předchozím setkáním klid, děti nevyrušovali, pěkně pracovali.

(4. setkání – 2. skupina – závěr setkání)

Dle výše uvedené poznámky z deníku můžeme usoudit, že důvodem, proč byla setkání pro náhradní rodiče odpočinkem a odreagováním, bylo zřejmě to, že děti byly na 4. setkání poměrně klidné, což následně podpořilo společné provádění aktivit. Následující poznámka, stejně jako předchozí, ilustruje, že přínosem setkání byl odpočinek, relaxování a odreagování.

Pěstoun z R3: „Dneska to pro mě byl relax, trochu jsem utekl z toho shonu v práci.“

Marek: „Přineslo mi to trochu relax od školy, akorát tady Peťa dělal blbosti (smích).“

(3. setkání – závěrečná reflexe setkání)

- Možnost se uvolnit a odvázat.

A pak mě překvapila pěstounka z R3, která si to rozmyslela. Na začátku aktivity totiž oznámila, ať se nezlobím, ale že nechce mít zavázané oči. Neočekávaně však pěstounka z R3 řekla, že by si nakonec chtěla vyzkoušet i roli osleplého. (4. setkání – 2. skupina – Rodinné minové pole)

- Možnost náhradních rodičů pozorovat chování dětí a vztahy mezi sourozenci.

Při této aktivitě jsem si všimla, jak se k sobě navzájem chová Barča s Karlem. Bylo možné pozorovat jejich sourozenecký vztah. Objevily se zajímavé momenty. Barča např. řekla, že kdo ji bude škrábat na zádech, tak dostane pusu, ale pusu že dostane jen pěstounka, Karel ne. Karel zase při zhodnocení aktivity řekl, že mamka ho masírovala lépe než Bára.

(5. setkání – 1. skupina - Servis pro všechny druhy přístrojů)

Limity a omezení realizovaných setkání

Při realizaci výzkumného šetření jsme zaznamenala několik omezení realizovaných setkání. Důležité omezení, na které bylo při rozhovoru poukázáno, byla chyba při stanovení pravidel pro jednotlivá setkání. Konkrétně se jedné z pěstounek nelíbila vyjádření jiných pěstounek. Pěstounce se nelíbilo, jak některé z pěstounek mluvily o svých dětech, které mají v péči, před ostatními dětmi. „*Mohli jsme to na začátku více ještě ujasnit, že se takové věci nebudou vytahovat.*“ (R1) Následně jsme se na zmíněné omezení více zaměřili. V Deníku byly nalezeny poznámky, které s tímto uvedeným omezením korelují:

Při projevu jednotlivých pěstounů bylo zajímavé pozorovat, jakým způsobem o svých dětech mluví. Pěstouni (P3) o svém synovi zprvu mluvili velice hezky, popisovali, jak úžasná pro ně byla chvíle, když si svého syna přivezli domů, že byli šťastní, že byl pro ně chlapec velkým dárkem. Později však začali mluvit i problémech a potížích, které s chlapcem mají. Chlapcův prvotní úsměv se pomalu vytrácel, vypadal smutně. (1. setkání – Představení jednotlivých rodin)

Rodiče měli tendenci mluvit za své děti, především rodiče R2, R3. Samotné děti pak mluvily s ostychem, řekly jen pár vět. (2. setkání – Úvod)

Pěstounka hodně mluvila o Natálce a před Natálkou, přitom se jednalo o citlivá témata. Nevím, zda to bylo Natálce příjemné? Natálka se téměř po celou dobu, kdy babička (pěstouka) mluvila, dívala do země. Následně se pak styděla, když měla mluvit o tom, jak se má. Nechtěla příliš komunikovat. (4. setkání – Úvodní technika)

Dalším omezením realizovaných setkání byly negativní projevy v chování jednoho z dětí, jehož příčiny jsou uvedeny v Deníku, ve 3. setkání. Konkrétně se jednalo o chlapce Ondru. Negativní projevy v chování Ondry značně ovlivnily nejen ostatní účastníky setkání, ale zároveň ovlivnily i provádění jednotlivých aktivit. Pěstounka tohoto chlapce na zmíněné omezení upozornila i v rozhovoru: „...akorát ten Ondra, když tam byl, tak to nás trošku vykolejilo, protože měl takový ty svoje, nedostal ten prášek.“ (R1) Signifikantním momentem tohoto omezení bylo především 3. setkání. *Z dnešního setkání mám velice smíšené pocity. Řekla bych, že se setkání příliš nevydařilo. Setkání neprobíhalo tak, jak jsem očekávala, že bude probíhat....negativní projevy v chování Ondry....Byl poměrně agresivní, trucoval a křičel. Tyto projevy v chování Ondru provázely celé setkání, což průběh setkání značně ovlivnilo. Pěstounka dítěte byla nervózní, já jsem byla nervózní...Ostatní děti pak byly nadměru neukázněné. Jirka byl nepozorný, dělal „kravinky“ a strhl k tomu i ostatní děti – Marka a Báru. Jediná Natka zůstala klidná... (3. setkání)*

Za další omezení bychom mohli považovat i skutečnost, že ne všechny typy aktivit vyhovovaly všem účastníkům setkání. Např. účastníci setkání z R3 neradi prováděli aktivity, u kterých bylo třeba kreslení.

Během této techniky se rodina poměrně nudila, měla splněno dříve než ostatní. V průběhu této aktivity jsem si všimla, že účastníci z této rodiny neradi kreslí. Dle mého názoru je technika příliš nebavila. V závěrečné reflexi mi tuto domněnku i potvrdili. Pěstounka kreslí ráda, ale pěstoun a chlapec kreslí neradi. (2. setkání – Tvorba ochranného štítu – R3)

Forma organizování setkání

Nejprve bychom zopakovali důležitou skutečnost, že první tři setkání proběhla skupinově, zúčastnily se ho všechny tři náhradní rodiny. Čtvrté a páté setkání již proběhlo individuální formou. Výzkumný soubor byl rozdělen na dvě skupiny. V první skupině byla jedna početnější rodina (R1), v druhé skupině pak byly rodiny dvě, první tříčlenná (R2), druhá dvoučlenná (R3). Čtvrté a páté setkání tedy bylo pojato jako individuální. To jsme však zcela splnily jen u rodiny R1. Rodiny R2, R3 sice byly pouze dvoučlenné, avšak zcela individuální forma setkání to nebyla. Nicméně mohli bychom říci, že oproti předchozím setkáním bylo čtvrté a páté setkání rodin R2, R3 individuálnější povahy, považujeme je tedy za individuální formu setkání.

Jedna z účastnic rozhovoru uvedla, že jí vyhovovaly obě formy setkání. Zbývajícím dvěma účastnicím rozhovoru pak více vyhovovala forma individuálního setkání. Obě formy organizování setkání měly zajisté své výhody i nevýhody. Nicméně jako vhodnější se jevila individuální forma setkání. Níže uvedeme výhody individuální formy setkání.

- Účastníci se při aktivitách mohli více odvázat.
- Děti nevyrušovali.
- Na aktivity bylo k dispozici více času.

Marek i Natka si aktivitu chtěli zopakovat. Bylo jim tedy umožněno si znovu vyzkoušet roli osleplého. Jelikož měla aktivita u obou rodin velký úspěch, vyzkoušeli jsme další variantu aktivity: Obě dvojice se pokusili projít minovým polem najednou. (Zde se již jednalo o individuální formu setkání. Ve skupinové formě setkání by na zopakování aktivity nebyl čas. (3. setkání- Rodinné minové pole)

- Účastníci měli více prostoru pro svá vyjádření.

Pro dnešní setkání jsem měla připravený časově náročnější program. Vše se stihlo, proběhlo i závěrečná reflexe dílčích aktivit, avšak této reflexi bylo věnováno méně času než jsem měla původně v plánu. Menší prostor pro závěrečnou reflexi byl nepochybně z důvodu většího počtu účastníků, avšak taktéž nabitým programem setkání. (2. setkání - Zhodnocení setkání z pohledu autorky)

Je nutné dodat, že skupinová forma setkání měla taktéž jistou výhodu, a tou je vzájemné ovlivňování účastníků při plnění jednotlivých aktivit. Toto vzájemné ovlivňování lze pro průběh setkání považovat zároveň za výhodu i nevýhodu. Mezi výhodou a nevýhodou této skutečnosti je velmi tenká hranice. Uvedeme příklad chlapec z R3, který byl dle jeho pěstounky při aktivitách výrazně ovlivněn postoji ostatních dětí. Pokud se ostatní děti do aktivity zapojily, chlapec se do aktivity zapojil také. V opačném případě, když děti vyrušovali, chlapec se nechal strhnout a začal také vyrušovat. Dle pěstounky to bylo především tím, že je chlapec lehce ovlivnitelný. Při plnění aktivit tedy záleželo především na ostatních dětech, jak se k aktivitě postavily, dále záleželo na pohlaví dětí, také na tom, jaký byl věkový rozdíl dětí a v neposlední řadě na typu zvolené aktivity.

Obsah organizovaných setkání

Zde se zaměříme na zhodnocení obsahu organizovaných setkání. Zaměříme se především na to, jaký úspěch měly u účastníků setkání zvolené aktivity. Zhodnotit úspěch zvolené aktivity

bude poměrně náročné, jelikož v rozhovorech téma obsahu setkání zaznělo jen minimálně. Můžeme však čerpat ze zúčastněného pozorování, tedy z Deníku. Jednotlivé aktivity, které byly zvoleny pro náplň setkání, byly zvoleny záměrně. Zaměření dílčích aktivit však bylo poměrně široké. Pro celé setkání bylo vždy vytyčeno jedno téma, avšak zaměření dílčích aktivit a prostředky k provádění aktivit byly různé. Důvodem širšího zaměření dílčích aktivit byl úmysl konfrontovat účastníky setkání s různými typy aktivit a následně se zaměřit na libost či nelibost jednotlivých aktivit pro účastníky samotné. Tímto jsme však neúmyslně způsobili jedno z omezení organizovaných setkání a tím je skutečnost, že ne všechny typy aktivit vyhovovaly všem účastníkům setkání. Potvrdila se tak skutečnost, že každý účastník je individuální a má individuální nároky na obsah setkání. Libost či nelibost dílčích technik byla u účastníků individuální. V Deníku se nachází záznamy o chování jednotlivých účastníků při dílčích aktivitách, taktéž zde můžeme najít záznamy o tom, jak se jednotliví účastníci k provádění dílčích aktivit postavili. Určitou výpovědní hodnotu mají i artefakty, jež jsou součástí Deníku. Jedním z artefaktů je výkres, na který měli účastníci možnost vyjádřit, jak se jim jednotlivá setkání líbila. I přesto, že byly nároky jednotlivých účastníků na obsah setkání individuální, uvedeme postřehy, jež se týkají libosti či nelibosti k zaměření dílčích aktivit.

- Pobyhové aktivity byly oblíbenější více u dětí než u dospělých.

Tato aktivita zaujala mnohem více děti než pěstouny. Děti byly veselé, do techniky se s nadšením pustili, byly spontánní. Rodiče si nebyli příliš jisti, pravděpodobně se styděli provádět pohyby a přehánět mimiku v obličeji, nedokázali se příliš odvázat.

(2. setkání - warm-up: zaměřeno na pohyb a oční kontakt)

- Pouhé diskutování bylo lépe přijímáno dospělými než dětmi.

Lze říci, že mluvili především rodiče, ti se někdy rozvykládali až příliš...Děti si mezi sebou povídaly, byly nepozorné...Konverzace často sklouzávala mezi rodiče samotné, děti se podle všeho začaly nudit. (1. setkání – Úvodní aktivita)

- Aktivity zaměřené na kreslení byly zcela neoblíbené pro R3.

Během této techniky se rodina poměrně nudila, měla splněno dříve než ostatní. V průběhu této aktivity jsem si všimla, že účastníci z této rodiny neradi malují. Dle mého názoru je technika příliš nebavila. V závěrečné reflexi mi tuto domněnku i potvrdili.

(2. setkání – Vytváření rytířského štítu)

- Aktivity „Pizzerie“ a „Rodinné minové pole“ se jevily jako nejvíce oblíbené.

„Ta pizza byla fajn, Marky!“ (artefakt, 1. setkání)

„No, dnešní setkání (4. setkání – Rodinné minové pole), abych pravdu řekla, se mně líbilo nejvíc, jako, protože se to líbilo i Markovi. A pak se mně celkem líbilo to setkání, kde se dělala ta pizza“ (R1)

- Hravá forma aktivit mohla zmírňovat negativa některých výše uvedených specifík

„...jako že vlastně tam se některý ty věci třeba se brali prostě jako hravou formou, třeba ten strom nebo ta pizza a takový, že člověk tam prostě bez zábran se do toho pustil, že jako nemusíte mít strach, že na vás bude někdo koukat jak na blbce.“ (R2)

Co se týká obsahu jednotlivých setkání, mohli bychom rovněž ilustrovat, jak účastníci vnímali témata, která byla pro setkání stanovena. K tomuto uvedeme citáty z artefaktů, konkrétně z výkresů, na které mohli účastníci napsat či nakreslit, jak se jim setkání líbila.

Hra a doteky: *„Haptická, smíchová terapie – moc prima.“ (5. setkání)*

„Úžasné setkání, myslím, že se všichni pobavili. Kéž jsme všichni dobře zakořeněni a žádná vichřice at' nás nevyvrátí z rodiny.“ (3. setkání)

Komunikace: *„Komunikace – nejdůležitější a mnohdy nejtěžší ve vztazích. Skvělé setkání, učíme se celý život – komunikaci obzvlášť.“*

Bezpečí: *„Ještě doma jsme si povídali o tom, jak je to pro každého člověka, malého i velkého, důležité – mít pocit bezpečí. Kéž jsem schopna jej dětem vždy zabezpečit.“*

Další specifika organizovaných setkání aneb zaměřeno na vztah

Zde zmíníme specifika organizovaných setkání, jež nespádají do výše uvedených aspektů. Z velké části se jedná o specifika osobní povahy, které jsou zaměřeny na vztah mezi náhradními rodiči a dětmi, jež mají náhradní rodiče ve své péči. V odpovědích účastníků rozhovoru na otázku *„Pokuste se, prosím, popsat podobu a charakter vzájemného vztahu mezi vámi a dítětem, jež máte ve své péči“* se můžeme dočíst, jak bylo pro pěstouny nelehké odpovědět na tuto otázku. Ve výpovědích pěstounů jsme našli pouze prvky deskripce vzájemného vztahu. Pěstouni hovořili spíše o charakteristice dětí či o tom, jak k dítěti výchovně přistupují. Pokusíme se zde tedy shrnout všechna získaná data, jež na vzájemný vztah mezi dětmi v NRP a náhradními rodiči v různé míře poukazují.

Jedna z pěstounek se v průběhu rozhovoru vyslovila následující větou: *„Jako dalo mi to hodně pozitivního, že opravdu jako se dá různě jako takovýma téma a jsou takový jako prkotiny, ale dá se tím vyjádřit vztah nebo cit jednoho k druhému.“ (R2)* Uvedené vyjádření pěstounky

vypovídá o tom, že prováděné aktivity mohly pravděpodobně opravdu rozvíjet vztah mezi dětmi v NRP a jejich náhradními rodiči. Tataž pěstounka dále uvedla, že se její vnučka, kterou má ve své péči, na setkáních více otevřela, a to z toho důvodu, že měla možnost zažít pocit, že v tom není sama, že existují i další děti, které žijí v pěstounské péči. Zde bychom odkázali na kapitulu 2.4 Intervence v NRP, kde jsme uvedli, že dle Semerádové a Černé (2013) lze při organizování akcí pro náhradní rodiny pozorovat úlevu dětí, když zjistí, že jsou i jiné děti, které nevyrostají se svými rodiči.

Další prvek vzájemného vztahu mezi dítětem v NRP a jeho náhradním rodičem se objevil při jedné z aktivit 2. setkání. Účastníci měli u níže uvedené aktivity napsat dobré vlastnosti členů své rodiny. Na uvedeném příkladu pěstounka napsala dobré vlastnosti své vnučky, kterou má v péči, vnučka napsala dobré vlastnosti své babičky. Následuje poznámka z Deníku.

Pěstounka: hodná, milá, pracovitá, spolehlivá, veselá

Dívka: milá, hodná, snaživá, kamarádká, někdy moc důvěřivá.

Pěstounka byla nadmíru překvapená, že ji dívka takto vidí. Měla jsem pocit, že to ani nečekala. Zeptala jsem se jí: Co ve vás vyvolalo to, co o Vás Natka napsala?

P: No překvapila mě tím, že mě tak vidí, protože někdy mě vytočí.

(2. setkání – Tvorba rytířského štítu – R2)

Na závěr tohoto aspektu bychom uvedli zjištění, které se jeví jako velice přínosné. Dle pěstounů z R3 začíná chlapec, kterého mají pěstouni ve své péči, navazovat s náhradními rodiči taktilní kontakt. V kapitole 1.3.5 Další možnosti intervence jsme uvedli dotykovou terapii, jejíž prostředkem jsou doteky, které mají významný a pozitivní vliv na vztah mezi rodičem a dítětem. To, že chlapec s náhradními rodiči začíná navazovat taktilní kontakt, by pravděpodobně mohlo pozitivním směrem rozvíjet vztah mezi ním a jeho pěstouny. Při rozhovoru byla pěstounka z R3 překvapená, že chlapci, kterého má ve své péči, na 1. setkání nevadily doteky. Následují poznámky z deníku, poté citát z rozhovoru, který jsme sice předložili již ve výsledcích výzkumného šetření, avšak z důvodu korelace s výše uvedeným zjištěním jej znovu předkládáme.

Tuto aktivitu rodina prováděla v sedě, na židli, nikomu z nich se nechtělo lehat na zem. Postupně se na židli, na které seděl ten, jenž měl být masírován, vystřídal všichni členové této rodiny. Pěstouni si masírování poměrně užívali. Usoudila jsem tak z úsměvů a spokojených výrazů. Chlapcovu pozornost často upoutával Karel z R1. (1. setkání – Pizzerie – R2)

„Co vyrostl, od těch 10 let, nějak nemusel takový to dotýkání a takový, neměl to rád....Ale tohle se mu celkem prostě líbilo, když viděl, že to dělají i ostatní, jak viděl, že na tom nic

není....pak zase chodil, že chce škrabat na zádech, že chce masírovat, což dlouho dobu nebylo, určitou dobu. Takže teď chodí.“(R3)

Na základě výše uvedené poznámky z Deníku a citátu z rozhovoru bychom také znovu upozornili na jistou výhodu skupinové formy setkání a tou je vzájemné ovlivňování účastníků při plnění jednotlivých aktivit. Je možné, že kdyby na setkání nebyl Karel, ke kterému Marek vzhlíží, tak by Marek aktivitu nechtěl provádět. Marek však viděl, že Karel se nechal masírovat, takže se nechal masírovat také. Následuje citat z rozhovoru s pěstounkou: *„...protože tady byl i Karel, protože viděl, že Karel to prostě dělal, tak to dělal taky...Takže fakt, kdyby tady byl sám, jako velký kluk jediný, že by nešel.“ (R3)*

7.2 Doporučení pro praxi

Na základě výsledků výzkumného šetření a zkušeností autorky vznikly podněty pro vypracování určitých doporučení vzhledem k realizování setkání s náhradními rodinami. Upozorňujeme, že níže uvedená doporučení jsou výsledkem realizace takových setkání, kterých se účastnili náhradní rodiče společně s dětmi, jež mají ve své péči, a na kterých byly prováděny společné zážitkové aktivity a techniky, které měly za cíl rozvíjet citové pouto mezi dítětem a pěstounem. Bližší popis charakteru setkání náhradních rodin, pro která byla stanovena níže uvedená doporučení, lze nalézt ve třetí kapitole této práce. Konkrétní techniky a aktivity, jejíž aplikace přinesla výsledky našeho výzkumného šetření, lze nalézt v Příloze 1.

V první řadě je vhodné se blíže seznámit s náhradními rodinami, jež by se setkání účastnily. Každá náhradní rodina je individuální a má individuální nároky na obsah a náplň setkání. Účastníci jsou individuální především v libosti či nelibosti prostředků, které jsou potřebné k provádění jednotlivých aktivit, např. někdo rád maluje, jiní malují neradi apod. Pokud se setkání bude účastnit více než jedna rodina, to znamená, že na setkání bude docházet více náhradních rodin, je třeba zohlednit i vývojovou úroveň a věk dětí a to z toho důvodu, aby dětem vyhovovala náročnost zvolených technik a aktivit.

Následně je třeba zhodnotit, jaká forma setkání by pro konkrétní náhradní rodinu byla vhodná, zda individuální či skupinová. Obě formy setkání mají své výhody i nevýhody. Nicméně jako vhodnější se jeví skupinová forma setkání, avšak za předpokladu, že by byla zastoupena nižším počtem účastníků. Ukázalo se, že ideální je účast dvou náhradních rodin a počet účastníků takového setkání v rozmezí 4 až 8. Skupinovou formu setkání zastoupenou vyšším počtem účastníků doporučujeme realizovat za přítomnosti dvou speciálních pedagogů či

jiných odborníků, kteří působí v oblasti NRP. Skupinová forma setkání zastoupená vyšším počtem účastníků totiž požaduje vyšší nároky na osoby jež vedou setkání. V případě individuální formy setkání (účast jedné náhradní rodiny) bylo by vhodné, aby se jednalo o početnější rodinu, doporučujeme minimálně tříčlennou rodinu, ideálně i vícečlennou. Pokud by se setkání účastnili jen dva účastníci, tedy náhradní rodič a pěstoun, jednalo by se o zcela odlišný přístup práce s náhradními rodinami než jaký jsme použili v rámci našeho výzkumného šetření.

Upozornili bychom i na skutečnost, že pro realizování setkání by byla vhodná taktéž pravidelná supervize osoby, jež vede setkání, tedy vedoucího skupiny. Supervize by vedoucímu skupiny umožnila nejen možnost profesního růstu, ale také by ho podpořila při vnímání a reflektování vlastní práce. V případě, že by setkání probíhala v rámci konkrétní organizace, byla by možná i intervize, která by navíc podpořila multidisciplinární přístup k samotné rodině a taktéž vzájemnou spolupráci v rámci konkrétní organizace.

Následující doporučení směřují k vytváření obsahu a programu pro setkání náhradních rodin. V případě našeho výzkumného šetření proběhlo celkem pět setkání s náhradními rodinami, na kterých jsme se jednotlivě dotkli hned několika dílčích témat (hra a doteky, bezpečí, komunikace). Bylo by přínosné se těmto tématům věnovat po delší dobu, najít a vytvořit přehled jednotlivých technik a aktivit pro jednotlivá témata. Zpracování určitého souhrnu technik a aktivit by vedoucímu setkání poskytlo širší možnost při jejich výběru. Vedoucí setkání by mohl také rychleji reagovat na aktuální potřeby účastníků přímo v průběhu setkání, a to aplikací aktivity, která by se pro účastníky aktuálně nabízela jako vhodná.

Hned v úvodu této podkapitoly jsme uvedli, že na setkáních byly prováděny společné zážitkové aktivity a techniky, které měly za cíl rozvíjet citové pouto mezi dítětem a jeho náhradním rodičem. Výsledky výzkumného šetření poukázaly na skutečnost, že využitím zvolených technik a aktivit je pravděpodobně opravdu možné na setkáních citové pouto do určité míry rozvíjet. V našem případě jsme zrealizovali pouze pět setkání. Ovšem abychom rozvoj citového pouta více podpořili, doporučili bychom uskutečnit mnohem více setkání. Mezi aktivity, které se pro rozvoj citového pouta jevily jako nejvíce přínosné, patřily především aktivity zaměřené na doteky, dále i aktivity, u kterých společně dítě s náhradním rodičem aktivně spolupracovali a komunikovali, např. aktivita „Rodinné minové pole“.

Dále autorka doporučuje v následných výzkumech využít přístup intervenční, případně verifikační studie, neboť dle dohledaných dostupných elektronických zdrojů bylo zjištěno, že takto koncipované výzkumné šetření nebylo v našich podmínkách dosud realizováno. V

elektronických zdrojích (databázích), jež jsou předplaceny Univerzitou Palackého v Olomouci, byly nalezeny výstupy vzešlé z rešerší jednotlivých výzkumů, které se týkaly naší problematiky, attachmentu a pěstounské péče, avšak tyto výzkumy se ubírali jiným směrem (Bick, Dozier, 2013; Clausen, Ruff, 2012). Na základě podrobné rešerše však autorka zjistila, že se jednalo o rozsáhlé studie tzv. psychoterapeutického rázu.

Dále jsme se zaměřili na hledání v dostupných tuzemských kvalifikačních pracích. Zde jsme našli práce, jež pojednávaly např. o vztahové vazbě v náhradních rodinách či o hodnocení služeb poskytovaných náhradním rodinám (Studená, 2014; Zimová, 2015; Dorotíková, 2016), avšak tyto práce vycházely z aplikace metod interview či dotazníkového šetření a nenalezli jsme v nich žádná zjištění, která by přímo korelovala s výsledky této práce.

7.3 Limity výzkumného šetření

Vzhledem k zaměření výzkumného šetření je třeba se věnovat limitům předložené práce, které mohly ovlivnit uplatnitelnost a validitu získaných dat. Účastníci výzkumného šetření jsou klienty organizace ISIS, ve které autorka působí již tři roky..Jedním z možných limitů výzkumného šetření tedy mohl být fakt, že se autorka s účastníky vzájemně zná, s jednou z účastnic si autorka tyká, ovšem po předešlém vzájemném osobním kontaktu a souhlasu. Tento osobní přístup mohl do jisté míry ovlivnit otevřenost a upřímnost účastníků při sdělování informací. Limity lze spatřovat také na straně metody výzkumného šetření. Validitu získaných dat mohl ovlivnit např. výběr výzkumného vzorku. Pro podporu validity by bylo zajisté vhodné volit i širší výzkumnou akci. Další limity výzkumného šetření jsme se rozhodli rozdělit do dvou následujících okruhů.

Limity na straně výzkumníka

- První zkušenost s prováděním kvalitativního výzkumu;
- aktuální zdravotní stav;
- věk a pohlaví;
- časová vytíženost
- aktuální osobní rozpoložení.

Limity na straně účastníků

- Ochota vyprávět o svých zkušenostech
- věk a pohlaví;
- časová vytíženost;

- aktuální zdravotní stav;
- aktuální osobní rozpoložení;
- aktuální stav farmakoterapie;
- klienti organizace ISIS;
- vzájemná znalost mezi jednotlivými účastníky;
- nejednoznačnost formulovaných výpovědí;
- reálnost formulovaných výpovědí;
- odbíhání od tématu;
- nevyjadřování se k tématu.

Závěr

Předložená diplomová práce je zaměřena na problematiku attachmentu v kontextu NRP. V teoretické části práce (teoretický rámec) jsme tedy blíže pojednali o attachmentu a o NRP v ČR. Poukázali jsme na skutečnost, že děti v NRP jsou jednou z cílových skupin, u které se zpravidla objevují problémy s připoutáním. V praktické části práce jsme se zaměřili na realizaci procesu podpory náhradních rodin a jeho následnou evaluaci. Přístup práce s náhradními rodinami, jež jsme využili v rámci výzkumného šetření, byl blíže popsán v kapitole 3. *Přístup práce s náhradními rodinami využitý v rámci výzkumného šetření.*

Účelem práce bylo realizovat setkání s náhradními rodinami a následně tato setkání zhodnotit, a to prostřednictvím sumarizace získaných dat a jejich následné interpretace. Připomínáme, že hlavním znakem realizovaných setkání byla především společná účast dětí v NRP a jejich pečujících osob. O splnění uvedeného účelu vypovídá zejména podkapitola 7.1 *Interpretace získaných dat*, ve které jsme uvedli jednotlivá zjištění týkající se specifík organizování setkání s náhradními rodinami. Taktéž jsme předložili přínosy realizování těchto setkání. Jednotlivá specifika i přínosy realizovaných setkání vyplynula především z rozhorů se samotnými účastníky výzkumného šetření, taktéž z aplikace metody zúčastněného pozorování. Jsme si vědomi i limitů a omezení, která mohla výzkumné šetření ovlivnit. Limity výzkumného šetření jsme uvedli v podkapitole 7.2. *Limity výzkumného šetření.*

Jedna z výzkumných otázek byla zaměřena na deskripci vzájemného vztahu mezi dětmi v náhradní rodině a jejich pečující osobou, a to z pohledu náhradních rodičů. Tato výzkumná otázka však nebylo zcela zodpovězena. Ve výpovědích náhradních rodičů se objevily pouze prvky deskripce tohoto vztahu, avšak i tyto prvky měly určitou výpovědní hodnotu. Ukázalo se, že vzájemný vztah mezi dítětem v náhradní rodině a jeho náhradním rodičem může nabývat velice různé podoby, že se jedná o individuální záležitost. Dle výsledků výzkumného šetření se jeví, že pomocí aktivit a technik, jež byly využity pro jednotlivá setkání s náhradními rodinami, se pravděpodobně dá do určité míry tento vzájemný vztah rozvíjet. Pro náhradní rodiny byl signifikantním přínosem realizovaných setkání především společně trávený čas a společné provádění aktivit, a to především těch aktivit, jež byly zaměřeny na hru a doteky. O této skutečnosti dokládá především poslední aspekt interpretace získaných dat, ve kterém jsme uvedli zachycené prvky deskripce vzájemného vztahu v kontextu realizovaných setkání.

Autorka pevně věří, že se tato práce, jejíž součástí jsou i doporučení pro praxi, stane inspirací pro odbornou veřejnost, především pro speciální pedagogy, kteří provádí intervenci v NRP,

ale i pro další odborníky, jež v této oblasti působí. Předložená práce by mohla být podkladem pro další realizování setkání náhradních rodin, jichž by se účastnili společně děti v NRP a jejich pečující osoby. Autorka s největší pravděpodobností sama využije získaných zjištění pro další realizování těchto setkání, a to právě v organizaci ISIS, která se zaměřuje na intervenci v NRP a prostřednictvím které bylo výzkumné šetření realizováno.

Použitá literatura a zdroje – seznam citací

A. Použitá literatura:

BOWLBY, J. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 356 s. ISBN 978-807-3676-704.

BRISCH, K. *Poruchy vztahové vazby: od teorie k terapii*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 311 s. ISBN 978-807-3678-708.

BUBLEOVÁ V., VÁVROVÁ A., VRÁNOVÁ . *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.

BUBLEOVÁ, V. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-18-0.

ČERNÁ, R. et al. *Cesta k dítěti: terapeutické metody pro práci s dětmi v náhradní rodinné péči*. Amalthea, 2013.

HARTL P., HARTLOVÁ H. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HARTL P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

CHRASTINA J., IVANOVÁ K. 2010. Využití metodologické triangulace kvalitativního výzkumu pro zkoumání limitů životního stylu chronicky nemocných dle ošetrovatelských domén. *PROFESE on-line*. 2010, roč. III, č. 3/2010, s. 151–164. ISSN 1803-4330.

KLEINOVÁ, G. *Terapie hrou*. Praha, 2008. Rigorózní práce. Univerzita Karlova. Filosofická fakulta. Katedra psychologie.

KOLUCHOVÁ, J. *Diagnostika a reparaibilita psychické deprivace*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, 10.

KRATOCHVÍL, S. *Skupinová psychoterapie v praxi*. 1. vyd. Praha: Galén, 1995. ISBN 80-85824-20-5.

KULÍSEK, P. *Problémy teorie raného citového přilnutí*. Československá psychologie. Praha: Psychologický ústav AV ČR, 2000, s. 404-423. DOI 0009-062X.

LANGMEIER J., MATĚJČEK Z. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., v nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

NOŽÍŘOVÁ, J. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-86131-91-7.

RADVANOVÁ S., KOLUCHOVÁ J., DUNOVSKÝ J. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980.

RYAN T., WALKER R. *Vytváření knihy života: Pomáháme dítěti porozumět jeho minulosti – Praktický rádce*. Praha: Natama, 2006.

SOBOTKOVÁ, I. *20 let pomáháme rodinám: sborník k 20. výročí založení ISIS - občanského sdružení pro pomoc náhradním rodinám*. 1. vyd. Olomouc: Aura Design Studio, 2012. ISBN 978-80-902634-3-7.

STUDENÁ, G. *Názory vybraných pracovníků na problematiku attachmentu v kontextu profesionalizace pěstounské péče*. Olomouc, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta pedagogická. Ústav speciálněpedagogických studií.

ŠIMANOVSKÝ Z., MERTIN V. *Hry pomáhají s problémy: hry a hrátky pro rodiče a dítě*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0053-6.

ŠUBOVÁ, M. *Hledání identity osob s poruchou attachmentu a možnosti intervence*. Olomouc, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta pedagogická. Ústav speciálněpedagogických studií.

VALENTA M., MIKLÁŠ M., MAŠTALÍŘ J. *Dramaterapie: možnosti využití dramaterapie při práci s žáky v základní škole speciální*. Vyd. 1. Praha: IPPP - Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2009. ISBN 9788086856599.

VAVRDA, V. *Otázky soudobé psychoanalýzy: tradice a současnost*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 223 s. ISBN 80-710-6672-9.

VIERS, D. *Aktivity pro skupinovou psychoterapii*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 261 s. ISBN 9788073677909.

VRTBOVSKÁ, P. *O ztraceném dítěti: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Praha: Natama, 2010. ISBN 978-80-86620-20-6.

VRTBOVSKÁ, P. *Kuchařka od Natamy: Příběhy z praxe a metodické listy pro moderní práci v oboru náhradní rodinné péče*. Praha: Natama, 2011.

B. Elektronické zdroje:

BICK J., DOZIER M. 2013. *The Effectiveness of an Attachment-Based Intervention in Promoting Foster Mothers' Sensitivity toward Foster Infants*. *Infant Mental Health Journal* [online]. DOI: 10.1002/imhj.21373. ISSN 01639641. Dostupné z WWW: <<http://doi.wiley.com/10.1002/imhj.21373>> [cit. 2016-04-21].

CLAUSEN J., RUFF S. 2012. *For As Long As It Takes: Relationship-Based Play Therapy for Children in Foster Care*. *Psychoanalytic Social Work* [online]. DOI: 10.1080/15228878.2012.666481. ISSN 1522-8878. Dostupné z WWW: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15228878.2012.666481>> [cit. 2016-04-21].

DOROTÍKOVÁ, I. 2016. *Problematika realizace služeb vybrané doprovázející organizace určených pěstounským rodinám na přechodnou dobu* [online]. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta. Olomouc. Dostupné z WWW: <http://theses.cz/id/ljjsgv/Dorotkov_Problematika_realizace_slueb_vybran_doprovzejc_o.pd> [cit. 2016-04-21].

ZIMOVÁ, A. 2015. *Vztahová vazba v náhradních rodinách* [online]. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Katedra sociální pedagogiky. Hradec Králové. Dostupné z WWW: <<http://theses.cz/id/ln44vq/STAG75520.pdf>> [cit. 2016-04-21].

ISIS. 2012 [online]. Dostupné z WWW: <<http://isis-olomouc.cz/>> [cit. 2016-03-22].

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE. 2013 [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.nahradnirodina.cz>> [cit. 2016-02-26].

NÁHRADNÍM RODINÁM. 2016. *Odborné služby* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.nahradnimrodinam.cz/odborne-sluzby/>> [cit. 2016-03-23].

NATAMA. 2016. *Astra – DDP Výchovný program* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.natama.cz/cs/astra-ddp-vycvikovy-program/>> [cit. 2016-03-22].

NATAMA. 2016. *Informace o adopci a pěstounství* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.natama.cz/cs/informace-o-adopci-a-pestounstvi/>> [cit. 2016-03-28].

ANDERSON S., COHEN N., PAINE N. 2013. Attachment: o důležitosti citové vazby v životě, jejích poruchách a možnostech léčení. In: Youtube [online]. Dostupné z WWW: <<https://www.youtube.com/watch?v=C4f1XAJVzV4>>[vid. 2016-03-28].

SEMERÁDOVÁ M., ČERNÁ R. 2013. *Metodika podpurných skupin pro děti vyrůstající u příbuzných, v pěstounské péči či adopci* [online]. Chrudim: Amalthea. Dostupné z WWW: <<http://www.nadacesirius.cz/soubory/zaverecne-zpravy/metodika-podpurnych-skupin-NRP.pdf> >[cit. 2016-03-23].

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. 2014. *Průvodce náhradní rodinnou péčí* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, Dostupné z WWW: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Adopce_com-Brozura_2014.pdf [cit. 2016-03-23].

VLČKOVÁ, H. 2015 *Metodika pro asistovaný kontakt dítěte s biologickou rodinou* [online]. Říčany. Dostupné z WWW: [http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publicace/Metodika_AK-Rozum_a_Cit\(2015\).pdf](http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publicace/Metodika_AK-Rozum_a_Cit(2015).pdf) [cit. 2016-04-13].

VYSKOČIL, F. 2014. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. Dostupné z WWW: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_nahr_pee_v_R_2014_web.pdf [cit. 2016-02-25].

Seznam příloh

Příloha 1: Obsah jednotlivých setkání

Příloha 2: Deník o průběhu jednotlivých setkání

Příloha 3: Doslovná transkripce rozhovorů

Příloha 4: Informovaný souhlas

Obsah jednotlivých setkání

Počet setkání: 5

PRVNÍ SETKÁNÍ

Motivační setkání

Cílem prvního setkání byla především motivace účastníků výzkumného šetření, kteří byli hned na začátku setkání seznámeni s průběhem a okolnostmi výzkumného šetření.

Následně proběhlo vzájemné **seznámení jednotlivých rodin**. Toto seznamování či představování již probíhalo v kroužku a bylo pojato takovým způsobem, že pěstoun představil ostatním účastníkům své dítě, dítě pak představilo svého rodiče. Poté **byla stanovena pravidla pro jednotlivá setkání**. Účastníci si jednotlivá pravidla stanovili sami, zároveň však byli i nepřímo vedeni k tomu, aby se mezi těmito pravidly vyskytly zejména tyto pravidla:

- Otevřenost a upřímnost.
- Budeme se k sobě chovat slušně.
- Mlčenlivost a důvěrnost.
- Právo říci stop.
- Budeme se vzájemně respektovat.

Výše uvedené zásady uvádí ve své publikaci Kratochvíl (1995).

V další fázi by bylo vhodné zařadit seznamovací hru, což však v případě našeho výzkumného šetření nebylo až tak nutné, jelikož se rodiny navzájem znaly již z poradensko – vzdělávacích pobytů. Zároveň se krátil čas prvního setkání, přešli jsme tedy ke stěžejní technice prvního motivačního setkání:

Pizzerie (Valenta, Mikláš, Maštálř, 2009, str. 96)

Jedná se o relaxační techniku zaměřenou především na dotek, prostředkem této techniky je masáž, kterou provádí nejprve rodič dítěti, poté dítě rodiči. Ležíme na koberci. Záda představují těsto na pizzu, které nejdříve válíme do všech stran a natahujeme, poté na něj postupně dodáváme ingredience – potíráme kečupem, krájíme šunku či zeleninu, strouháme sýr, sypeme bylinky, na drobno olivy. Jakmile je pizza připravena, vložíme ji do trouby a pečeme – třeme rukama o sebe a poté ruce přiložíme na záda, lehce tlačíme. Po upečení ležíme a chladíme.

DRUHÉ SETKÁNÍ

Téměř každé setkání začalo **úvodním kolečkem**, ve kterém každý z účastníků výzkumného šetření mohl říci, jak se má, co nového se během posledních dnů přihodilo apod. Úvodní kolečko zpravidla i ukončovalo každé setkání. Úvodním kolečkem začalo právě druhé setkání. Hlavním tématem tohoto setkání bylo „bezpečí“, náplní setkání pak byly dvě stěžejní techniky zaměřené na téma bezpečí.

Téma: Bezpečí

Warm-up:

Oční kontakt – najdu si někoho očima a s ním si vyměním místo

a. Přidám nějaký pohyb, najdu si někoho očima, setkáme se uprostřed kruhu a pohyb si vyměníme

b. Přidám emoci, najdu si někoho očima a s tím se vyměním, je však určena emoce (veselost, smutek, naštvanost, spěch, zamilovanost, dlouho jsme nikoho neviděli)

Tajuplná taška

Rodiče i děti seděli v kruhu, doprostřed kruhu bylo vyskládané velké množství různých předmětů (klíče, srdce, postavička andílka, malá šperkovnice, pokladnička, malý keramický slon, kruh, plyšový medvídek, hodinky...). Účastníci byli vyzváni, aby si vybrali předmět, který v nich vzbuzuje pocit bezpečí. Následně každý představil předmět, který si vybral a uvedl, z jakého důvodu si vybral právě tento předmět. V průběhu probíhala diskuze na téma bezpečí. Autorkou této techniky je PaedDr. Dušana Priehradná.

Tvorba ochranného štítu

Tato technika slouží především k posílení sebevědomí dítěte. Každý z účastníků dostal předkreslený rytířský štít se čtyřmi prázdnými poli. Dle instrukcí měli účastníci do prvního pole nakreslit či napsat, čeho si na sobě váží, do druhého o koho se mohou v životě opřít, do třetího kdo je jejich vzorem, tyto tři pole vyplňoval každý z účastníků do svého vlastního rytířského štítu. Čtvrté pole vyplnil rodič dítěti a naopak dítěti rodič. Instrukce k poslednímu poli byla: Rodiče, nabarvěte dítěti prsty vodovými barvami a u každého prstu vyzdvihněte dobrou vlastnost dítěte. Děti, vy pak ruku obtiskněte do rytířského štítu a ke každému prstu si

napište vlastnost, kterou vám rodič řekl. Poté se vyměňte. Jednalo se o dílčí techniku „**Práce s prstovými barvami**“, jež je určena podpoření sebeúcty a sebejistoty. Obě techniky – Tvorba ochranného štítu i Práce s prstovými barvami – byly použity dle předlohy Černé (2013).

TŘETÍ SETKÁNÍ

Téma: Hra a dotek

Náplní tohoto setkání byl

Dramaterapeutický projekt Cesta dřeva, jehož autorkami jsou Mgr. Jana Šilarová, Mgr. Lenka Šilarová.

Projekt byl přizpůsoben tak, aby spolu mohli co nejvíce pracovat pěstoun – dítě ve dvojici. Tento projekt je typický především taktilním kontaktem mezi účastníky.

Průběh:

1. Dřevěné předměty

Na úvod proběhlo společné naladění na téma dřeva. Děti seděli těsně vedle sebe v kruhu, pěstouni jim podávali různé dřevěné předměty. Děti předměty poznávaly hmatem, ale zatím neprozrazovali, o jaké předměty se jedná. Jakmile si všechny děti ohmataly všechny předměty, pojmenovaly věci, které měli v ruce. Poté se společně snažily přijít na to, co mají tyto předměty společného (jsou ze dřeva).

2. Zdřevěnění

Jednalo se o rozechřivací aktivitu, tzv. warm up. Rodiče i pěstouni se pohybovali do rytmu hudby po prostoru. Jakmile hudba ustala, museli všichni „zdřevěnět“, přestat se hýbat. Jakmile hudba začla hrát, mohli se zase rozejít.

3. Růst stromu

Nyní pracovali rodiny ve dvojicích pěstoun – dítě. Nejdříve se dítě stalo semínkem, pěstoun zahradníkem, poté si úlohu vyměnili. Zahradník měl za úkol semínko zasadit - pantomimicky

vyhrabal do země důlek a semínko do něj vložil. Semínko se nyní ocitalo schoulené do klubička v důlku. Zahradník ho přikryl dekou, která demonstrovala hlínu. Hlínu bylo třeba uplácat, zahradník tedy plácal semínko po zádech a působil mu příjemnou masáž. Semínko bylo zasazeno. Nyní bylo potřeba semínko pokropit. Zahradník smočí prsty v hrnečku s vodou a semínko pokropil (na hlavu, aby to semínko cítilo), v tu chvíli se za zvuku hudby začínalo semínko pomalu a ladnými pohyby klubat zpod deky a růst ve statný strom. Semínka vyrostla v takové stromy, v jaké si účastníci přáli. Vzrostlý strom ostatním řekl, v jaký strom že to vyrostl.

4. Zakořenění

Opět probíhalo ve stejných dvojicích pěstoun – dítě. Nejdříve bylo stromem dítě, poté rodič. Jeden zůstal stát nehybně jako strom (první to bylo dítě), druhý mu pomáhal se zakořenit (pěstoun). Rukama přenášel váhu svého těla na chodidla, kolena, bedra, ramena, nakonec opatrně hlavu. Poté se mohl do stromu jemně opřít. Ten, kdo pomáhal stromu, aby se zakořenil, nyní dostal velké desky a rychlým pohybem nahoru a dolů vytvářel dítě. Strom se začal ohýbat ve směru větru.

5. Jablň

Každá rodina stála semknutá v prostoru místnosti, účastníci se měli snažit být co nejvíce natěsnaní k sobě, všichni měli zvednout ruce nahoru či do stran (vytvořili tak společně jeden velký rodinný strom, 1 strom = 1 rodina). Všichni účastníci měli zavřít oči, za zvuku hudby byl vypravován příběh o jabloni, jak vypadá na jaře, v létě, na podzim ... V tu chvíli dostal každý účastník do ruky jablíčko. Opět přišel vítr a začal s velkou jabloní cloumat, až popadaly všechny jablka na zem. Nakonec přišla i zima a strom upadl do zimního spánku.

6. Ocenění

Závěrečná, uzavírací aktivita. Všichni účastníci nyní seděli v kruhu, doprostřed kruhu odevzdaly popadaná jablka. Jeden z účastníků si vybral jablíčko a daroval ho někomu ze své rodiny, musel však říct, proč mu ho daruje, za něco ho ocenit. Ten, kdo obdržel jablíčko, si také vybral jedno z hromady a obdaroval člena svého rodiny, který ještě jablko nedostal. Postupně proběhlo darování jablíček všemi účastníky. Nejdříve v rodině první, poté v rodině druhé a nakonec i ve třetí rodině.

ČTVRTÉ SETKÁNÍ

Téma: Komunikace

Jak již bylo řečeno, čtvrté a páté setkání proběhlo dvakrát, z důvodu individuálnějšího přístupu bylo nutné rodiny rozdělit do dvou skupin. Náplň setkání u obou skupin však byla přibližně stejná. Vždy byla u obou skupin použita stejná stěžejní technika, setkání se někdy lišila jen úvodem a závěrem setkání, kdy se bral ohled na jednotlivé účastníky, na jejich oblíbenost či neoblíbenost jednotlivých prostředků, pomocí nichž setkání probíhalo, máme na mysli výběr mezi aktivitami zaměřenými na pohyb, malování či jen diskutování.

Hlavním tématem čtvrtého setkání byla „komunikace“, na kterou byla zaměřena především stěžejní technika, jež bude níže popsána.

Zahájení setkání:

1.skupina (R1):

Vytváření společné mapy nálady a pocitů. Na jeden společný papír měli účastníci za úkol nakreslit symbol či napsat slovo, jež vyjadřuje jejich aktuální náladu. O symbolu či slovu, které bylo zaznamenáno na společném papíře, mohli říci pár vět a také mohli doplnit, jak se mají a co nového se během posledních dnů přihodilo.

2. skupina (R2 + R3):

Úvodní technika „Jak se cítíš?“

Na tabuli jsem nakreslila tři smajlíky, každý z nich znázorňoval určitou náladu (veselá, smíšená, smutná). Účastníci měli za úkol napsat své jméno ke smajlíkovi, který znázorňuje jejich aktuální náladu. Následně proběhla reflexe a navázání na úvodní kolečko (proč se tak cítí a jak se vlastně mají, co je nového)

Pokračování:

pouze 1. skupina (R1):

Následovala klasická forma techniky s názvem **Zrcadla** (Valenta, Mikláš, Maštálř, 2009, str. 35). Rodič a dítě stojí tváří v tvář, jeden z nich začne pomalý pohyb, druhý jej paralelně následuje. Tuto techniku lze zařadit mezi emocionální cvičení. Zrcadla jsou i technikou zaměřenou na rozvoj koncentrace a pozornosti, především z toho důvodu byla tato technika

vybrána. Koncentrace a pozornost bude třeba využít při následující hlavní technice tohoto setkání. Nicméně zrcadla byla vybrána i proto, že se jedná o techniku, během které probíhá určitá forma neverbální komunikace. Jelikož komunikace byla tématem tohoto setkání, jevílo se přínosné uvedenou techniku použít.

Stěžejní technika (pro obě skupiny stejná):

Rodinné minové pole (Viers, 2011, aktivita č. 28)

Před začátkem aktivity bylo třeba připravit materiál k vytvoření minového pole, tedy provaz k vymezení pole a zmuchlané papíry, které sloužily jako miny. Každý účastník dostal šátek přes oči. Rodič s dítětem vytvořili dvojici. Jeden z této dvojice se pokusil naslepo projít minovým polem, ten druhý plnil roli jeho očí. Hráč se zavázanýma očima, jako první to bylo dítě, měl projít minové pole pouze pomocí instrukcí svého rodiče. Rodič se dítěte nesměl dotýkat, mohl mu pouze dávat ústní pokyny. Dítě se zavázanýma očima se smělo dotknout maximálně tří min. Pokud se dítěti podařilo přejít z jedné strany minového pole na druhou, aniž by se dotklo více než tří min, úspěšně prošlo minovým polem. V další variantě si rodič s dítětem vyměnili role.

Poté, co si všichni účastníci vyzkoušeli roli osleplého, jsme se snažili vést diskuzi o tom, jaké komunikační techniky byly při procházení minového pole nejúčinnější. Diskutovali jsme také o tom, jak by měla vypadat správná komunikace a nebo také o tom, jak probíhá komunikace v dané rodině.

Další obsah setkání (pouze ve 2. skupině):

„Znáte se dobře?“ (Šimanovský, Mertin, 2012)

Každý účastník si na svůj papír pod sebe napsal následující otázky: Oblíbené jídlo. Oblíbený nápoj. Nejoblíbenější písnička. Barva, kterou má nejraději. Co by rád dostal k narozeninám. Co dělá nejraději ve volném čase.

Vedle otázek si pak vpravo účastníci vymezili dva sloupce. Jeden byl nadepsán jménem vlastníka papíru, druhý byl nadepsán jménem druhého z dvojice. Ve dvojici pěstoun – dítě. Oba poté mlčky vyplňovali papír. Následně jeden četl jednotlivé odpovědi (o tom druhém) a druhý je buď potvrdil a nebo opravil. Diskuze.

PÁTÉ SETKÁNÍ

Téma: Hra a doteky

Úvodní technika „Jak se cítíš?“

Na tabuli jsem nakreslila tři smajlíky, každý z nich znázorňoval určitou náladu (veselá, smíšená, smutná). Účastníci měli za úkol napsat své jméno ke smajlíkovi, který znázorňuje jejich aktuální náladu. Následně proběhla reflexe a navázání na úvodní kolečko (proč se tak cítí a jak se vlastně mají, co je nového)

Návod k obsluze přístroje (Černá, 2013)

Pomocí návodu můžeme porozumět důvodům a motivacím chování dítěte. Každý přístroj má svůj návod k obsluze. Ten uvádí, jak se má s přístrojem zacházet, co mu prospívá a co mu naopak škodí. Říká se tam zpravidla také to, co se má udělat, když dojde k poruše. Účastníkům se nabídlo, že bychom si mohli hrát na to, že ono samo je přístrojem a požádáme ho, aby vytvořilo svůj vlastní návod k obsluze. Byl připravený formulář, kam účastníci do připravených kolonek odpovídali na následující otázky:

Název a typ přístroje:

Jak přístroj funguje?

Co mu prospívá (Jak se ke mně mají lidé chovat):

Co mu škodí (Jak se ke mně lidé nemají chovat):

Když se přístroj rozbije, co se s ním má dělat:

Co přístroj potřebuje, aby dosáhl max. výkonu:

Jaký výkon je potřeba, aby nedošlo k poruše:

Servis pro všechny druhy přístrojů

Technika zaměřená na doteky. Každý přístroj občas potřebuje revizi, zkontrolovat, zda je s ním vše v pořádku. Přístroj tedy dáme do servisu, kde si bude moci odpočinout. Technika se prováděla pouze v rámci jedné rodiny, každá rodina na technice pracovala zvlášť. Jeden z rodiny si stoupl nebo si mohl lehnout a ostatní členi rodiny se rozestoupili okolo. Prováděli přístroji masáž dle instrukcí vedoucího.

Deník o průběhu jednotlivých setkání s náhradními rodinami

Prvních tří setkání se účastnily všechny tři rodiny. Na čtvrtém a pátém setkání již bylo nutné z důvodu individuálnějšího přístupu rodiny rozdělit do dvou skupin. V první skupině byla jedna početnější rodina (R1), v druhé skupině pak byly rodiny dvě, první tříčlenná (R2), druhá dvoučlenná (R3).

Techniky a metody, jež byly obsahem jednotlivých setkání se nachází v příloze 1.

Pro snadnější orientaci je v tomto deníku název techniky či aktivity **červeně zvýrazněn**. Tučně jsou zvýrazněny důležité momenty setkání, některé z nich jsou i doplněny komentáři.

V deníku se nachází i doslovné citace výroků účastníků setkání, které uvádím díky tomu, že jsem setkání natáčela na diktafon. Při zpracování deníku jsem tedy měla k dispozici i audionahrávky průběhu jednotlivých setkání. Výroky účastníků, které se mi jevily jako důležité, jsem převedla do transkripce a následně jsem provedla redukci prvního řádu, to znamená, že jsem vypustila slovní vatu, pauzy a zvuky, které jsou pro analýzu nepodstatné.

Doslovné citace účastníků setkání jsou vždy v uvozovkách. V případě, že se věta nenachází v uvozovkách, jedná se jen o parafrázi účastníka či o můj osobní dojem, kterého jsem při pozorování nabyla.

Na konci popisu každého setkání se nachází příloha ve formě obrázku – artefakt. Jedná se o papír, na kterém účastníci při posledním setkání mohli zhodnotit všechna proběhlá setkání.

Níže se nachází tabulka se základními informacemi o jednotlivých rodinách.

	Počet členů rodiny účastnících se setkání	Náhradní rodič/e	Forma NRP	Věk náhradních rodičů	Počet dětí účastnících se setkání	Pohlaví dětí	Věk dětí	Jména dětí (pracovní označení)
R1	4	Žena	PP	50	3	dívka	10	Bára
						chlapec	12	Karel
						chlapec (v příbuzenské PP, pěstounka je babičkou dítěte)	7	Ondra
R2	2	Žena	příbuzenská PP (pěstounka je babičkou dítěte)	55	1	dívka	11	Natálie
R3	3	manželský pár	PP	žena: 45 muž: 50	1	chlapec	13	Marek

Vysvětlivky: R = rodina (R1 = rodina č. 1, R2 = rodina č. 2, R3 = rodina č. 3)

PP = pěstounská péče

1. Setkání

datum: 2.10.2015, 15:00 – 16:30

Na setkání dorazily všechny tři rodiny v plné sestavě. Počet účastníků setkání: 9

Motivační setkání

ÚVODNÍ ČÁST (pouze s rodiči, 20 min)

Nejprve jsem byla v kontaktu pouze se samotnými rodiči, které jsem seznámila s výzkumným šetřením. Rodiče jsem informovala o podstatě výzkumného šetření, seznámila jsem je s jeho cíli, metodami a postupy. Především jsem rodiče obeznámila s problematikou attachmentu. **Byla jsem mile překvapena, že pojem attachment pro rodiče nebyl cizí, měli základní přehled o tom, co tento pojem znamená.** Rodiče mi na vyzvání sdělili, od kolika let mají děti ve své péči a následně se poměrně hodně rozvykládali o svých zkušenostech s pěstounskou péčí. I já jsem se otevřela a rodičům jsem sdělila, proč je mi problematika náhradní rodinné péče a attachmentu tak blízká – můj otec vyrůstal v pěstounské rodině.

S rodiči jsem navázala kontakt bez problémů. Při navázání kontaktu pro mě však bylo výhodou, že se s rodiči znám již z dřívějších vzdělávacích pobytů, jež pořádala organizace ISIS. S účastí na výzkumu rodiče souhlasili a podepsali informovaný souhlas.

SAMOTNÉ SETKÁNÍ (děti + pěstouni, 70 min)

Následně jsem do místnosti přizvala i děti. Všichni jsme si sedli na židle do jednoho kruhu. **Vyzvala jsem rodiče i děti, aby se navzájem představili. Rodiče měli za úkol představit své děti, děti pak naopak měli představit své rodiče.** Tato část setkání nám zabrala 40 min. **Lze říci, že mluvili především rodiče, ti se někdy rozvykládali až příliš.** Chod skupiny to však nenarušilo, jelikož účastníci si navzájem naslouchali. Nicméně je nutné dodat, že rodiče ostatním naslouchali lépe než děti. **Děti si mezi sebou povídaly, byly nepozorné, a to především ve chvílích, kdy rodiče dokončovali své vyprávění. V těchto momentech sklouzávala konverzace často mezi rodiče samotné, děti se podle všeho začaly nudit. Naopak v počátku představování každého člena skupiny byly děti klidné a vypadaly zvědavě.** Tyto situace mi přišly vzhledem ke složení skupiny poněkud přirozené.

Při projevu jednotlivých pěstounů bylo zajímavé pozorovat, jakým způsobem o svých dětech mluví. Pěstouni (P3) o svém synovi zprvu mluvili velice hezky, popisovali, jak úžasná pro ně byla chvíle, když si svého syna přivezli domů, že byli šťastní, že byl pro ně chlapec velkým dárkem. Později však začali mluvit i problémech a potížích, které s chlapcem mají. Chlapcův prvotní úsměv se pomalu vytrácel, vypadal smutně. Pěstounka (P1) naopak o svých dětech mluvila neustále jen kladně, vychvalovala je. Babička (P2) o své vnučce řekla, že je šikovná, ve škole že se snaží, ale také zmínila, že má dívka občas špatné nálady. Dívka sklopila oči k zemi. O své babičce pak nechtěla nic říct.

Děti mluvily o rodičích stroze, průměrně řekly dvě až tři věty.

V další fázi setkání jsme společně **stanovili pravidla pro jednotlivá setkání**, jež jsou uvedeny v Příloze č. 1.

PIZZERIE

Stěžejní částí setkání byla technika „Pizzeria“. Tato technika byla zaměřena na relaxaci a na dotek. **Každá rodina se tohoto úkolu zhostila velice rozdílně:**

Rodina (R1) pracovala ve dvou dvojicích, jelikož byla čtyřčlenná. Obě dvojice tuto aktivitu prováděly na podložce, v leže.

První dvojice: 10letá dívka se sedmiletým chlapcem. Chlapec se syndromem ADHD. Během této techniky se u chlapce projevovaly symptomy této poruchy, bylo možné pozorovat hyperaktivitu a impulzivitu. V popředí byla také značná fantazie chlapce, místo pečení pizzy chlapec dělal hamburger. Chlapec nedokázal relaxovat, což je však u dětí se syndromem ADHD obvyklé. Chlapec byl nadměru hyperaktivní a impulzivní, aktivitu doprovázel hlasitým smíchem, což značně narušovalo ostatní účastníky setkání. Dívka byla poměrně klidná, občas se smála chlapcovým výrokům, avšak i přesto se nažila plnit úkol.

Druhá dvojice: pěstounka a 12letý chlapec. Pěstounka citlivě masírovala záda chlapce, ten však obracel svoji pozornost ke druhé dvojici ve své rodině, chvílemi se snažil relaxovat, byl však rušen projevy chování svého bratra. Masírování zad své pěstounské mámě chlapec značně odbýval, jen chvílemi se plně soustředil, většinu času ale sledoval svého bratra, jež byl ve druhé dvojici.

Rodina (R2) tuto aktivitu rodina prováděla v sedě, na židli, nikomu z nich se nechtělo lehat na zem. Postupně se na židli, na které seděl ten, jenž měl být masírován, vystřídali všichni členové této rodiny. Pěstouni si masírování poměrně užívali. Usoudila jsem tak z úsměvů a spokojených výrazů. Chlapcovu pozornost často upoutával Karel z R1.

Rodina (R3) aktivitu prováděla v leže a v naprosté tichosti. Pěstounka i dívka následovaly mé pokyny, obě citlivě a pečlivě masírovaly. Dívku zjevně bavilo nejen relaxování, kdy ji její pěstounka masírovala záda, ale zaujatě působila i při masírování pěstounky, následovala jednotlivé přidávání ingrediencí na pizzu (různé masážní prvky). Na konci setkání se i zmínila o tom, že se jí tato technika líbila, byla pro ni aktuální, jelikož byla před pár dny na exkurzi v pizzerii, kde si přípravu reálné pizzy vyzkoušela.

1. SETKÁNÍ

2. 10. 2015

MOTIVAČNÍ SETKÁNÍ

PIZZERIE
- MASÁŽ

PŘEDSTAVENÍ SE

PRAVIDLA

Bylo nás tu docela hodně, skvělá
atmosféra, obhaceni' regjémne'
s ostatními dvěma rodinami & Marta

když sem tu pizzaron při masáži měl
jsem na ni chuť.

žába

Tapica byla fajn **MARKY!**

PERFEKTNÍ

SUPER

100%
LMB

2. Setkání

datum: 16.10.2015, 15:00 – 16:30

téma: Bezpečí

Na setkání dorazily všechny tři vybrané rodiny. U rodiny R1 však dorazili pouze tři členové rodiny, z důvodu nemoci chyběl Karel. Počet účastníků setkání: 8

Setkání jsme započali **úvodním kolečkem**, každý řekl, jak se má, co nového se během posledních dvou týdnů přihodilo atd. **Rodiče měli tendenci mluvit za své děti, především rodiče R2, R3. Samotné děti pak mluvily s ostychem, řekly jen pár vět.**

Rodina (R1): Tato pěstounka, která chodí na setkání se třemi dětmi, oproti ostatním rodičům svým dětem nechává více prostoru. Desetiletá dívka se však styděla, odpovídala nám jen na otázky, moc toho neřekla. Zato desetiletý chlapec se rozvykládal. Jedná se o chlapce, kterému jde před jeho vadu řeči hůře rozumět, je však živý, nebojácný a někdy až moc aktivní. Jedná se o chlapce se syndromem ADHD, o jehož projevech jsem se zmínila i při popisu 1. setkání.

Rodina (R2): Pěstounka působí klidně, celkově se během běžné konverzace před skupinou a v přestávkách moc neprojevuje, pokud však dostane slovo, docela se rozvykládá a často odbíhá od tématu. Když jsem se této pěstounky zeptala, jak se má a co je nového, začala mluvit o tom, jak se má její vnučka, téměř vše řekla za ni. Dívka pak nevěděla, co říct, jen se usmívala, doslova se culila, přitom vrtěla hlavou. Zeptala jsem se jí, co dostala na narozeniny, jelikož její pěstounka nám sdělila, že měla dívka narozeniny. Dívka mi odpověděla, že zatím ještě nic, že budou její narozeniny slavit až o víkendu.

Rodina (R3): Chlapec působil nervózně, při mluvení měl svoji pravou nohu opřenou o levou nohu své matky a s nohou kýval. Sdělil nám, že se na setkání těšil, dále že má dočasně novou osobní asistentku, která je celkem v pohodě. Večer bude s maminkou péct koláč, zítra totiž půjdou navštívit jeho původní paní asistentku, která je nyní nemocná. Chlapec vypadal, že se na zítřejší návštěvu těší, usmíval se. Vše zmíněné však nesdělil chlapec sám, neustále pokukoval po matce a ta ho doplňovala.

Warm-up: zaměřeno na pohyb a oční kontakt

Tato aktivita zaujala mnohem více děti než pěstouny. Děti byly veselé, do techniky se s nadšením pustili, byly spontánní. Rodiče si nebyli příliš jisti, pravděpodobně se styděli provádět pohyby a přehánět mimiku v obličeji, nedokázali se příliš odvázat.

1. technika: Tajuplná taška

Účastníci byli vyzváni, aby si vybrali předmět, který v nich vzbuzuje pocit bezpečí.

Rodina (R1):

Chlapec (7 let): hračka – panáček hrající na klavír

„Mám hračku. Maminka hraje na klavír. A už se těším domů.“

Dívka (10 let): knížka

„Já jsem si vzala knížku, protože každý večer si doma všichni sedneme ke stolu. Máme takový rituál, že každý večer si společně čteme z knížky. Všichni jsme spolu.“

Pěstounka: postavička andílka

„Já mám symbol bezpečí anděla strážného. Co k tomu dodat.“

Rodina (R2):

Dívka: kulatý náramek

„Jako že máme rodinu v kruhu.“

Pěstounka: postavička slona

„Já jsem si vybrala slona, protože se říká, že sloni přináší štěstí. A slon jako zvíře chrání ty ostatní. Vyvolává ve mně pocit bezpečí, jako v té rodině.“

Rodina (R3):

Pěstoun: hračka – vláček

„Mně tato hračka připomíná mé dětství a taky časy, kdy byli kluci ještě malí. Byla to taková úplně jiná doba, byli jsme spokojenější než teď, nebylo tolik nervů. Bydleli jsme na dědině a nemuseli jsme se bát děti někam pustit. Rychle to uteklo.“

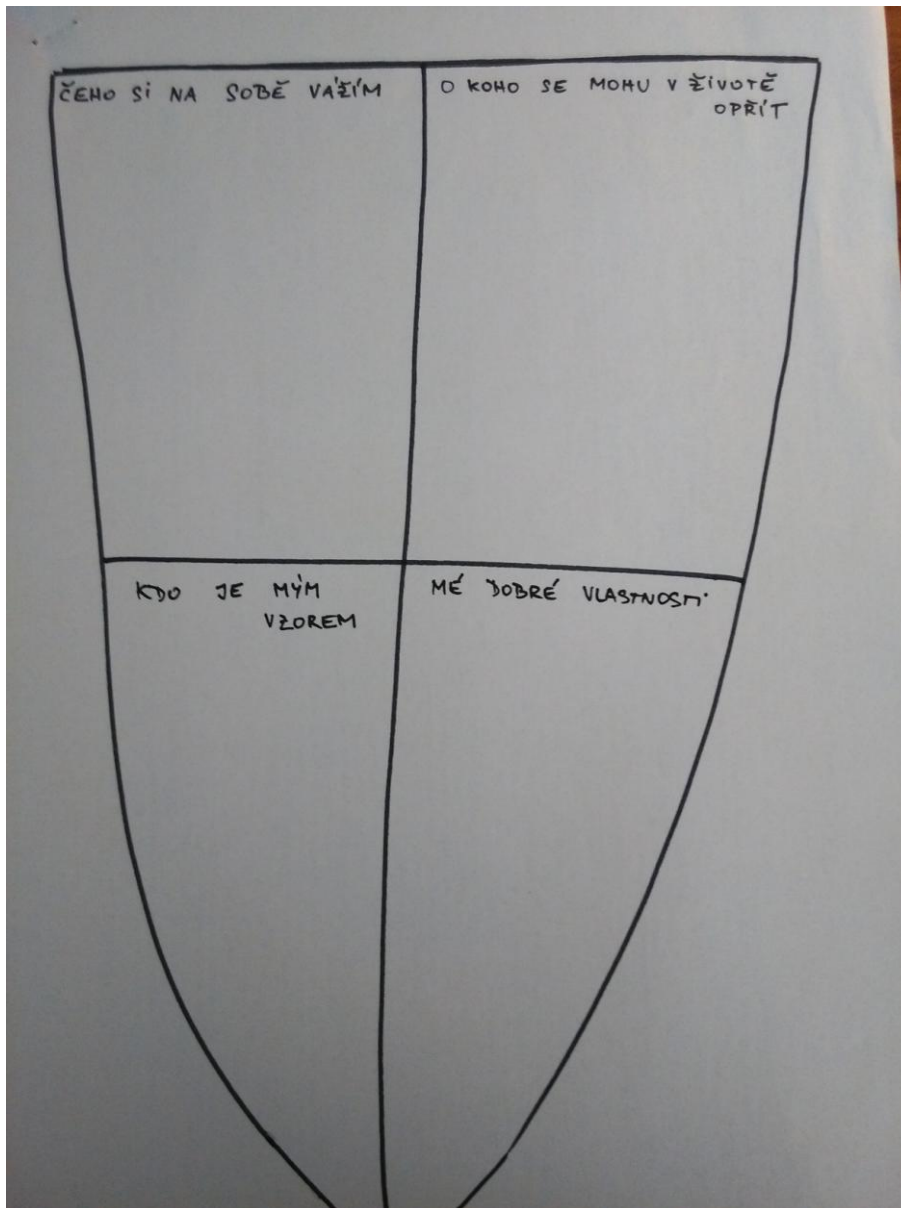
Pěstounka: polštářek

„Já mám polštářek, protože mi to připomíná chvíle u nás doma a to je večer, kdy jsme všichni v pořádku, jsme v bezpečí. Všichni jsou doma, je klid, pohoda, nemusím se nervovat, že se někomu něco stane. Ten den už je za námi, vše je v pořádku.“

Chlapec: dřevěná vařečka

„Mám vařečku, protože mi to připomíná domov, kde je vždycky navařené, rodiče se tam o mě vždycky postarají.“

2. technika – Tvorba ochranného štítu

Reflexe této techniky proběhla u jednotlivých rodin individuálně.

Účastníci si mohli vybrat, zda budou do rytířského štítu kreslit, psát či obojí. Pouze účastníci z rodiny (R1) do štítu i kreslili, ostatní účastníci štít vyplňovali jen slovně. První tři pole si každý účastník vyplnil sám. Ve čtvrtém poli štítu byl prostor pro celou rodinu. Každý z rodiny zde mohl napsat dobré vlastnosti člena rodiny, jemuž konkrétní štít patřil. Instrukci, aby si pěstoun a dítě navzájem nabarvili prsty, u každého prstu vyzdvihli kladnou vlastnost toho druhého, prsty pak obtiskli do čtvrtého pole a vyslovené dobré vlastnosti si zde připsali,

neslnila žádná rodina. Uvažovala o tom jen dívka z R1, ale pěstounka jí to nedovolila, jelikož dívka měla ekzém. **Všichni účastníci tedy čtvrté pole štítu vyplnili pouze slovně. Nakonec se však jevílo, že i přes absenci kreslení a vodových barev měla tato technika pro rodiny určitý význam, a to především vyslovením dobrých vlastností a oceněním jednotlivých členů rodiny.** Níže je vypsáno, co měli účastníci ve svém štítu napsáno od členů své rodiny:

Rodina (R1):

Pěstounka: tvořivá, skvěle vaří, dobrotivá, nápomocná

Dívka: umí nadchnout, kamarádká, ráda se rozdělí, krásně hraje na flétnu a klavír, umí odpouštět

Chlapec: skvěle se orientuje, dobře umí řídit kolo, má rád lidi, kamarádký

Rodina (R2):

Pěstounka: hodná, milá, pracovitá, spolehlivá, veselá

Dívka: milá, hodná, snaživá, kamarádká, někdy moc důvěřivá.

Pěstounka byla nadmíru překvapená, že ji dívka takto vidí. Měla jsem pocit, že to ani nečekala. Zeptala jsem se jí: *Co ve vás vyvolalo to, co o Vás Monča napsala?*

P: No překvapila mě tím, že mě tak vidí, protože někdy mě vytočí.

Rodina (R3): Během této techniky se rodina poměrně nudila, měla splněno dříve než ostatní. V průběhu této aktivity jsem si všimla, že účastníci z této rodiny neradi malují. Dle mého názoru je technika příliš nebavila. V závěrečné reflexi mi tuto domněnku i potvrdili. Pěstounka kreslí ráda, ale pěstoun a chlapec kreslí neradi. Chlapec sice kreslí rád, ale nebaví ho, pokud má zadané konkrétní téma.

Pěstounka: pevné nervy, řešení problémů, řešení problémů, dělání blbostí kdekoli a kdykoli, stará se o rodinu, je hodná, přísná, velmi pracovitá, obětavá

Pěstoun: dobrosrdečnost, pracovitost, je hodný, učenlivý

Chlapec: ve 4. poli štítu neměl nic napsáno, prý nechtěl, aby se mu tam něco psalo.

Zhodnocení setkání z pohledu autorky:

Pro dnešní setkání jsem měla připravený časově náročnější program. Vše se stihlo, proběhlo i závěrečná reflexe dílčích aktivit, avšak této reflexi bylo věnováno méně času než jsem měla původně v plánu. Menší prostor pro závěrečnou reflexi byl nepochybně z důvodu většího počtu účastníků, avšak taktéž nabitým programem setkání. Počet účastníků setkání: 8

2. SETKÁNÍ

KONEC ŘÍJNA
~~2018~~

TÉMA: BEZPEČÍ

RYTIŘSKÝ SÍT

TAJUPLNÁ TAŠKA
- RŮZNÉ PŘEDMĚTY

~~Bezpečí~~
Bylo to Super!

Téma bezpečí mě zaujalo
jela

Ještě doma jsme si
povídali o tom,
jak je to pro každého
člověka, malého
i velkého důležité
- mít pocit bezpečí.
Když jsem sehnala její dětem
vždy s bezpečím
Ustava

97%
Super
Gruclín
a

3. Setkání

datum: 16.11.2015, 15:00 – 16:30

téma: Hra a dotek

Na setkání dorazily všechny tři rodiny v plné sestavě. Počet účastníků setkání: 9

Náplní tohoto setkání byl

Dramaterapeutický projekt Cesta dřeva, jehož autorkami jsou Mgr. Jana Šilarová, Mgr. Lenka Šilarová.

Projekt byl přizpůsoben tak, aby spolu mohli co nejvíce pracovat pěstoun – dítě ve dvojici. Tento projekt je typický především používáním doteků

Z dnešního setkání mám velice smíšené pocity. Řekla bych, že se setkání příliš nevydařilo, neprobíhalo tak, jak jsem očekávala, že bude probíhat. Mám pocit, že obsah setkání účastníkům příliš nevyhovoval. To je první vysvětlení, které mě napadá. Na druhou stranu se na dnešním setkání objevilo i několik omezení a limitů, jejichž existence dle mého názoru značně narušila průběh setkání. Tím prvním byly negativní projevy v chování Ondry. Jeho pěstounka mě ještě před začátkem setkání upozornila, že Ondrovi dnes zapoměla dát prášek, že je dnes hodně divoký, což se projevilo hned v úvodu setkání. Na dnešní setkání jsem účastníkům nabídla malé občerstvení, donesla jsem oplatky. Ondra se ochotně ujal talíře s oplatky a nabízel je všem účastníkům. Když účastníky s talířem oplatek obcházel podruhé, tak se v závěru rozčílil, jelikož si poslední oplatek chtěl vzít on sám a nechtěl ho dát své sestře. Poslední oplatek tedy vzal, v ruce ho rozdrtil a hodil ho doprostřed kolečka. Byl poměrně agresivní, trucoval a křičel. Tyto projevy v chování Ondry provázely celé setkání, což průběh setkání značně ovlivnilo. Pěstounka dítěte byla nervózní, já jsem byla nervózní, ostatní účastníci byli nervózní. Pěstounka s Ondrou na chvíli odešli, ale vzápětí se zase vrátili. Ondra byl chvíli klidný, ale po nějaké době se zase začal projevovat. A tak se to opakovalo celé setkání. Nevěděla jsem, jak reagovat, nicméně jsme s programem postupně pokračovali. Ostatní děti však byly taktéž nadměru neukázněné. Jirka byl nepozorný, dělal „kravinky“ a strhl k tomu i ostatní děti – Marka a Báru. Jediná Natka zůstala klidná. Dalo by se říct, že aktivita probíhala poměrně poklidně a „tak jak má“ jen u dvojice Natka – její pěstounka. Ostatní dvojice aktivitu prováděly, avšak příliš se nesoustředily, nevěnovaly jí dostatečnou pozornost, což bylo pravděpodobně dáno aktuálním rozpoložením dětí. Dramaterapeutický

projekt jsme nakonec dovedli k závěru, avšak měl trvání pouhých cca 50-60 min, oproti předpokládaným 90 min.

Závěrečná reflexe setkání:

Rodina (R3):

Pěstoun: „Dneska to pro mě byl relax, trochu jsem utekl z toho shonu v práci.“

Autorka (A): „Takže vy říkáte, že to pro vás byl dneska relax? Já jsem jen malinko špatná z toho, jak to dnešní setkání proběhlo, trochu zmatek.“

Pěstounka: „Ale to byste si zvykla. Nesmíte si to tak brát. My jsme tohle zažívali doma taky.“

Pěstoun: „Ještě horší to někdy bylo. Toto je nic. Daleko horší věci dělal Marek, když byl mladší.“

Marek: „Přineslo mi to trochu relax od školy, akorát tady Petřa dělal blbosti (smích).“

Rodina (R2):

Pěstounka: „No já tohle prožívám občas doma, když dceři hlídám druhého syna. On má taky ADHD.“ (Biologická dcera - matka Natky - čeká další miminko a je v rizikovém těhotenství. Zatím je doma, ale často chodí po doktorech.) „Takže na jednu stranu jsem ráda, že jsem dneska tady, ale na druhou stranu jsem myšlenkami doma, co se u dcery zrovna asi děje.“

Natka: „Bylo to dobrý, akorát Ondra zlobil.“

Rodina (R1):

Bára: „Dneska to tady bylo dobrý. Některý věci se mi nelíbily.“

A: „Který třeba?“

Bára: „Ondra. Ale jinak dobrý, jinak se mi to líbilo.“

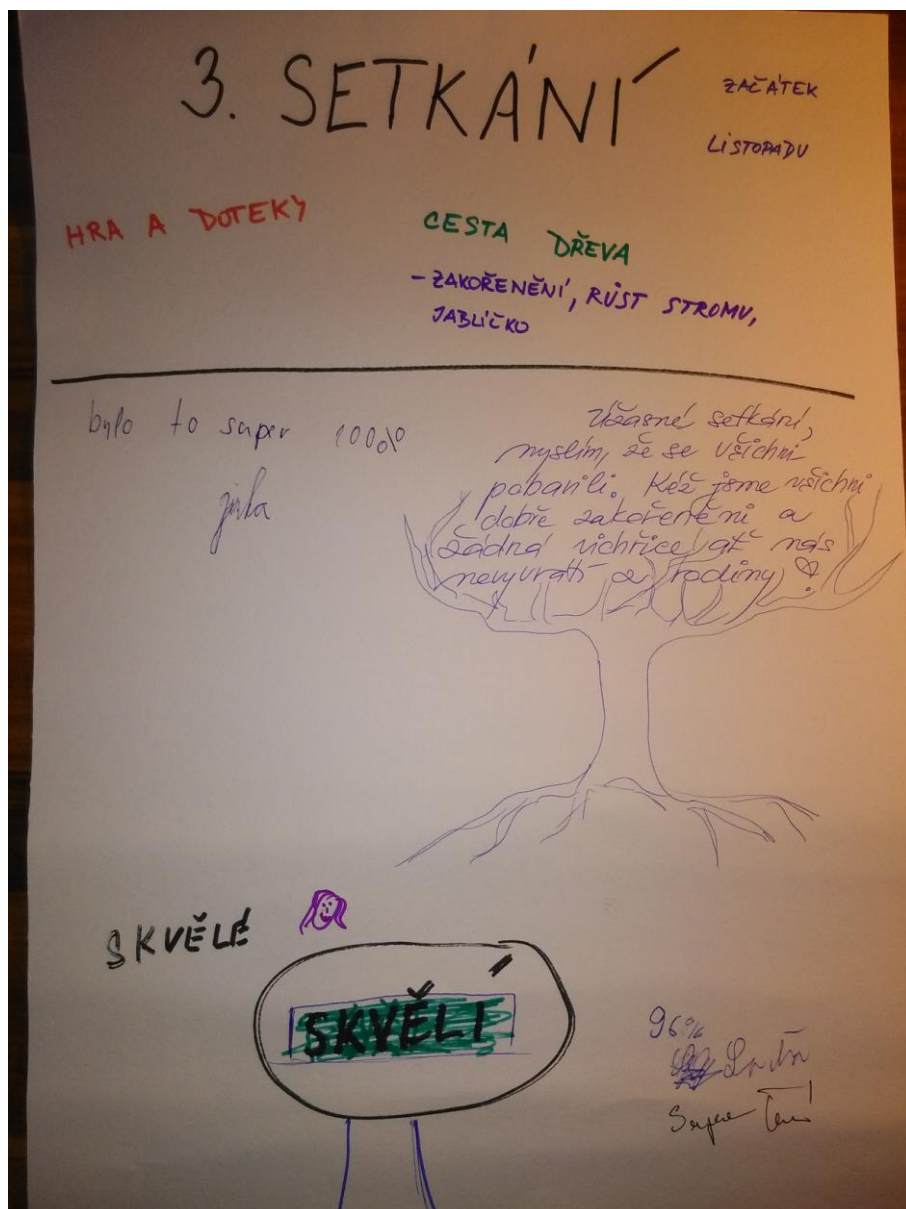
Karel: „No, mě se tady líbilo, odnesl jsem si sváču – jablko (smích). A bylo to dobrý s tím dřevem i s těma stromami i s tím vzrostlým stromem.“ (Karel chodí do dramatařáku)

A: „Mě teda moc nepřišlo, že by tě to bavilo. Nebo aspoň to na tobě nebylo vidět.“

Karel: „No, mě to chvíli baví, chvíli zase ne.“

Pěstounka: „Mě mrzí ten Ondra, omlouvám se.“

A: „To je v pořádku.“

4. Setkání

Jak již bylo řečeno, čtvrté a páté setkání proběhlo dvakrát, z důvodu individuálnějšího přístupu bylo nutné rodiny rozdělit do dvou skupin. Náplň setkání u obou skupin však byla přibližně stejná. Vždy byla u obou skupin použita stejná stěžejní technika, setkání se někdy lišila jen úvodem a závěrem setkání, kdy se bral ohled na jednotlivé účastníky, na jejich oblíbenost či neoblíbenost jednotlivých prostředků, pomocí nichž setkání probíhalo, máme na mysli výběr mezi aktivitami zaměřenými na pohyb, malování či jen diskutování.

1. skupina – (R1)

datum: 6.12.2015, 15:00 – 16:30

téma: Komunikace

Vytváření společné mapy nálady a pocitů.

Bára: namalovala nápaditého smajlíka (pravý dolní roh), který měl „nemocné oči“, Barča byla po nemoci. Smajlík byl celý fialový („promrzlý“). Místo nosu namalovala srdíčko, protože prý byla ráda, že už je zdravá.

Karel: namaloval duhu, měl radost ze školy a těšil se na vánoční besídku

Pěstounka: srdíčko

Ondra: malý obrázek mezi duhou a smajlíkem, představoval počítačovou hru, Ondra se těšil domů, až bude hrát tuto hru

Ondra byl na dnešním setkání o hodně klidnější než na minulém. I přesto byl po celou dobu neposedný, což však bylo normální vzhledem k jeho diagnóze: ADHD. Na společnou mapu nálady a pocitů namaloval svůj obrázek, ale pak utekl z kolečka a kreslil si na tabuli. Do následující aktivity (Zrcadla) se mu moc nechtělo, avšak nakonec se zapojil, asi kvůli tomu, že dostal jako první prostor k tomu, že on bude ten, kdo bude určovat pohyby.

Zrcadla

První dvojice: Barča, Ondra

Barča byla zrcadlo, opakovala Ondrovy pohyby. Z počátku se Ondra hodně snažil, soustředil se. Vypadal, že se mu to líbí, když ho někdo zrcadlí, když může určovat, co bude druhá osoba provádět (Barča). Nejdříve začal sám, bez instrukcí, s malými pohyby, poté začal dělat větší pohyby, nakonec běhal po celé místnosti. Nevydržel u aktivity příliš dlouho, což jsem předpokládala.

Druhá dvojice: pěstounka, Karel

Pěstounka určovala pohyby, po chvíli se ke Karlovi, který opakoval pohyby pěstounky přidal i Ondra. (Ondra potřeboval být neustále v pohybu, pořád něco dělat, nevydržel chvíli posedět a pozorovat ostatní. Typické projevy ADHD.)

Další dvojice: opět Bára, Ondra, ale teď si vyměnili role

Být zrcadlem se Ondrovi příliš nedařilo, pohyby nedokázal provádět současně s Bárou, byl pomalejší. Po krátké chvíli ho to přestalo bavit.

Rodinné minové pole

Uvedení tématu komunikace: Jak u vás doma probíhá komunikace?

To se nám příliš nedařilo. Účastníci často utíkali od tématu. I přesto uvedu, co v této části setkání účastníci uvedli:

Bára: „Vždycky u večere máme zvyk, že se sejdeme a vykládáme si, co jsme ten den zažili, povídáme si, co bude zítra. Je to dobrý, mě se to líbí. Někdy se před večerí popereme (smích).“

Karel: „Někdy je u nás moravská válená, jakože pranice, že se pereme (smích), ale máme spolu dobrý vztah jinak.“

Pěstounka: „No, to oni se tak občas perou mezi sebou (smích). Jinak já mám ráda ty společné večery, jak řekla Barča.“

Samotná aktivita:

1. dvojice: Bára, Ondra

Prví byla navigátorem Bára. Ondru hezky navigovala. Ondra byl aktivitou docela zaujatý. Pozorně poslouchal a plnil pokyny Báry. Po cestě od startu do cíle nešlápl na jedinou minu. Ondra jako navigátor nejprve ukazoval, až po chvílce začal používat směrové pokyny. Ondrovi se aktivita líbila. Chtěl si ji zopakovat, takže si ji s Bárou ještě jednou zopakovali.

2. dvojice: Karel, pěstounka

Pěstounce a Kájovi se průchod minovým polem dařil malinko hůře než předchozí dvojici. Po cestě od startu do cíle šlápl Karel na 2 miny. Pěstounka v roli osleplého (měla zavázané oči a Karel ji navigoval) byla poměrně nervózní. Po skončení aktivity se svěřila, že v minulosti pracovala jako humanitární pracovnice v Sarajevu a má negativní zkušenost s výbuchem miny.

Závěrečná reflexe

Zhodnocení setkání za přítomnosti dětí:

Karel: „Bylo to světlý, dobrý, ale měl jsem z toho blbý pocit, kdyby to byla opravdická mina...ale mamka mě dobře vedla naštěstí.“

Pěstounka: „No já jsem právě byla taková z toho roztržitá, tak jsem i toho Jirku ne moc dobře navigovala. Mi to připadalo, že jsem se zasnila a najednou jsme byli před tou minou a říká: stop. Byla jsem z toho rozhozená. Mohla jsem to udělat líp. Zavedlo mě to zpátky na Balkám. Viděla jsem tam spoustu smutných věcí. Každá válka je odporná, škaredá.“

Bára: „Dobrý to bylo. Ondra mě dobře navigoval.“

Zhodnocení setkání bez přítomnosti dětí:

A: „Nyní bych se ráda dozvěděla, co vám dnešní setkání přineslo nebo naopak odneslo?“

P: „Kromě času mi to neodneslo nic, samozřejmě. Vždycky to něco přinese. Každý takový hračky s dětma jsou úžasný. Dozvěděla jsem se, jak umí navigovat. To, když byly menší, to byly docela katastrofálně na tom. Děti si pletly levou a pravou stranu, tak jsme to museli trénovat. Hráli jsme hodně s balónem, učila jsem je chytat balón, takový ty haptický věci. Jako kdyby to přeskočily to vývojový období. Tak jsme to museli dohánět strašně moc.“

A: „Jestli to správně chápu, tak vám to přineslo z právu o tom, jak na tom teď děti jsou?“

P: „Jó, teďka jsou daleko někde jinde, super. Jirkovi strašně pomohlo to žonglování, že on žongluje a věnuje tomu hodiny a hodiny. Moc mu to pomáhá, v té koordinaci – ruce, nohy a hlava.“

Pěstounka projevila radost. Byla potěšená informací, jež na dnešním setkání získala. Pěstounka se prostřednictvím aktivity „Rodinné minové pole“ dozvěděla, že děti, jež má ve své péči, umí hezky navigovat. Díky tomu se dozvěděla, jaká je aktuální vývojová úroveň dětí. Rozvykládala se o tom, jak katastrofálně na tom děti byly v době, kdy si je vzala do své péče.

2. skupina – (R2 + R3)

datum: 26.2.2016, 15:00 – 16:30

téma: Komunikace

Tohoto setkání se účastnily rodiny R2, R3. V rodině R3 na dnešním setkání nebyl přítomen pěstoun, ale pouze pěstounka této rodiny. Na setkání dnes tedy byli dohromady čtyři účastníci. Čtvrté setkání bylo pojato jako individuální. To jsme však zcela splnily jen u rodiny R1. Rodiny R2, R3 sice byly pouze dvoučlenné, avšak zcela individuální forma setkání to nebyla. Nicméně mohli bychom říci, že oproti předchozím setkáním bylo dnešní setkání rodin R2, R3 individuálnější povahy.

Úvodní technika „Jak se cítíš?“

Úvodní část dnes zabrala poměrně dlouho dobu, cca 30 minut. U účastníků rodin R2, R3 úvod setkání zabral mnohem více času než u rodiny R1. Úvod setkání byl v této 2. skupiny časově delší nejspíše právě z toho důvodu, že zde byly přítomny dvě pěstounky. Počet účastníků 4. setkání byl u obou skupin stejný (4 účastníci). Výjimkou však byl počet pěstounů v jednotlivých skupinách. V první skupině byla přítomna jedna pěstounka, kdežto ve druhé skupině byly přítomny pěstounky dvě.

Pěstounky z R2, R3 se v rámci úvodní techniky poměrně hodně rozvykládaly o tom, co je nového, z čeho mají radost, co je trápí, apod. Dala jsem tedy pěstounkám prostor, jelikož jsem měla pocit, že si to všechno potřebují povykládat

Všichni účastníci se podepsali pod neutrálního smajlíka.

Rodina (R3):

Pěstounka: Má se tak střídavě oblačno. Pořád má starosti s Markem, pořád musí řešit nějaké jeho problémy. Ale na druhou stranu spolu s Markem byli nedávno a po dlouhé době v kině a z toho má radost.

Marek: „Já se mám tak na půl. Ve škole jsem dneska dostal čtyřku z matiky, trojku z angličtiny. Jinak chování jak mamka říkala.“

A: „A jak se máš ty osobně? Na co se třeba těšíš?“

Marek: „Těším se, až bude hezky, že půjdu s tatškou třeba na kolo.“

Rodina (R2):

Pěstounka: Má se střídavě oblačno. Hodně mluvila o Natálce a před Natálkou, přitom se jednalo o citlivá témata. Nevím, zda to bylo Natálce příjemné?

Natálka se téměř po celou dobu, kdy babička (pěstounka) mluvila, dívala do země. Následně se pak styděla, když měla mluvit o tom, jak se má. Nechtěla příliš komunikovat.

Natálka: „Mám se dobře i blbě.“

A: „A řekneš nám, proč se máš dobře a proč blbě?“

Natálka: „Dobře, protože mi babička dala brusle.“

A: „Tak to máš určitě radost z bruslí.“

Natálka: „Ehm.“

A: „A ještě z něčeho máš radost?“

Natálka: „Ne.“

A: „A těšíš se na víkend?“

Natálka: „Ne.“

Rodinné minové pole

Uvedení tématu komunikace: Jak u vás doma probíhá komunikace?

R(3): Pěstounka uvedla, že pokud je doma špatné rozpoložení, tak si s Markem občas píšou vzkazy. Při komunikaci je dle ní důležité si na sebe především udělat čas a komunikovat tváří v tvář, udržovat oční kontakt.

Samotná aktivita:

Po vysvětlení aktivity pěstounka z R3 ihned zareagovala - nechtěla být v roli osleplého. Přála si být pouze v roli navigátora. Řekla jsem jí, že do role osleplého vstupovat nemusí, pokud nechce, že je to v pořádku. Nakonec si to však rozmyslela.

Zajímavé bylo, že Natka i Marek při této technice najednou začali být více aktivní oproti tomu, jak se na dnešním setkání doposud projevovali. Do této chvíli byli spíše pasivní. Dle mého názoru se oběma technika docela líbila. I pěstounky se do aktivity zapojily. Nejprve šla dvojice z R2, Natka v roli osleplého, pěstounka v roli navigátora. Poté přišla na řadu R3, Marek v roli osleplého, pěstounka v roli navigátora. Následně si účastníci vyměnili role. Pěstounka z R2 byla v roli osleplého, Natka byla navigátorem. A pak mě překvapila

pěstounka z R3, která si to rozmyslela. Na začátku oznámila, ať se nezlobím, ale že nechce mít zavázané oči. Neočekávaně pěstounka z R3 řekla, že by si nakonec chtěla vyzkoušet i roli osleplého. Marek i Natka si aktivitu chtěli zopakovat. Bylo jim tedy umožněno si znovu vyzkoušet roli osleplého. Jelikož měla aktivita u obou rodin velký úspěch, vyzkoušeli jsme další variantu aktivity: Obě dvojice se pokusili projít minovým polem najednou.

„Znáte se dobře?“

U této aktivity si účastníci potvrdili, tedy přesněji dvojice: pěstoun – dítě, že se znají dobře. Téměř ve všech otázkách se účastníci shodovali s pravdou. Byl zde však jeden zajímavý moment. Marek i Natka odpověděli na otázku, co si jejich náhradní rodič přeje k narozeninám, naprosto stejně. Napsali, že si jejich náhradní rodič přeje, aby byli - Marek i Natka - hodní. Pěstounky však napsaly, že si přejí mobil a oblečení.

Závěrečná reflexe.

V závěru setkání pěstounky uvedly, že dnešní setkání bylo zatím nejlepší. Aktivita rodinné minové pole se jim líbila, že si prý odpočinuli a zároveň se i zasmály. I Marek s Natálkou zhodnotil setkání pozitivně. Dodala bych, že na dnešním setkání byl oproti všem předchozím setkáním klid, děti nevyrušovali, pěkně pracovali. Aktivně se děti zapojili ale až při aktivitě „rodinné minové pole“ a při aktivitě „Znáte se dobře“. V momentech jakékoli diskuze se děti příliš nezapojovaly.

5. Setkání

1. skupina – (R1)

datum: 4.3.2016, 15:00 – 16:30

téma: Hra a doteky

Na dnešním setkání nebylo nejmladší dítě – Ondra. Počet účastníků: 3 (pěstounka+2 děti)

Úvodní technika „Jak se cítíš?“

Pěstounka: Podepsala se pod veselého smajlíka. Těšila se na nastávající víkend. Ondra odjel, takže víkend prý bude klidnější.

Karel: Podepsal se k veselému i ke smutnému smajlíkovi. Byl rád, že bude víkend a hlavně byl rád, že Ondra odjel na víkend ke své mamince, radoval se z toho. „Konečně klid, on je hyperaktiva, vždycky je ho plný dům.“ Trápil ho korzet, který před týdnem začal nosit, nemůže si zvyknout, taky ho bolela hlava zrovna.

Bára: Podepsala se pod všechny smajlíky. „No, já se mám dobře...“ Po chvíli se konverzace odvrátila k jinému tématu. Barča však po chvíli sama řekla: „No dobrý, no, takže líbilo se mi...“ Řekla si o slovo a hezky se sama rozpovídala o tom, jak se má, co se během dne událo.

Návod k obsluze přístroje

Obě děti u vyplňování návodu k přístroji nevydržely moc dlouho. Karel byl hotový cca po 5 minutách, Barča po cca 8 minutách, pěstounka chtěla více času. Pěstounka neustále upozorňovala Káju, ať to neodbývá, ať se snaží. Poté každý účastník přečetl svůj návod k obsluze. Nejvíce svým návodem překvapil Karel a to i přesto, že mu vytváření návodu zabralo tak krátkou chvíli (viz následující obrázek, pod obrázkem přepis, jelikož je písmo chlapce hůře čitelné).

Návod k obsluze přístroje

Název a typ přístroje: rozesmívací robot

Jak přístroj funguje: rozesmívá lidi, pomáhá proti depresi.

Co mu prospívá (Jak se ke němu mají lidi chovat):

co nejlíp být na něho laskavý a jsi přisáhl

Co mu škodí (Jak se k němu lidi nemají chovat):

ne moc řvát, , vyky na počkání ho dát do opravy

Když se přístroj rozbije, co se s ním má dělat:

~~dat na reklamacii~~ porouchá se stačí rozesmívací robot když se por

Co přístroj potřebuje, aby dosáhl maximálního výkonu:

hodně přátel a aby ho měli rádi, hodně přátel a aby ho měli rádi,

Jaký výkon je potřeba, aby nedošlo k poruše:

všechny věci vypnout a když se rozesmívací robot mrt přemůže
s
nichto ho dít vyspat,

Název a typ přístroje: rozesmívací robot

Jak přístroj funguje? rozesmívá lidi, pomáhá proti depresi“

Co mu prospívá (Jak se ke mně mají lidé chovat): co nejlíp, být na něho laskavý i přísní

Co mu škodí (Jak se ke mně lidé nemají chovat): ne moc řvát

Když se přístroj rozbije, co se s ním má dělat: když se rozesmívací robot porouchá, stačí dát do opravy na počkání

Co přístroj potřebuje, aby dosáhl max. výkonu: hodně přátel, aby ho měli rádi

Jaký výkon je potřeba, aby nedošlo k poruše: vždycky večer vypnout a když se rozesmívací robot přemůže, nechte ho dýl vyspat

Pěstounka vypadala velice překvapeně. Dle mého názoru nečekala, že se Karlovi návod k obsluze přístroje takto vydaří. Navíc se jednalo o projektivní techniku, takže Karlův návod k obsluze měl i poměrně velkou výpovědní hodnotu o něm samotném. Pěstounka: „No, to je úžasný! No, to je nádherný!“

Servis pro všechny druhy přístrojů

V roli přístroje se postupně vystřídal všichni účastníci. Z počátku bylo při této aktivitě naprosté ticho, Karel se však občas „pochechtával“. Ke konci aktivity už účastníci hodně mluvily, děti se moc nesoustředily. Dle mého názoru měla aktivita i přesto svůj význam. Při této aktivitě jsem si všimla, jak se k sobě navzájem chová Barča s Karlem. Bylo možné pozorovat jejich sourozenecký vztah. Objevily se zajímavé momenty. Barča např. řekla, že kdo ji bude škrábat na zádech, tak dostane pusku, ale pusku že dostane jen pěstounka, Karel ne. Karel zase při zhodnocení aktivity řekl, že mamka ho masírovala lépe než Bára.

Barča: V roli přístroje vypadala spokojeně, masáž si užívala, pokojně se usmívala. Při masírování pěstounky a Káji byla citlivá.

Karel: V roli přístroje se neustále kroutil, smál se a vydával zvláštní skřeky. Měla jsem pocit, že mu to není příliš příjemné, avšak mohlo to být i tím, že ho to lechtalo, možná mu při masírování vadil korzet. Na mou otázku, zda se mu to líbilo či nelíbilo, neodpověděl. Když společně s pěstounkou masírovali Barču, tak se Karel v polovině z ničeho nic zvedl a odešel na toaletu.

5. SETKÁNÍ

BŘEZEN

PŘÍSTROJ
- JAK S NIM ZALHAŽET

DOŤEKY - MASÁŽE

bylo to vážně 100%

strašně mi to pobavilo
jaka

Haptická, smítková
terapie - moc prima
karta

97% lidí

DOBŘE !!

SKVĚLÉ -
čirou

Doslovná transkripce rozhovorů

Rozhovor č. 1

- rozhovor s pěstounkou z rodiny č.1 (R1)

A: Jak si celkově vnímala setkání, která byla realizována?

R: (odkašlání a odmlka) No, **bylo to moc fajn, taková dobrá atmosféra, že ty děti to jako přijímaly, že nebrblaly, že tam musí chodit nebo tak.** Sice jako by někdy šly radši na bazén. Bára: „Ale já jsem chtěla jít na bazén.“ A já říkám: „Ale ne, máme tam Markétku.“ Bára: „Jó, Markétku, tak to jo.“ Jako **ty jsi taková osobnost, oni tě mají hrozně rádi, to je důležitý.** Aa, hm, **akorát ten Ondra, když tam byl, tak to nás trošku vykolejilo, protože měl takový ty svoje, nedostal ten prášek.**

A: Hm, to se stane, to je v pohodě.

A: Druhá otázka, pokud by ses zamyslela, alespoň zhruba si vzpomněla na ta jednotlivá setkání, co jsme dělali, tak jestli bys mi mohla říct, co ti ta setkání přinesla, jestli tě nějakým způsobem obohatila a nebo naopak jestli vnímáš i nějaká omezení těch setkání?

R: (dlouhá odmlka) Počkej, já bych musela vzpomínat. (odmlka) No, **každopádně jsem si uvědomila, že je důležitý dělat věci spolu. Já se o to snažím, jo.** Třeba to sázení na zahrádce. Tak já říkám: „A jdeme na zahrádku a všichni.“ Aby se taky něco naučily. Je to strašně důležitý. Já jsem se svým dědečkem prožívala tady tohle. On mě naučil strašně moc věcí v životě a hrozně ráda jsem s ním spolupracovala. Jo. **Pokud ty děti nechtějí, jako něco tam není v pořádku, pokud nechtějí prostě něco dělat dohromady, jo. Mě trápí akorát třeba Bára s tím Karlem občas, oni jsou, i taková nenávist občas, jo, od Anetky.** On ani ne, on to jako tak trpě snáší občas, jo. Ale taky už vypění jako chlap, kolikrát si nenechá nic líbit. A jsem říkala: „Barčo, on je chlap, jako připrav se na to, že on ti může jednu vrazit, když ho takhle jako vyprovokuješ.“ On je trpělivěj, on se snaží. Tady máme takový ty metody boje proti blbcům. (Ukazuje na papírek na ledničce.)

A: Já vím, už si mi říkala.

R: A tak jsem říkala: „Jirko, ignoruj to. No, podívej se, přečti si to tam.“ Protože Bára má v sobě asi ten gen, jak jsme byli na té přednášce, ten gen agresivity. Že ona se nezdá, ona má tmu před očima, a ona zuří, ona je schopná rozbít dveře, jo, třískat něčím. Vzala kámen, ona

sbírá ty drahé kameny, tak vzala ten šutr a v koupelně bušila tady do toho skla. Říkám: „Báro, už si rozbila dvoje dveře, to stačí.“ **Takže jako snažím se co nejvíc věcí dělat s nima dohromady, vaříme spolu a tak.** Protože přijít si k hotovému, jo. Já obědy nevařím, protože oni chodí do školy do jídelny. **Večere nebo když něco uvařím, tak děláme spolu a u toho oni se taky učí a co nejvíc se snažím dělat s nima.**

A: Takže jestli jsem to správně pochopila, tak sis na těch setkáních uvědomila, jak je důležité dělat věci spolu.

R: Jo, **dělat věci dohromady.** Ono je to jednodušší. Moje kamarádky to tak dělají: „No, já bych se s nima neotravovala, to mám desetkrát rychlejší, když si to udělám sama. Říkám, no jo, ale vychovávají človíčka neschopného samotné existence. Oni potom, v sedmnácti si potom neumí ukrojit třeba chleba ty děti, jo. Oni si musí umět nachystat jídlo a tako, jo, musí třeba umět už něco uvařit.

A: Ehm, rozumím, Děkuju. A ještě bych se chtěla zeptat. **Co setkání přinesla tobě, jako pěstounce, tvojí rodině? V čem to třeba obohatilo vaši rodinu, jaký to mělo na rodinu vliv, jestli vůbec to nějaký vliv mělo.**

R: (dlouhá odmlka) To je podobný jako ta otázka předtím.

A: Je to podobný, no. Tahle otázka je víc soustředěna na to, co ta setkání přinesla konkrétně tobě, jako pěstounce a vaší rodině.

R: **No, že jsem mohla pozorovat, jak oni se chovají.** Třeba když jsou na ISIS ve skupince, tak my tam nejsme, že. **No, tak jestli spolupracují nebo tam ta Bára si drží od těla toho Karla.** Ona třeba řekla: „On mi chytl na talíř a jde si ho vyměnit.“ Že se dotkne něčeho a to je vrchol teda.

A: Takže si mohla pozorovat to, jak se dětska chovají, jak spolupracují v těch skupinkách.

R: Ehm. **Že tam se Bára ovládala.** (smích) Nedávala to tak najevo jo tak.

A: Takže tě to možná i překvapilo? Když víš, jak se chová doma a na skupinkách, že se umí ovládat.

R: Jo, umí se ovládat, když se k tomu dokope. **Nebo takový ty haptický věci, jo, nějaký doteky a tak.** Ona přijde: „Mami, já potřebuju obětí!“ (smích) Se mnou by se objímala pořád. Říkám: „Tak Kájovi dej obětí.“ (smích)

A: Ehm. Děkuju. A dále bych se zeptala. Vnímáš i nějaká omezení toho, že jste se setkání účastli?

R: **No, tak žádný omezení. Já jsem nevnímala žádný omezení.** To bylo naopak bezva, že tvoříme spolu, tam ty obrázky. **Tak jsme si jako hráli spolu, jo. My jsme zvyklí trávit spolu spoustu času, víkendy a tak jako snažím se, aby to měli zajímavý.**

A: Takže říkáš, že omezení žádná. A pozitiva, že je to super, že jste to dělali všechno spolu, ty věci.

R: **No, jako že spoustu věci jsme se dozvěděli o sobě taky.**

A: Dobře. Ještě bych se chtěla zeptat, protože první tři setkání proběhla skupinově, že jste byly všechny tři rodiny dohromady a ty další dvě setkání už proběhla individuálně. Původně jste měli být všichni dohromady, ale pak jsem vás rozdělila kvůli individuálnějšímu přístupu. A chtěla jsem se zeptat, co ti víc vyhovovalo, jestli skupinová nebo individuální setkání a **jaká vnímáš pozitiva a omezení skupinových a individuálních setkání?**

R: **Obojí byly skvělé. Tam jsem si uvědomila, na tom prvním společném, jak od Marka ta maminka, ona tam naplno řekla před ním takové věci, které já bych v životě před dětma neřekla, takhle mě připadá, že ho strašně shodila toho kluka.** Hm. Že ji prostě zbil nebo že má ty záchvaty vzteku, že třeba se nezná, že co dělá ve škole a doma, že si na ni dovoluje, že ji třeba dal facku nebo co. Jako to by si měli vyřídit v rodině. **Jako kdyby tam byli samí dospělí, tak neřeknu, ale před těma dětma, jak oni se na něho potom dívají, jak ho berou v kolektivu.** No. Nebo naopak to může někoho začít inspirovat, že si bude taky dovolovat potom na rodiče potom jo. Že slyší, že se normálně o tom mluví, tak si řekne: „No nic se mu nestalo, tak já to zkusím taky.“ To se mělo asi dopředu, že tam nebude vytahovat takové věci, který třeba někoho poníží nebo tak. To mě teda fakt jako docela zarazilo, že ona tak naplno to řekla.

A: Takže vás zarazilo, že ta paní (z rodiny R3) toho Marka ponížila takhle před ostatníma.

R: No. Ehm. A on zřejmě je na to zvyklý. Já nevím, třeba Karel by se asi rozbřečel, kdybych takhle o něm něco mluvila nebo Barča by asi na mě koukala, co to říkám, proč to říkám. My si vždycky vyřídíme doma tady tyhle věci všechny. **Jako tobě to klidně řeknu nebo těm psychologům nebo těm odborníkům. Ale jako před těma dětma to tam říkat, to mi připadalo jako dost zcestný.**

A: Aha. Jo. Takže to budou asi ta omezení těch skupinových setkání.

R: **To bylo trochu negativní, to se mi nelíbilo.**

A: **Mohli jsme to na začátku více ještě ujasnit, že se takové věci nebudou vytahovat.**

R: Já jak jsem odcházela, tak jsem jí to říkala. „Vždyť on se musí cítit hrozně.“ A ona říkala: „On se necítí hrozně, on to bere jako, to ho neznáš“ Já nevím, každý má přece nějaký cit v duši, když ho někdo takhle shodí před ostatníma. Takový primitiv zase není, on určitě nějakou inteligenci má svoji.

A: **Ehm. Řekla si teda to omezení a pozitivum si řekla, že je to super nebo jako že obě ty formy že byly úžasné. A ještě k tomu individuálnímu, když jste pak byly jako samotná rodina?**

R: Tak jo. **To jsme se tak jako mohli víc odvázat že a bylo víc času.** (smích) **Ale to skupinový taky dobrý zase.** Aspoň jedno nebo dvě byly?

A: Tři byly dokonce.

A: **Dobře. Byla podle tebe tato setkání vhodnou doplňkovou podporou pro rodiny s dětmi v NRP?**

R: Ehm. **Určitě. Možná by to stálo za to něco takového udělat na tom setkání ISIS.** Každý je rád, že si oddáchnou od těch lumpíků a děti od nás, že to mají zvlášť. Ale třeba aspoň jednou udělat takhle, já bych to i navrhla, že by to mohli třeba na tom letním setkání, tam je víc času, **třeba že ty studenti by nachystali něco pro rodiče s dětma dohromady.** I když tam jsou takový ty orientační nebo venku v přírodě, ale to není ono. **To jako normálně skupinu, když mají ty děti, ale tam by nebyl asi prostor pro tolik lidí, že třeba tři rodiny vzít že jo někam, že by dělaly společně zase někde. No, bylo by to zajímavý.**

A: Takže jestli to správně chápu, tak na těch pobytech se dělají nějaký takové aktivity, ale je to skupinově.

R: Jo, my máme svoje, školení a tak a děti mají svoje taky.

A: Jo, ale vím, že právě se dělaly i nějaký aktivity, jak se vytvářely ty, tn, jak jste sbírali ty fazole a různé věci a vytvářeli jste z toho potom nějaký ten ornament. Byla jste tam?

R: Jo, tak to jo.

A: Ale už je to takový hodně skupinové, že to není moc individuální, že?

R: Ehm.

A: Jo. Dobře. **A ještě bych se zeptala, jestli bys doporučila tato setkání i dalším náhradním rodinám? A pokud ano, tak proč?**

R: **No, určitě. (smích) Protože někdy třeba nemají rodiny na sebe čas vůbec. Já na to strašně dbám, abychom se vždycky setkali aspoň večer aspoň u stolu,** protože jsou ty kroužky odpoledne. **Některé rodiny jsem zjistila, tak jsem se bavila s některýma, oni nemají vůbec čas jako být pohromadě.** Říkají: „Tak každý si tam vezme něco z ledničky, tam si něco vezme a nají se.“ **To je strašně důležitý, jo, ty večery společný.** My si vždycky světýlka si tady rozsvítíme, popovídáme si nebo si něco hezkýho přečteme. A já jsem se tak bavila s těma maminkama „No blázníš, kde na to máme brát čas.“ Je to hrozná škoda. **Tak je to aspoň trošku dokope, že něco dělají společně a oni si to uvědomí, o co přichází, že se něco navzájem o sobě dozví třeba.**

A: Takže bys to doporučila i ostatním rodinám?

R: Určitě, no.

A: **Super. Teďka tady mám ještě takovou poslední hlavní otázku a pak už nějaký takový jenom doplňující. A v té poslední bych se tě chtěla zeptat nebo poprosit tě, aby ses pokusila popsat podobu a charakter vzájemného vztahu mezi tebou a dětskama. Jaké mezi sebou máte vztahy?** Můžeš to vzít globálně nebo zvlášť, záleží na tobě. **Jaká je podoba a charakter vzájemného vztahu?**

R: Tak já začnu u **Karla.** Karel třeba je takovej, má respekt, úctu, chová se tak jako gentleman už teďka, začíná se chovat jako gentleman, že otevře dveře a tak nebo „nechceš, mami, pomoci?“ Jo. To je hezký. Dřív byl takovej trošku jako buran. Nedochozela mu spousta věcí. Třeba se vrhl vždycky do dveří jako první. Říkám: „Karle, tak máš tady mámu a sestřičku, takže co uděláš?“ „Aa, pardon, tak běžte, jo, jo.“ A teďka už jako: „Prosím.“ Tak se to naučil. Takový hezký vztah máme. **S ním se dá domluvit, občas mě taky naštvete nebo on si to zase vynahrazuje ve škole.** Jo, tady se s ním domluví, to jako v pohodě, není nějak, že by si na mě dovolil něco, jako vulgární nějaký sprostý. To Báře to ujede, tady normálně nadává naštvaneš.

A: Takže Karel teda, doma je v pohodě a pak si to vynahrazuje ve škole?

R: Ve škole. Učitelka pořád jako: „Dneska zase takový skřeky vyluzoval a že to nebude dělat a že tam si prostě sedne a že to nebude psát.“ Občas má takový amoky.

S **Bárou** občas se to vyostří, ona přijde zase potom: „Mami, tak se nezlob, já se omlouvám, promiň.“ Jo, jako že **se umí omluvit, to už jsem ji naučila**. Fakt jako, byly s tím hrozný problémy. „Já se nebudu omlouvat, mně je to jedno!“ „No, tak to si ubližuješ sama sobě nejvíc. Představ si, že budeš strašně zamilovaná, budeš mít úžasného muže nebo kluka a teďka mu ublížíš, něco mu škaredého řekneš a nebudeš schopna se mu omluvit. Tak jako to strašně narušuje ten vztah. To musíš se naučit. Když se to nenaučíš v dětství, budeš s tím bojovat celý život potom, jo.“ Musím si fakt říct, že všechny děti jsem naučila, aby se teda uměly omluvit, když něco udělají, jo. Bára, ona fakt jako si dovolí klidně být sprostá. **Tady mi udělala takový nádherný kalendář. To je tak krásný.** (Pěstounka mi ukazuje kalendář, který jí Bára vyrobila.) **Takže ona zase mi to vynahrazuje tady tímhle.**

A: Takže Bára občas jo takhle má nějaký amoky a potom dokáže přijít a omluvit se?

R: Dokáže to jako zase tak nějak vykompenzovat tím, že **dokáže být milá, to obětí rozdávat** a tak. **Ona je v kolektivu, ve škole, hrozně oblíbená.** Hm.

A: Tak to byla Barča. A jestli může ještě poprosit něco k Ondrovi?

R: No, **Ondra** je podobně jak Barča. **Ten je zlatíčko, miloučkej a všechno. On se dokáže pomazlit.** „Babičko, udělej mi koníčka.“ Tak ho povozím na koníčkoví. (smích) **No, a když se naštvě, tak taky se, jako. Ale zase netříská, třeba nerozbíjí věci a takový. Bára rozbila strašně moc věcí tady v baráku.** Naposledy odpadkový koš. To do něho, lehla si tady na tu lavici a kopala nohama do toho koše, tak ho úplně rozkrápala. Jsem musela koupit nový. Tak jí to zase odečtu z kapesnýho, no.

A: Hm. Takže Ondra je taky v pohodě?

R: Jo, **jako je to zase taková upřímnost, jo když to ty děti třeba dusí v sobě. Případá mi jako, že je to normální rodina, kde si každý může vylít to srdce a když je naštvaný, tak si zanádává prostě.** Tak ta Bára fakt je taková přisprostlá. Oni ti koňají to tak mají. (smích) To jsem zjistila, že ty holky, co chodí na koně, tak ony sprostě nadávají. (smích)

A: Fakt? (smích) To slyším poprvý. Děkuji.

Rozhovor č. 2

- rozhovor s pěstounkou z rodiny č.3 (R3)

A: Hned na začátek bych se vás zeptala, jak jste celkově vnímala všechna ta setkání, která jsme realizovali?

R: Eh, no, jako odpočinek, jako relax, protože my se vlastně mezi sebou známe, takže víme, že se nemusíme bát nebo mít nějaký ostych, protože my o sobě vlastně víme všechno a nějaké takové ty společné aktivity nám nevadí. My se potkáváme rádi, vlastně paní (pěstounka z R2) chodí s náma taky, R1 chodí s náma taky, takže nám to nevadí. Dětska se znají taky. Jako jo, příjemný.

A: Takže jste to vnímala jako něco příjemného, jako nějaký relax?

R: Jo, nebyl to žádný echting, že semka musí jít. Jako spíš takový odpočinek, že nemusím nic dělat, abych se přiznala. **Takové klidné odpoledne.**

R: Děkuju.

A: Pokud byste se zamyslela a zhruba si vzpomněla, co jsme na těch setkáních dělali, tak co vám to přineslo ta setkání nebo naopak odneslo?

R: **No, dnešní setkání,** abych pravdu řekla, se mně líbilo nejvíc, jako, protože se to líbilo i **Markovi. A pak se mně celkem líbilo to setkání, kde se dělala ta pizza, protože on Marek neměl celkem rád nějaký takový ty doteky nebo takový tady toto a nějak mu to jako nevadilo tady tohle,** protože je vidět, že když se do něčeho nenutí a má k tomu vlastně Marek chuť, tak že se to dá vlastně nenucenou formou vlastně toho docílit a celkem se pěkně zapojil, protože tady byl i Karel, protože viděl, že Karel to prostě dělal, tak to dělal taky. Možná, že kdybysme tady byli sami, nedělal by to, jo. **Ty stromy se mi moc nelíbily, protože se mu to zrovna nechtělo dělat.**

(respondentce zazvonil telefon)

krátká pauza

A: Takže jsme říkala, že se vám líbilo dneska to setkání, stromy že moc ne a pak jste mluvila o té pizze. Jestli jsem to dobře pochopila, že Marek normálně doteky moc nemusí?

R: Ne. **Co vyrostl, od těch 10 let, nějak nemusel takový to dotýkání a takový, neměl to rád.** Vždycky: „Nech mě a takový“. **Ale tohle se mu celkem prostě líbilo, když viděl, že to dělají i ostatní, jak viděl, že na tom nic není.**

A: Takže vás to i překvapilo, že se nechal masírovat?

R: Emmm, jo, jo, protože **pak zase chodil, že chce škrabal na zádech, že chce masírovat, což dlouho dobu nebylo, určitou dobu. Takže teď chodí. Možná že viděl, že na tom nic není,** protože vždycky říkal, že si nebude, když to řeknu normálně, hrát jak blbeček, že nebude dělat nějaký takový, ale **viděl, že se zapojili i dospělí a zapojili se i dětska, tak ho to celkem bavilo tady ta aktivita, jo, a nenutili jsme ho.** Šel do toho sám, protože viděl první Karla a když teda Karel, tak šel teda taky, že jako u toho. Takže fakt, kdyby tady byl sám, jako velký kluk jediný, že by nešel.

A: Jo, ehm. Takže to jste řekla, co vám to přineslo. A kdybyste měla říct, co vám to odneslo nebo co se vám nelíbilo?

R: Hmmm.

A: Klidně můžete říct. (smích)

R: **Vyloženě nelíbilo nee jako.** Někjaký takový ty aktivity, mě takový tohle ti nevadí, protože já hodně chodím s dětskýma ven hrát různé hry, mě ne, ale **tatínka třeba nebavilo malování, jo. To je jenom taková jedna jediná věc, protože on nerad třeba kreslí. Ale mně třeba to nevadí.**

A: Děkuju. A ještě bych se zeptala, co vám to přineslo vám jako mámě nebo vaší rodině?

R: **No, že jsme strávili odpoledne spolu všichni, protože většinou nám to nevychází.** No a jinak **Marek tady byl celkem zklidněnej, takže ty odpoledne jsem považovala za takový relax.** Takový to bylo, že já jsem se těšila a taťka se šklebil. (smích)

A: Takže taťkovi se moc nechtělo, jo? (smích)

R: Hm, jo, protože on je furt v práci a když má volno, tak já ho zase někam natlačím, že takže. Jo, já jsem to měla jako **relax, že po mně doma nikdo nic nechtěl a že byl klid,** když to řeknu takhle.

A: Další otázka. Protože první tři setkání proběhla skupinově, že jste byly všechny tři rodiny dohromady a ty další dvě setkání už proběhla individuálně. Původně jste měli být všichni dohromady, ale pak jsem vás rozdělila kvůli individuálnějšímu přístupu. A

chtěla jsem se zeptat, **co vám víc vyhovovalo, jestli skupinová nebo individuální setkání a jaké vnímáš pozitiva a omezení skupinových a individuálních setkání?**

R: **Tohle bylo lepší. Když jsme tady byli jenom s Natkou, tak Marek byl klidnej. Když nás tady bylo víc a byl tady třeba Kája a byl tady malý Ondra, tak Marek už se celkem rád přidá k těm lumpárnám a víc vyrušuje. Dneska byl hrozně hodnej, až jsem hleděla, aji se sám zapojil do toho, takže mu spíš vyhovuje, když, neřeknu, že by nesměl do kolektivu, ale když je nás tady míň, tak jak je třeba Natka, že je klidná a moc nemluví, ale zapojí se, tak Marek se s ní zapojí taky a nevyrušuje.**

A: Ale to je zajímavý, že jste říkala, že třeba u těch dotyků by před Natkou do toho nešel.

R: Před Mančou ne, protože se stydí, že je to holka. A ona je malá, ona to dělat může a on už je přece puberťák, ale Karel je taky puberťák,jo. Takže toto je zase takový. **Na takový klidný hry je dobrý, když je nás tam málo. Pokud je nějaká hra, kde se zapojí doteky a nebo se řekne, že se bude něco takového dělat, tak je zase dobrý, když je tam Karel, jeho vrstevník, kterého on zná, protože vidí, že se tady do toho zapojí, jo.** To jsem dneska hleděla, že dneska dvakrát šel do toho minového pole. Protože viděl, že Natka kývla, že jo. Ale kdyby tady byl třeba Karel a řekl: „Já do toho nepůjdu.“ Tak se vsad'te, že Marek by nešel taky. Jo, **Marek je hodně ovlivnitelný.**

A: Aha, jo. Ještě jestli se můžu vrátit k té otázce. Já jsem se chtěla zeptat, jaká jsou pozitiva a omezení těch skupinových a individuálních?

R: **Pozitiva, když je nás tady míň, stihneme toho trošičku víc a vystřídají se ve více aktivitách.** Když je nás tady víc, tak se vystřídají třeba jen jednou, kdyžto dneska to bylo vícrát. **Nepřekřikují se, mezi sebou nepožd'uchujou,** když je nás tady míň. Na takový prostor je lepší míň lidí.

A: Jo. Takže to jsou ty pozitiva. A nějaký omezení?

R: **Omezení žádný.**

A: Ani v těch skupinových ani v těch individuálních?

R: Nee. Myslím, že ne. Aspoň o ničem nevím.

A: Ehm. Myslíte si nebo jestli pro vás byla tato setkání vhodnou doplňkovou podporou pro rodiny s dětmi v NRP?

R: **Jo, jako jo. Aspoň jsem viděla, jak to chodí. Jsem si myslela, že máme hrozný dítě, jako že je nezvladatelný. Když jsme tady byli ve skupince s R1, tak si myslím, že to pěstounka z R1 myslím taky nemá lehký s tím Ondrou.** A zase na druhé straně vlastně něco podobného, jak my chodíme na ty střední setkání, máme to jednou v měsíci, takže něco podobného jak tady chodíme, ale dětska mají nějaký svoje aktivity.

A: Takže jste rozdělení?

R: Jsme. Ve školení. Dětska mají nějaký ty různé hry. Jako jo, to je celkem dobrý.

A: Takže podle vás to je vhodná doplňková podpora?

R: **Jo, je je je. Jako jo, to my chodíme rádi.**

A: **A doporučila byste tato setkání i dalším náhradním rodinám? A pokud ano, tak proč?**

R: **No, zaprvé uvidí a dá se poznat, že si nemůžou myslet, že jen jejich dítě je takové a že to nechce dělat, protože je jich ve skupince víc, tak vidí, že druzí jsou na tom třeba stejně. A nemusí si ty rodiče připadnout takový, jako že ho třeba nezvládají. Něco se zas dozví, když my sem přijdeme, tak my si stihneme sdělit i mezi sebou, co nového nebo si vyměníme nějaké poznatky, takže je to taky celkem dobrý.** Dětska se mezi sebou seznámí, zabaví se.

A: **Zeptám se na poslední otázku. Pokuste se, prosím, popsat podobu a charakter vzájemného vztahu mezi vámi a Markem?**

R: **Tak máme mezi sebou pěkný vztah nebo nevím, jak to jako vyslovit. Já jsem ho nikdy nebrala, jako že ho máme jakoby pěstouni, ale vždycky jsem ho brala jako našeho vlastního.** My neděláme žádný rozdíl, ikdyž máme naše vlastní a máme našeho Marečka. Takže z mojí strany je to takový. Nevím třeba, jak by to bral Marek, ale když jsme mu to vysvětlovali, nikdy neřekl, jako jo, někdy měl takový ty záchvěvy, to mají všechny děti, ale my ho bereme jako vlastního, on nás bere jako rodiče. Nevím, jak to přesně myslíte tu otázku nebo jak vám na ni odpovědět.

A: Tak jak to máte nebo jak to prostě cítíte.

R: **Já ho prostě беру tak, jak je, a mám ho ráda takového, jaký je, ať je jaký je. Furt je to prostě nás Marek, jo. Za to, že je nemocný, za to nemůže.** Nikdy jsem mu nevyčítala nebo nikdy jsem nelitovala, že jsme si ho vzali nebo že ho máme.

A: Takže říkáte, že máte pěkný vztah.

R: Máme, jo. Nikdy jsme mu nevpálili to, že ho nechceme, že ho někde vrátíme. To by v životě u nás nezaslýchal. **My jsme rádi, že ho máme, já ho mám ráda.** On visí i na našem starším synovi, oni jsou nerozlučná dvojka. **Jsem ráda, že je to takový, jaký to je.** Tak když to řeknu, tak je to jako by u nás byl od narození, tak k nám zapadá. **Já ho mám ráda, já nevím, jak to mám říct. Já ho mám ráda jako vlastního.**

A: Ehm. Můžu vám děkuji

Rozhovor č. 3

- rozhovor s pěstounkou z rodiny č.2 (R2)

A: Tak, já bych se vás zeptala, jak jste celkově vnímala setkání, jež byla realizována?

R: No, jako **vnímala jsem je velice jako pozitivně, protože se mně líbí, že tam vlastně člověk se dozví další výchovný postupy, takže to hodně člověku dá,** protože vlastně když máte své děti a jste mladší, tak k tomu přistupujete trochu jinak než teď třeba já v těch šedesáti letech, že. Jako já si myslím, že jsem předtím nebyla tak moc zodpovědná, jak jsou teď, jo, takže bude to asi tím věkem

A: Takže jste řekla, že vnímáte pozitiva hlavně v tom, že jste se dozvěděla nějaké konkrétní výchovné postupy?

R: Něco konkrétního, jako že. **Prostě my máme třeba takový problémy, ti mají takový, takže to prostě nějak řešili. Kdyby náhodou došlo třeba k nějaké takové situaci u nás, tak už vím, jak to řešit, jak to řešili ti ostatní.**

A: Jo. Takže se vlastně jakoby „učíte“ i od těch ostatních tím, že to spolu sdílíte?

R: Jo, samozřejmě, samozřejmě.

A: Druhá otázka: Pokud byste se zamyslela a zhruba si vzpomněla, co jsme na těch setkáních dělali, tak co vám to přineslo ta setkání nebo naopak odneslo?

R: Tak přineslo mně to jako že vlastně tam se některý ty **věcí třeba se brali prostě jako hravou formou, třeba ten strom nebo ta pizza a takový, že člověk tam prostě bez zábran se do toho pustil, že jako nemusíte mít strach,** že na vás bude někdo koukat jak na blbce. Prostě „tak stará baba a dělá takový věci“. Takže tam mi to jako prostě dalo hodně to pozitivní, že **fakt jako se tam člověk i jako odreagoval, jako dost se tam odreagoval, protože bylo to takový jako zajímavý. Prostě dalo mi to takový jako, že i v pozdějším věku se člověk nemusí bát se odvázat.** Jo, v tomhle tom slova smyslu.

A: Ehm, jo. Takže to byla ta pozitiva a něco vám to odneslo?

R: Ne, ne, ne, ne. **Akorát že třeba už člověk do toho nemohl dát takový to plný nasazení, že přeci jenom tam vás to bolí, to vás bolí trošku. (smích)**

A: Jo. (Smích) Rozumím.

R: Takže trošku tady toto, ale jinak **perfektní. Jako cítila jsem se velice dobře, žádný jako negativa z toho nemám.**

A: Jo, to jsem ráda.

A: A ještě bych se zeptala, co vám to přineslo ve vztahu k Natálce?

R: No, že prostě i **tam se Natálka tak jako celkem otevřela, že už není taková, jak byla ze začátku, že byla taková jako prostě hodně bojácná, nekomunikativní. A tam že se prostě jako otevřela, že už se s ní dá po tohle už i doma jako líp pracovat.**

A: Takže myslíte si, že se na těch setkáních více otevřela Natka?

R: Jo. Určitě, určitě jo, **protože ona byla taková spíš samotářská. Ono taky není divu po tom, čím si prošla. A tak jako je taková jako uvolněnější. Cítí se, že vidí, že není sama, že opravdu je spousta dětí, kteří žijí v pěstounských rodinách,** že není jediná a že se to dá, že je to pro ni dobrý, že nejsou někde po dětských domovech nebo někde, takže prostě **tohle je výhoda.**

A: Ehm, jo. Děkuju.

A: Další otázka. Protože první tři setkání proběhla skupinově, že jste byly všechny tři rodiny dohromady a ty další dvě setkání už proběhla individuálně. Původně jste měli být všichni dohromady, ale pak jsem vás rozdělila kvůli individuálnějšímu přístupu. A chtěla jsem se zeptat, co vám víc vyhovovalo, jestli skupinová nebo individuální setkání a jaké vnímáš pozitiva a omezení skupinových a individuálních setkání?

R: **No tak to skupinový, že tam člověk neměl tak široký prostor se otevřít a prostě řešit to, protože tam bylo víc lidí, takže se tam toho muselo řešit jako víc. Kdežto tady to bylo dobrý, že jsme byly jen dvě rodiny, takže jsme měli víc času prostě jako to takto řešit a takový. Protože ono je to jako, samozřejmě že musí se to, protože nemáte čas si zvat každou rodinu si zvat zvlášť a takový, to jako se absolutně nedá. **A jako ty dvě rodiny, zdálo se mi to být lepší.** A tam zase člověk si užil **víc legrace**, když tam byli i R1, hlavně s tím malým Ondrou, to je prostě taky jo neřízená střela. Jako to čtvrtý se mi líbilo o hodně víc, protože tam byl větší prostor.**

A: Ehm. A vnímáte nějaká omezení u individuálních setkání?

R: Ne, ne.

A: Děkuju. A ještě poslední tři otázky. Byla podle vás tato setkání vhodnou doplňkovou podporou pro rodiny s dětmi v NRP?

R: **Určite, určitě, protože tam se člověk dozví další nové věci, i když jsou to banality, který jako známe, ale nenapadne vás to. Až tam si to člověk uvědomí, že prostě se to dá skloubit, protože v dnešní chaotické době člověk nemá čas každý den nějak toto, takže toto je takový jako velký zpestření.**

A: Takže to vnímáte jako zpestření?

R: Ehm. Určitě, protože vlastně co. Natka přijde ze školy, takže honem se učit, jo. Pak chce jít chvíli ven a je to takový hodně, že **člověk nemá čas sám se takhle třeba věnovat něčemu. Protože ona třeba: „Babi, ale mě se nechce.“ Kdežto tam musela.** Já třeba řeknu: „Naty, zahrajeme si Člověče, nezlob se?“ Ona: „A mě se nechce, já půjdu radši ven.“ Jo, a takový.

A: Takže jestli tomu dobře rozumím, tak to trochu podpořilo vztah mezi vámi a Natálkou?

R: Určitě, určitě, určitě.

A: Ehm, jo. Děkuju. Doporučila byste tato setkání i dalším náhradním rodinám? A pokud ano, tak proč?

R. **Určitě. Já si myslím, že je to velice vhodný, že tam se člověk dozví spoustu nových věcí.** Každá rodina zažívá něco úplně jiného a člověk jako prostě si to potom, když se něco třeba nedaří nebo takový, tak je z toho člověk z toho prostě takový špatný a teď si uvědomí:

„Hm a jim se to taky nepodařilo a řešili to“. Jo, že se člověk snaží si to nějak extra nezabírat, že prostě si řekne: „No tak jako nejsi jediná, nebylo to tvý selhání, stalo se to i tam“. Že si to člověk nevyčítá. „Mohla jsem to udělat líp.“ A takový.

A: Takže vás to nějakým způsobem podpořilo?

R: **Že to podpoří, jako že prostě opravdu to tak mělo být, že to prostě není selhání toho člověka.**

A: Ehm. Rozumím. Děkuju. A ještě poslední otázka, která bude možná malinko obsáhlejší. Jestli byste mohla popsat podobu a charakter vztahu, který máte spolu s Natkou mezi sebou?

R: **No, tak já prostě s Natkou se snažím udržet takovej kamarádskej vztah, jo. Já jí nechci prostě nic nařizovat nebo na ni křičet nebo takový. Já se snažím jí to v klidu vysvětlit, jo.** U nás akorát teda, když už to přesáhne určitou mez, kdy ona prostě jako, tak jasně že ne každý den nemá taky náladu prostě to, že. Tak jí stačí, když na ni zvýším hlas a zavolám na ni: „Pavlíno!⁷“. Jo, to jí stačí. A to ví, že už to došlo vrcholu. **Já jako na ni nechci rvát, já jí nechci bít, já jí nechci trestat, protože tady tím si prošla, jo. Ona si vlastně prošla psychickým týráním.** Protože její otec celou rodinu psychicky týral. Nejenom, že ona byla svědkem, že on mlátil mamu. Dcera třeba něco dělala a on prošel kolem ní a dal jí facku nebo jí kopl do ledvin nebo to, jo. A ona vlastně toho byla svědkem, že. A když už teda nemohl na ni nebo tohle, no tak si vzal nůž. „Moni, dívej.“ A normálně se před ní zasebevražďoval, řezal nožem. A: Až takhle? R: Jo, normálně, no tady se prostě pořezal. Jo, takže prostě psycho, jo, psycho. A ona tady toho, vlastně do těch třech let byla svědkem. Takže já se snažím s ní všechno v klidu. A někdy to jde a z toho to prostě nejde. Já nevím, jestli už jde do puberty nebo něco, už začíná prostě jako to. Tak to stačí, když zvýším hlas a zavolám „Pavlíno!“. A to ona ví prostě, která bije, že to prostě přehnala. A ona potom přijde a: „Babičko, nezlob se, já vím, že jsem to neměla. A ona má prostě období, kdy ona přijde, bude se tulit a z toho má období, kdy je taková odtažitá. A jako prostě já už jako, sice ze začátku mě to mrzelo, ale pak jsem si říkala tak jako, prostě nechám tomu volný průběh, však když bude chtít, tak jako přijde. Jo, ona jako když něco to, tak jako přijde.

⁷ Biologický otec dívky se jmenuje Pavel.

A: Dobře, děkuju moc. A ještě mě napadla jedna taková doplňující otázka, protože to úplně ještě nezaznělo. **Ještě k těm setkáním. Které typy aktivit vám nejvíc vyhovovaly?**

R: **Bylo to všechno takový jako fajn. Jako dalo mi to hodně pozitivního, že opravdu se dá různě takovýma těma a jsou takový jako prkotiny, ale dá se tím vyjádřit vztah nebo cit jednoho k druhému.**

A: Je, to jste řekla hezky.

R: Je to takový jako. No tak to na mě aspoň působilo. Já nevím, možná je to blbý, ale tak to na mě působilo.

A: Ne, není to vůbec blbý. Děkuji mockrát.

Informovaný souhlas

Výzkumné šetření k diplomové práci:

Prvky attachmentu při práci s náhradními rodinami

Období realizace: říjen – listopad 2015

Řešitelka výzkumného šetření: Bc. Markéta Šubová

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s žádostí o spolupráci na výzkumném šetření, jež probíhá v rámci mého magisterského studia na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Výzkumné šetření bude součástí mé diplomové práce, ve které bych se chtěla zaměřit na podobu attachmentu dětí v náhradní rodině. Pojem attachment znamená citové pouto dítěte k mateřské osobě či jiné pečující osobě, které je základem pro vytváření identity jedince, pro navazování vztahů s druhými lidmi, pro celkové chápání světa a vytváření hodnotového systému jedince. Toto citové pouto se vytváří v období prvních pěti let života. Podoba citového pouta je tedy závislá na tom, jaké vztahy dítě v tomto období zažívalo. Domnívám se, že právě podoba attachmentu dítěte je zásadní pro fungování náhradní rodiny.

Diplomová práce bude mít kvalitativní charakter. Praktická část bude postavena na základě zúčastněného pozorování. S rodiči a dětmi, kteří jsou klienty organizace ISIS, budu provádět aktivity s využitím prvků attachmentu. Chtěla bych docílit toho, aby tyto aktivity vzbudily u dětí a jejich pečujících osob uvolnění a odpočinek, a to na základě jejich společné účasti a spolupráce. Budu používat metody, které podporují rozvoj citového pouta mezi dítětem a pěstounem. Poté s pěstouny provedu polostrukturovaný rozhovor, který mi pomůže doplnit zúčastněné pozorování.

Pokud s účastí na výzkumném šetření souhlasíte, připojte podpis, kterým vyslovujete souhlas s níže uvedeným prohlášením.

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném výzkumném šetření. Řešitelka projektu mne informovala o podstatě výzkumu a seznámila mne s cíli a metodami a postupy, které budou při výzkumu používány.

Souhlasím s účastí na jednotlivých setkáních, jež budou v rámci výzkumu probíhat, dále také souhlasím s poskytnutím rozhovoru, jež bude nahráván na diktafon.

Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou anonymně zpracovány, použity jen pro účely výzkumu a že výsledky výzkumu mohou být anonymně publikovány.

Jsem informován/a , že mám možnost kdykoliv od spolupráce na projektu odstoupit, a to i bez udání důvodu.

Tento informovaný souhlas je vyhotoven ve dvou stejnopisech, každý s platností originálu, z nichž jeden obdrží moje osoba a druhý řešitelka výzkumného šetření.

Jméno a příjmení řešitele: _____

Podpis řešitele _____

V _____ dne: _____

Jméno a příjmení účastníka: _____

Podpis účastníka: _____

V _____ dne: _____